YAPIN

AYLIK
SANAT
EDEBİYAT
DERGİSİ
nisan '82
8
100 TL

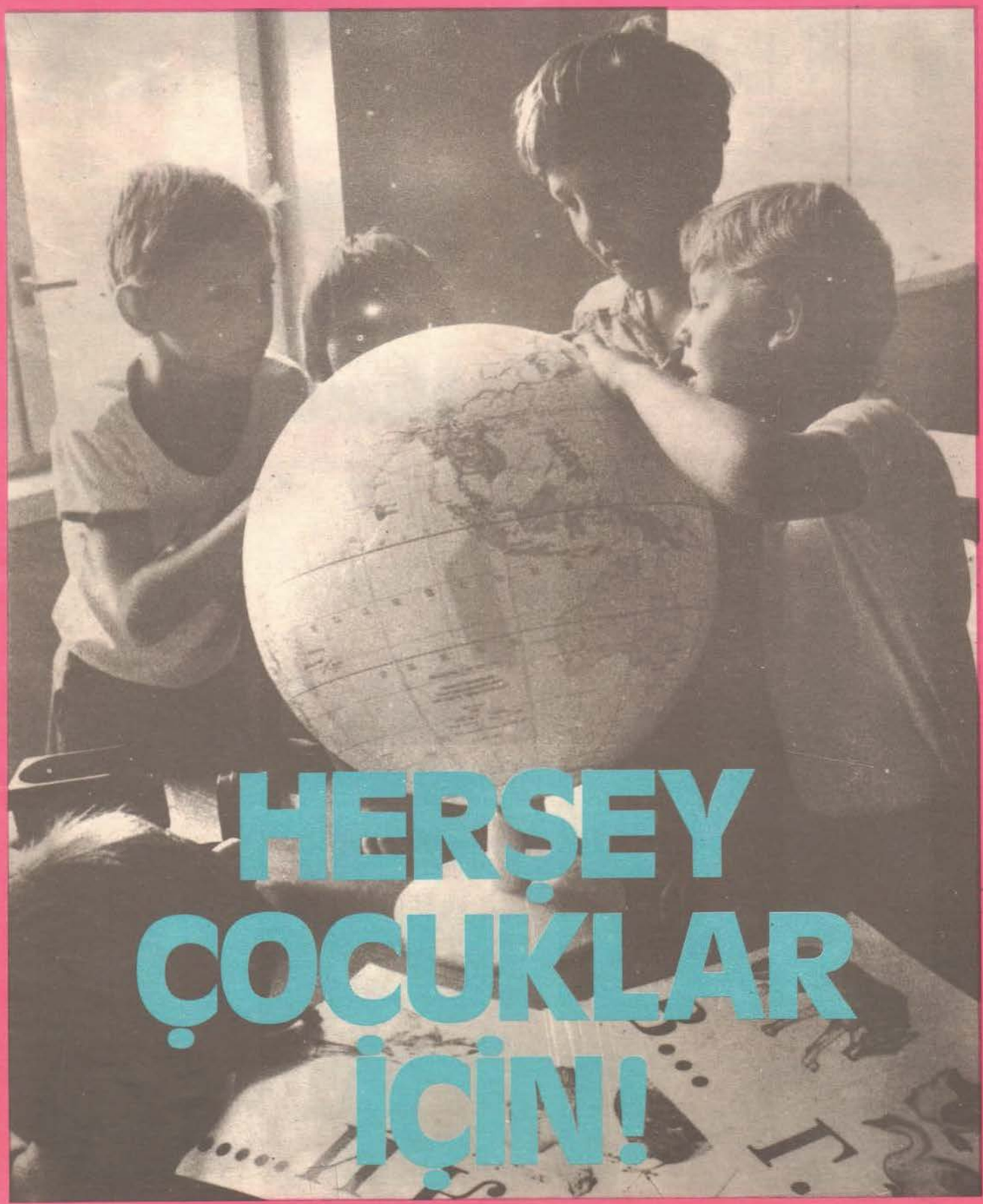

HERŞEY ÇOCUKLAR İÇİN!

YARIN

Karikatür: SELÇUK DEMİREL

bu sayı çocuklara

Yazı kurulumuzda Yarın'ın gelecek sayılarını planlarken, Nisan sayısında da bir Çocuk Özel Bölümü hazırlamayı düşünmüştük. Çocukları hemen akla getiren, öncesinden hazırlıkları başlayarak, çocukların yoğun bir biçimde "sorun edileceği" bir ayda, Yarın'ın da kendince bir şeyler yapmaması düşünülemezdi. Bu yüzden, hemen her ay gerçekleşen bir özel bölüm hazırlığı, Nisan için "Çocuk Özel Bölümü" olarak kesinleşmiş oldu. Yaklaşık iki ay önceden ilk girişimler başladı, geçen sayımızın sunuş yazısında bu tasarı okurlara duyuruldu ve Mart ayına girilir girilmez de hazırlıklar en yoğun düzeyine erişti.

Dergimizdeki arkadaşlar bir ay boyunca kimi zaman çocuk tiyatrolarının kulislerinde, kimi zaman bir ilkokulun dersliklerinde, kimi zaman bir müzik topluluğunun konserinde, bir gazete bürosunda, bir müzikholün kulisinde, bir telefon başında görüldüler; ellerinde kalemler, kağıtlar, fotoğraf makineleriyle, Yarın'ın olanakları içinde en iyiyi yapma heyecanı içine girdiler. İstiyorduk ki, çocuklar için hazırladığımız bir özel sayıda yeralan tüm çalışmalar dergimizin kendi çabasının ürünü olsun. Sonunda bunu başardık. Çeviri yazıların yeralmadığı, tüm konuşmaların, anketlerin arkadaşlarımız tarafından yapıldığı, yazıların bilinçli seçimler sonucu ve belirli bir plan içinde istendiği bir Çocuk Özel Sayısı hazırladık sizlere ve çocuklarımıza...

Yazı kurulumuzun ilk düşüncesi, çocuklara ilişkin her türlü sorunu kapsayan, her zaman başucunda bulundurulup akla ilk gelen başvuru kaynaklarından olacak bir sayı çıkartmaktı. Tabii bu düşüncemizin neleri kapsadığı sonradan görüldü! Dergimizin kısıtlı oylumu ile böyle bir çocuk sayısı arasındaki açık kapatılamayacak denliydi. Çok geçmeden, "özel bölüm" tasarısı derginin tüm sayfalarına yayılıp "özel sayı"ya dönüştü. Girişimlerimizin hemen tümünün olumlu sonuç vermesi kuşkusuz çok sevindiriciydi ama, dergideki arkadaşları da bir telaş sardı. Gelen yazıların ürünlerin dergimizin sayfalarına sığdırılması, ciddi bir soruna dönüşmüştü. Sonunda, çeşitli seçenekler içinde en iyileri ayrıldı ve elinizdeki sayı hazırlandı. Değeri yüzünden değil ama, elimize geç ulaştığı için önümüzdeki sayıya kalan yazılar, ürünler de oldu. Tabii bu arada yazı kurulundaki arkadaşlarımız da bir "Çocuk Özel Sayısı" hazırlamanın ne demek olduğunu anlamış oldular! Çocuklar için "birşeyler" yapmanın yapaylığını değil, yararlı şeyler yapmanın heyecanını bir ay boyunca yaşadık. Heyecanımız ne ölçüde başarılı bir "Çocuk Özel Sayısı" oluşturdu, biz bu değerlendirmeyi okurlarımıza bırakıyoruz. Tasarladıklarımıza, yapılabilecekleri çok da yaklaşamadık belki ama, yararlı, zaman zaman başvurulması gereken, —belki de en önemlisi— çocuklarımızın bile okuyabileceği bir sayı hazırladığımıza inanıyoruz. Dilerseniz, tüm bunlara da boş verin, gençliğin çocukların elinden tuttuğu, onları sevgiyle kucakladığı bir dergi olarak düşünün elinizdeki bu sayıyı; belki bunca söz yerine geçecek en yalın davranış bu olur...

Çocuklar için yazılarımız dergimizin hemen tüm sayfalarına yayılıyor. Burada hangisini, nasıl tanıtmalı. Üstelik de birkaç sözcükle. Çoğu genç arkadaşlarımızın ürünleri olan bu yazı, konuşma, karikatür ve fotoğraflarla, çocuklara olabildiğince yaklaşmaya çalıştık. Yalnızca büyüklerin değil, çocukların da elinden düşmeyecek bir sayı olsun istedik. Ne ölçüde başardığımız tartışılabilir tabii. Ama ondan da önemlisi, bu çabalarımızın çocuklar için olmasıdır. Yarın'ın ve onun dost okurlarının kıvancı bu olacaktır. En güzel dünyanın asıl sahibinin çocuklar olduğunu kim akıldan çıkartabilir? Sevgiyle, dostlukla, sürekli yeniliklere...

3 PABLO NERUDA'DAN ŞİİRLER (Türkçesi: ENVER GÖKÇE) **4** HERŞEY ÇOCUKLAR İÇİN **5** OSMAN S. AROLAT/ Yarına İki Çağrı: Çocuk ve Sanat **6** ZEYNEP KARABEY/ Çocuk Yayınları Üzerine **7** TOKTAMIŞ ATEŞ/ Çocuk ve Siyaset **8** KONSTANTİN PAUSTOVSKI/ Bir Masal ALİ H. ÇEVİKER/ Şiir **9** ALİ YÜCE/ Şiir **10** MEHMET İZER/ Çocuklarımıza Okuttuğumuz Kitaplarda Neler Ararız? ALİ FİRUZ/ Karikatür **11** ŞÜKRAN KURDAKUL/ Çocukluk Anıları **12** NİLGÜN GÜRKAN/ Çocuk Edebiyatında 'Toplumsal Gerçeklik' UĞUR ÇAVUŞOĞLU/ Karikatür AHMET TELLİ/ Şiir **13** ÜLKÜ TAMER/ Çocukluk Anıları **14** ŞENEL ERGİN/ Çevre Planlamasında Çocuk Unsuru BAHAR OCAL/ Şiir **15** MUSTAFA EKMEKÇİ/ Çocukluk Anıları ABDULLAH ORHAN/ Karikatür **16** NECATİ YILDIRIM/ Çocuklara Şiirler TURGUT ÇEVİKER/ Levent Gönenç ile Konuşma ATİLA ÖZER/Karikatür **18** ERGÜL ÇETİN/ Şiirler LEVENT GÖNENÇ/ Karikatürler **19** MUSTAFA OKAN/ Desen **20** OĞUZ MAKAL/ Çocuk ve Sinema İlişkileri Üzerine Birkaç Söz **21** SERDAR ONGURLAR/ Çocuk Tiyatrosu YAKUP KARACABAY/ Karikatür **22** FEYYAZ YÜKSELEN/ Çocuk ve Tiyatro AST-YAŞAR AKIN ile Konuşma **23** AÇT-SALİH KALYON ile Konuşma HARUN YEŞİLYURT ile Konuşma **24** MURAT GENÇOSMAN/ ADİLE NAŞİT Divor ki... ENİS ÖZBANK/ Fotoğraf **26** SİNA ONUR/ MODERN FOLK ÜÇLÜSÜ ile Konuşma **27** SERDAR CAN/ Eğitim, Anayasa, Sanat, Gençlik... **28** ŞULE AŞLAN/ Lili Marleen FÜSUN ÖZTÜRK/ Küçük Adam N'Oldu Sana **29** YILMAZ ONAY — NURSELİ ÇAMLIBEL — ALTAN ERKEKLİ ile Konuşma **31** ÜMİT KARTOĞLU/ Karikatür ZAFER TENGERŞEK/ Karikatür **34** SATRANÇ (Selçuk Alsan - A. Mümtaz İdil) **35** BEYSUN GÖKÇİN/ Koyun... **36**

• Sahibi : SAMİ ALPTEKİN • Genel Yayın Danışmanı: OSMAN S. AROLAT • Sorumlu Yazı İşleri Yönetmeni : SEMİH GÖMÜŞ (ACAR) • Kapak : ÜMİT OĞMEL • Abone Koşulları: Yurtiçi / Yıllık 900 TL, Altı Aylık 500 TL — Yurtdışı / Yıllık 54 DM, Altı Aylık 30 DM • İlan Fiyatları : Arka Kapak / Renkli 50.000 TL, Siyah-Beyaz 30.000 TL — Kapak İçi / Renkli 40.000 TL, Siyah-Beyaz 20.000 TL. İç Sayfalar / Tam Sayfa 20.000 TL, Yarım Sayfa 12.000 TL, Çevrek Sayfa 6.000 TL • Baskı: Ankara Basım Sanayi — Film: Renk Büro — Dizgi: Tarhan Ajans • Türkiye Dağıtım: Örnek Dağıtım • Adres: Zafer Çarşısı No.: 18 Yenişehir Ankara • Yazışma ve Havale Adresi: YARIN Aylık Sanat Edebiyat Dergisi, P.K.: 723 Kızılay Ankara •

ENVER GÖKÇE'nin Yayımlanmamış Çevirileriyle

PABLO NERUDA'DAN ŞİİRLER

Abraham Jesus Brito
(Poete Populaire)

Jesus Brito'dur adı, Jesus Parron, baftır adı
Gözleri ırmak olmuştur
Elleri ise köklerdir
--tam çevrilmemiştir--

Toprağımızda haçlar
Gömüldüğü zaman
Sakatlar profesyonel oldular
Saldırgan dişleriyle dolar
Amerika'nın pastoral gırtlağında
Ülkeyi ısırmağa geldi.
Panama'yı ağzıyla
Kaptı.
Taze toprağı
Köpek dişleriyle doldurdu
Çamurda viski, kan
Karıştı
Giyinik bir başka
Yemin etti:
"Her devrin işbirlikçisi bizimle olsun"
Çelik geldi,
Kanalla bölündü:
"Burda egemenler, burda kullar var"

Nicaragua'ya doğru koştular

Beyaz giysiler giyinmiş olarak indiler
Ateş ve dolarla.
Yerli bir kaptan ortaya çıktı (*)
Dedi:
"Hayır. Ne ödün verilecek size ne de sizin
barınağınız olacak"

Kaptana Cumhurbaşkanlığı portresi vadettiler
Eldivenlerle
Çapraz asılı bir nişan
Ve çok ince vernikli ayakkabılar
Yepyeni.
Sandino çizmelerini çıkarttı,
Titreyen bataklığa daldı,
Özgürlüğün ıslak nişanını sarındı.
Ormanda
Ve kurşun kurşuna

Cevap verdi "uygarlıkçılara"

Kuzey Amerika'nın öfkesi
Dille, sözle anlatılamaz oldu
Elçiler dünyaya gösterdiler
Sevgilerini Nicaragua için
Ve uykulu bağırlara
Düzeni yerleştirmek zorunda olduklarını

Sandino haksız ve çağrısız gelmiş olanları arıyordu

Wallstreet kahramanları
Bataklık tarafından
Yutuldular
Bir şimşek onları yıldırım gibi çarpıyordu
Bu iş onları uyandırıyordu
Bir yılan gibi tam gece yarısında
Bir ağaca asılmış olarak
Onlar ağır ağır ve mavimsi kanatlılar
Tarafından
Ve dev gibi tırmanan dev gibi bitkilerce
Götürülüyorlardı

Sandino sessizlik içindeydi
Halk meydanı üzerinde Sandino
Her yerdeydi
Kuzey Amerika'lıları öldürecek
İstilacıları cezalandıracak
Çeteleriyle Sandino
Bir orman hayaleti gibi
Dolanan bir ağaçtı.
Ya da uyuyan bir tosbağa
Ya da kayan bir nehir
Orman, ağaç, tosbağa ve akıntı
İntikamcı ölümü aldılar
Ormanın sistemli
Örümcek ağının belirtisini

(1948'de bir Grek çetecisi
Sparta'lı bir asker
Doların paralı askerlerinin
Üzerine saldırdığı ışıktan vazo
Dağdan
Şikago ahtapotunun üstüne
Kurşun yağmurunu hızlandırdığından
bu yana
Nicaragua'lı yiğit Sandino gibi
"Dağların haydutu"
Dediler ona)

Ama, ateş, kan
Ve dolar yıkamayınca
Sandino'nun kalesini
Wallstreet savaşçıları
Barış yaptılar ve çeteyi
Çağırdılar ve kutlamak istediler

Yakın günlerde
Hayının biri karabinasını
Sandino'nun üzerine boşalttı

Somoza'dır adı onun, günümüze
Dek Nicaragua'da egemendir
Aldığı otuz dolarla
Yaşayıp gidiyor işte
Karnı şişmiştir bile

Sandino'nun tarihi bu
Nicaragua'nın kaptanı:
İhanete uğramış topraklarımızın
Ete kemiğe bürünmüş
Yürek parçalayıcı
Bölünmüş ve hücuma uğramış
Kurban edilmiş ve yağmalanmış

(*) Kaptan: Baş, komutan anlamındadır.

YARIN

Kendi söyleyecek sözü olmayan, özgün çabalarından çok, kendiliğinden biriken yazı ve ürünlerden oluşan dergiler vardır. Yayımlandığı dönem içinde belki ilgi görüp satılan ama, sanat ve edebiyatımıza, kültür yaşamımıza kalıcı hiçbirşey katmayan bu tür dergilerin ne yazık ki çoğaldığı bir dönem içindeyiz. *Yarın*'ı bu toz bulutu içinden, bu sabun köpüğü dergilerden ayırdeden özelliği, onun sözü olan bir dergi oluşu, yani niteliğidir. Neden bunları anımsatma gereksinimi duyduk? Nisan sayımızı *Çocuk Özel Sayısı* olarak hazırlamaya karar verdiğimiz zaman, *Yarın*'ı yayımlamaya karar veriş nedenlerimiz bir kez daha yakıcı biçimiyle karşımıza çıktı da, ondan. Gözlerin *Yarın*'a dikildiği günler günleri kovalayadursun, sekiz ay gibi küçümsenmeyecek bir süreyi yüzakıyla tamamladığımız şu günlerde, başlangıçtaki sorumluluklarımızı bize böylesine çarpıcı biçimde yeniden anımsatan neden, geleceğimiz, herşeyimiz çocuklar için birşeyler yapmanın sevinciydi. Hazırladığınız bir özel bölümün ardından benzerini yapma telaşında olanlar belki bu kez de çocuklar için "birşeyler" yapma telaşını yaşayadursunlar, biz işimize bakacağız...

★★

Çocukların, varoldukları andan başlayarak herşeylerinden sorumlu olmanın, soyut bir söz ötesindeki içeriği nedir? Bu soruya ilk özlü yanıtımız herhalde şu olabilir: Büyükler, —çocukların tümüyle dışında olarak— çocukların varlık nedenleri oldukları için, onların geleceklerine ilişkin tüm sorunlardan sorumludurlar. Çocukların önemi işte bu noktada başlar. Evet ama, bu başlangıcı kavramak bu satırlardaki denli, ya da sanıldığı denli kolay değil. Çocukların önemi üstüne bir çırpıda ağzımızdan yuvarlanıveren bir yığın iri söz arasında bulunamaz çocukların önemi.

Çocukların eğitimi ve yetiştirilmesi, geleceği kazanma savaşımımızın yoğunlaşmış bir biçimidir. Tek doğru humanizm, çocuklarda geleceği bu anlayışla görebilen humanizmdir. Şu noktayı görmek zorundayız: Çocuklar, geleceğe, bizim bugün belki de kestiremediğimiz başka yollardan ve başka biçimlerde uzanacaklardır. Bu yolun *ilk* taşlarını biz döşeyeceğiz. Döşeyeceğimiz taşlar, çocukları her türlü olumsuz etkiden arınmış, özgür ve çok yönlü bir gelişme yoluna sokmalıdır. Bunun için yaratılabilecek tüm olanakların seferber edilmesi, bizim humanist kavrayışımızın temelini oluşturur.

Anne ve babaların, eğitimcilerin çocuklara yaklaşımı, pedagojik, bilimsel bir içeriğe sahip olmalıdır. Pedagojik bir yaklaşım ise, çocuğu, eğitim, öğretim, oyun, kişilik oluşumu, beslenme vb. tüm yönleriyle gözönünde tutmayı gerektirir. Bireylerin çok yönlü gelişmelerini toplumsal bir sorun olarak benimsediğimizde, insanal sorunların çözümü kolaylaşacaktır. Üstelik, daha da önemli olarak, bu gelişme çocukluğun erken yaşlarında başlar. Pedagojik yaklaşımın başarısı, bu gelişmeyi hem ayrı ayrı, hem de tümü ile görebilmektedir.

Çocuk, dünyaya geldikten sonra, yaşamın edilgin bir parçası (aslında parçası da olamayacaktır) olarak insanlaşamaz. Onun *bir çocuk olarak* dünyayı kavrayışı, oluşumu işitmeye, görmeye, dokunmaya, tadmaya, konuşmaya başladıkça gerçekleşebilir. Bu sürecin her anı bizim yardımlarımızı gerektirir. Çocuğun tüm bu yetilerinin gelişmesi için onu sevgiyle bir parçamıza dönüştürmeliyiz. "El bebek gül bebek" gösterilerinin çocuk sevgisiyle pek bir ilintisi olmadığından sözetmeye ne gerek var. Bu tür davranışlar aslında sevgisizliğin göstergeleri değil midir? Çocukları yaşamın dışına düşürecek, onları tembelliğe koşullandıracak davranışlardan kaçınmak gerekir. Tam tersine, daha çok erken yaşlarda, çocuklara ortaklaşa davranıp yaşamayı öğretmeliyiz. Ortaklaşa yaşamanın ilk dersleri, kendi işlerinden yapabileceklerinin tümünü ve bazı ev işlerini vermektir. Çocuklara oyuncaklarını, giyeceklerini, ders araçlarını korumayı, yataklarını düzeltmeyi, sofrayı kaldırmayı, bulaşığa yardımcı olmayı, küçük alışverişleri yapmayı öğretmekten kaçınmamalıyız. Bu küçük derslerin çocuğun kişilik oluşumunda sınırsız yararları olacaktır.

Çocukların üretici kişiliklerinin oluşumunun başlangıcı da buradadır. *Üretici kişilik* ancak böylece soyut bir söz olmaktan çıkacak; çocuk, ancak böylelikle birşeyler yarattığının, yararlı işlerle yaşama katıldığının, başkalarına yaklaştığının bilincine varacaktır. Çocuğun kendi sorunlarını çözmeyi öğrenmesi, kolayca tutsağı olabileceği anne, baba, devlet vb. otoritesinden bağımsızlaşmasının da güvencesidir. Peki bizler için çocuklara bu denli açık ve doğru yaklaşabilmenin çıkış noktası nedir? Denebilir ki, bunu bir tek çıkış noktası vardır: çocuğu insan olarak algılamak (büyük adam olarak değil; salt çocuk olarak da değil).

Çocuklar birer insan olarak yetişirlerken, insan etkinliğinin sonsuz gücünü de kavrayacaklardır. Onlara, doğayı ve aynı doğayı değiştirebilecek bir güç olarak insan etkinliği gösterilmelidir. İnsan etkinliğinin sınırı yoktur. Çocuğa işte bu etkinliğin sonsuzluğunu, geleceği düşünmeyi öğretmeliyiz. Yaşadığımız anın bilimsel verilerine dayanan öyküler, masallar bu öğretimin yararlı araçlarıdırlar. Onların körpe beyinlerini yalnızca "kitabi" bilgilerle, sayılarla doldurmaya hakkımız yoktur. Kaldı ki eğitim ve öğretimi yalnızca bunlarla sınırlı tutmak, hâlâ yaşanılan bir yanlış olarak önümüzde değil mi? Oysa çocuğun ufkunu engin kılacak olan, *tasarımlama, düş gücü* ve *öngörü*dür.

Gelecek düşüncesi, geçmişi çocuklara bir "tarih" olarak göstermemeyi gerektirir. İlkin çocukların geçmişte kalanlara özenmeyecek bir eğitimle yetiştirilmelerini önemsemeliyiz. Buna yolaçmamak için de, geçmişte kalan herşeyi onlara kavratmak zorundayız. Bu, tarih öğrenimi değildir. Öykülerle, masallarla, şarkılarla, en sıcak biçimler içinde insanlığın geçmişi üstüne bilgileri çocuklara kavratabiliriz. İnsanlığın kültür değerlerinin nasıl yaratıldığının çocukları da ilgilendirdiğini unutmamalıyız. Gelecek ise, barışın, yalnızca barışın sonucudur. Barış çocuklar için olduğu gibi, çocuklara barışın ne denli yaşamsal olduğu da anlatılmalıdır. Çocuklar, savaşın yolaçtığı felâketleri en yalın örnekleriyle öğrenmelidirler.

Çocuğun bu biçimde yetiştirilmesi, onu çevresinden, toplumundan sorumlu bir birey durumuna getirecektir. Tükettiğinin bilincine varan çocuklar, sağlıklı bir geleceğin habercisidir. Sağlıklı bir gelecek, evet ama, bunca karamsar bir tablo önünde gelecegi kendimize, hele çocuklara nasıl ışıklı gösterebiliriz? İşsizliğin, pahalılığın korkunç boyutları içinde, çocukları nasıl sağlıklı yetiştirebiliriz? Öğrenimintürlü engelleri ve olumsuz yanları içinde, çocuklar nasıl toplumsal kişiliklerini kazanabilirler? Koşullandırma araçlarının saldırısının çocuklarımızın yeteneklerini köreltmesinin, ilgilerini saptırmasının, kültürel gelişmelerini engellemesinin önüne nasıl geçebiliriz? Tüm bu olumsuzluklar içinde, özgür, eğitilmiş, sağlıklı kişilikli yepyeni bir nesil nasıl kazanılabilir?..

Pek çoğumuz, bu soruların en *"gerçekçi"* yanıtı olarak, çocuk sahibi olmaktan kaçınmayı görüyor. Böyle bir çözüme gerçekten inanmak ne büyük yanlış! Bu yanılgı, çocukların varlık nedenleri olan büyükler için eğitilmemiş kişiliğin, sorumluluktan kaçışın, bugünden korkunun, gelecekten umutsuzluğun ta kendisi değil midir? Çocuklar dünyaya gelecekler, en büyük özveriler —koşullar ne olursa olsun— onlar için yapılacak, ayrıcalıklı tek sınıf olmanın gerektirdiği her türlü olanak onlar için hazırlanacaktır. Yaşamı ve geleceği kazanmak için savaşımı anlamlı kılan budur. Bu yüzden çocuklar için koşulların düzeltilmesini geleceğin değil, bugünün bir sorunu olarak görmeliyiz. Koşulların düzeltilmesi için talepler öne sürerek, bu talepleri gerçekliğe dönüştürerek:

— Okul öncesi eğitim ve yetiştirme kurumları, devlet tarafından yurt çapında kurulmalıdır.
— Devlet kuruluşlarında, çalışanların yoğun olarak bulunduğu işyerlerinde, semtlerde kreş ve anaokulları açılarak, çocukların okul öncesi ruh ve beden sağlığı geliştirilmelidir.
— Ana sağlık ocaklar yurt çapında yaygınlaştırılmalı, çocukların kontrol ve aşıları buralarda yapılmalı, tüm sağlık harcamaları devlet tarafından karşılanmalıdır.
— Her semtte çocukların özgürce oynayabilecekleri, yeteneklerini geliştirebilecekleri parklar açılmalıdır.
— Çalışanlara yapılan çocuk yardımları günün koşullarına göre artırılmalıdır.
— Çocukların beden ve ruh sağlığını bozucu işlerde çalışmaları yasaklanmalıdır.
— Çocukları sertliğe yöneltip kişiliklerini bozacak oyuncakların (silah vb.) satılması yasaklanmalıdır.
— Kimsesiz çocuklar için devlet tarafından açılan yurtlar çoğaltılmalı, gelecekleri güvence altına alınmalıdır.
— Devlet tarafından çocuk sinema ve tiyatroları kurulmalıdır.
— İlk ve orta öğrenim zorunlu olmalı, tüm öğrenim harcamaları devlet tarafından karşılanmalıdır.
— Eğitim dinsel etkilerden arındırılmalıdır.
— Okullarda beslenme saatlerinde çocuklara süt tozu değil, süt verilmelidir.
— Tüm ilkokul çocukları için ücretsiz tatil kampları kurulmalıdır.
— Eğitim başka uluslara düşmanlık aşılayıcı, savaş kışkırtıcısı, ırkçı öğelerden arındırılmalıdır.
— Eğitim sisteminin köktenci bir değişikliğe uğratılarak, çocukları yarış atına dönüştüren kolej, Anadolu liseleri vb. sınavları kaldırılmalıdır.
— Öğretmenlere, iyi birer eğitici olmalarının vazgeçilmez bir koşulu olarak, her türlü sosyal haklarını koruyabilecekleri özgür sendikalaşma hakkı tanınmalıdır.

Yarına İki Çağrı:

ÇOCUK VE SANAT

Osman S. Arolat

Çocuk ve sanat insanlar için yarına iki ayrı çağrıdır. Hem sanatın çağlardan bu yana güzellikleri örerek, damıtarak ulaştığı noktada bu çağrı vardır; hem de çocukların dünyaya yeni açılan acemi, ama sorularla güzelliği arayan yaratıcılıklarında bu çağrı yer alır.

Çocukla sanatı içiçe sunmak, içiçe yaşatmak ise, yarına biraz daha güvenle, biraz daha yaratıcılıkla bakmaktır...

Çeşitli dönemlerde tartışılmıştır ve günümüzde de tartışılmaktadır. Kimileri için "çocuklar için sanat yapmak" elin tersiyle hemen itiliverip bırakılması gereken bir iştir. Az bilene, anlamaza yönelmektir. Kimilerine göre ise, çocuklara sanat yaptırmak acemiyi, az bileni abartmaktır. Ressam Balaban, çocuk ve deli resmini aynı kefeye koyar yargılarken, kendince bir benzetmeyle arda iter bunları. Çocuk resmini, deli resmini resim sayanlara bir çocuğun ya da delinin sürdüğü otomobile binip binemeyeceklerini sorar.

İşe bu yanıyla bakmak, çocukların uğraş alanlarında onların o dalın ustalarıyla kıyaslanması sonucunu getirir. O dalın eğitim görmüşleriyle aynı yarışa sokulması anlamındadır. Oysa, çocuk bir sanatla uğraşırken, çok yönlü bir yaratıcılık içindedir. Kurallara sığmaz bir biçimcidir. Bir sağnağın ardındaki su birikintileri gibi nereye, nasıl akacağı belli değildir. Yıllardır akan bir derenin yatağına sahip değildir. Ama onun hem bir doğal güzelliği vardır, hem de yeni açtığı yollar. Onun için, ne el ardıyla itilmelidir, ne de oldu bittiye getirip, o dalın gerektirdiği eğitim dışında bırakılmalıdır. Ama onun yaratıcı, yeni renkler, yeni tadlar, yeni sesler peşinde koşan biri olduğu da unutulmamalı, dünün kalıplarına aynen dökülmeye çalışılmamalıdır. Çocuk yarının müjdecisidir...

Bir de çocuk için yazmış olmayı ellerinin tersiyle hemen itiverenler vardır. Çocuğa yazmayı, az bilene yazmak olarak alıp böyle isimlendirilmekten korkarlar. Oysa Dağlarca'nın "Çocuk ve Allah"ı da, Jules Verne'in "Denizaltında 20 Bin Fersah"ı da, Saint Exupery'nin "Küçük Prens"i de çocuklar için yazıldığı, onlara yöneldiği halde, elin tersiyle itilemeyecek yapıtlardır.

Çocuk, yarını yaşayacak insan olarak, yarının biçimlerini, yarının güzelliklerini aramaktadır. Çocukların sanatında bunu ararken, çocuklara sanat yapanların, ya da yapıtları çocukları da kapsayanların acemi değil, kalıcı olduklarını kabul etmek gerekir. Yarına yönelmek, yarını kuracak olanlarla bağlantı içinde olmak, yarını biçimlendirmeye ortak olmaktan başka bir anlam taşımaz. Doğrusu belirgin öğe yarını daha güzel, daha yaşanılır kılmada çocukların ortağı olmak anlamındadır.

Çocuk ve sanatı içiçe görmek, çocuk ve sanat ikilisi arasında köprü kurmak, bunu yaparken hem çocuk sanatının yaratıcılığını, hem de çocuklarca anlaşılır sanatı yapmaktan korkmamak gerekir.

Çocuk ve sanat sözcükleri yanyana getirilmenin, yanyana yazılmanın dışında ele alınıp işlenmelidir. Yarının güzellikleri, sanatın kalıcılığı bu ikili arasında kurulacak köprünün gücüne bağlıdır.

ÇOCUK YAYINLARI ÜZERİNE

Zeynep Karabey

Ağaçlara da Yazık, çocuklara da...

Şu hoş ülkemizde çocuklar için çıkarılan sürekli yayınları, ya da sürekli yayınlar içinde çocuklara ayrılan köşeleri, sayfaları genel yayın politikamızın dışında düşünmek olanaksız geliyor bana. Nasıl edebiyat, sanat dergilerinde amatör ruh, yerini örgütlenmiş bir profesyonelliğe bıraktıysa, nasıl artık kimsecikler içlerinden gelen dürtüyle dergi gazete çıkaramıyor, tek dürtü para oluyorsa, çocuk yayınları da bu genel görüntünün içinde bir yer kaplıyor.

İyi olduğu için çok satan değil, çok sattığı için iyi olduğunu bağıra çağıra söyleyen yayınlar önemli şimdi. Çok satmanın ilk gereklerinden biri de reklam yapmak. Tanıtımı yapılmayan bir derginin yüz bin tirajın üzerine çıkabileceğini sanmıyorsunuz, değil mi? O zaman, Türkiye'mizin en çok satan çocuk dergileri yüzbinlerin üzerinde sattıklarını söylüyorlarsa, ardında tanıtım var elbette.

Çocuklar için çıkan sürekli yayınların sakat görünen ilk özelliği bu. Kısaca "şişirilmeleri." Reklam gücüyle bir yayının nasıl şişirileceğini, ardından da nasıl puf diye söndüğünü çok yakın geçmişte birkaç kez yaşadık. Ama çocuk dergileri diğerlerinden ayrıcalıklı. Puf diye sönmüyorlar. Çok da şişirilmiyorlar ama, şişirilseler de sönmeleri pek olası değil. Çünkü aç bir piyasaya çıkıyorlar. Kaç tane çocuk dergisi var? Bir elin parmaklarını ancak sayabilirsiniz. Kaç tane dergi okuyabilecek çocuk olduğunu tahmin etmeye çalışırsanız, böyle bir piyasası olan derginin tanıtım gücüyle yüzbin tirajı aşabileceği son derece mantıklı bir olasılık.

Böylece yerleştikleri piyasada neler yapıyor bu dergiler?

Aynı bakışla, dergilerin yaptıklarındaki sakatlıkları saptamak için biraz çocukları düşünmeliyiz. Ak bir kağıt gibi boş, temiz bir düş gücü, tanımak, bilmek isteği içinde küçük insancıklar. Ne verseniz okuyorlar desek yanlış olmaz. Onlara bu meraklarını doyurmak için verilenleri de kısaca şöyle tanımlayabiliriz: Ele ne geçerse, hazırda ne varsa, hiçbir çaba, hiçbir özel çalışma gösterilmeden veriliyor. Tabii burada devreye ithal malı kültür giriyor. Çünkü dünya piyasaları, çocukların ne denli aç olduklarını bilerek, çocuk yayınlarının ne denli büyük tirajlara ulaşabildiklerini kavramış olarak, hızlı bir üretim içindedirler. Tıkır tıkır çizgi romanlar üretilir, onbinlerce kopya olarak çoğaltılıp salgın hastalık gibi yayılırlar. Telif hakları ajansları aracılığıyla dört bir yanına dağılırlar dünyanın. Peynir ekmek gibi de satılırlar. Çünkü bir yayın organı için özgün bir çizgi hazırlatmak vakit alır, sırasında risklidir. Tekniği de bu dağıtılan malzeme kadar gelişmiş olmayabilir. Oysa pırıl pırıl geliyor, bir dergi yöneticisinin önüne bu malzeme. Bir çeviri, tamam, yayına hazırlanıyor.

İşte devreye ithal malı kültür girdi mi, çocuk dergileri bir istila karşısında kalıyor. Çizgi romanı yabancı, sürekli dizileri yabancı, kısa bilgileri yabancı, kapak resimleri, hatta ansiklopedileri yabancı.

Yerli çizerler, yazarlar, araştırmacılar yok mu? Var. Ama kimse onlardan "çocuklar için birşeyler yapmasını" istemiyor. Yerli malzeme toplu tüketime sunmadığından kendini, maliyetindeki fazlalık işine gelmiyor yayıncıların. O tek tip kültürü dünya çocuklarına yaymakla milyonlar kazanan Avrupalı, Amerikalı yayın grupları, şirketler, baştan engelliyorlar, ülkelerde yerli malzemenin üretilmesini. O yüzden de çocuklar belirli bir yaşa kadar her ülkede aynı şeyleri tanıyorlar. Bu sayededir ki, bugün Miki Fare'nin ünü Reagan'dan fazladır. Ret Kit'e duyulan saygı ve sevginin boyutlarını Mitterand bilseydi oldukça üzülürdü. Belki de biliyor ve üzülüyor da. Barbarella, İngiltere Kraliçesinden çok daha fazla hayranlık duyulan bir kişi. İster Patagonya'da olsun, ister İngiltere'de, isterse de Lübnan'da... Bu hep böyle, çocuklar düzeyinde.

Bu tek tip kültürü biz de çocuk dergilerimizin baş tacı ediyoruz. Yani ne yapıyoruz, bir dünya vatandaşı gibi yetiştiriyoruz çocuklarımızı, sonra da Türkiye'de yaşamak durumunda olduklarını anımsatıyoruz. Tek tip kültürün koşulladığı bireyler yetiştiriyoruz toplumumuza. Gönüllerine serüven tohumları ekiyoruz, acımasız bir insanlığın tüm özellikleriyle donatıyoruz onları, her insanın doğuştan tüm yetkilere, yeteneklere sahip olabileceği gibi yalanlar sıralıyoruz onlara. Olağanüstü makinelerle yapılabilecek şeylerin listesini koyuyoruz önlerine. Düşlerinde yatlarla dolaştırıyoruz, füzelere koyuyoruz, hiçbir hazırlık yapmadan, dünyayı maymun adamların saldırısından korumaları için onları uzaya gönderiyoruz.

Bu tek tip kültürün verileriyle besleyerek çocuklarımızı, kendi toplumlarıyla yabancılaşmaları için elimizden geleni yapıyoruz. Dergiyle, gazeteyle, televizyonla...

Bu olayın benim gözümde yarattığı manzara şu: Ormanlardan ağaçlar kesiyoruz, yontuyoruz ağaçları, fabrikalardaki kocaman makinelere sokuyor kağıt haline getiriyoruz. Sonra doğadan aldığımız bu malzemenin üzerine aynı renk birşey sıvayıp sürüyoruz piyasaya.

Hep aynı sonuca varıyorum: Ağaçlara da yazık, çocuklara da. ●

Fotoğraf: ENİS ÖZBANK

"Çocukların sağlıklı olabilmeleri için her şeyden önce çocukluklarını, çocuk gibi yaşamaları gerekir."

Çocuk ve siyaset

Toktamış Ateş

Siyaset sözcüğü Arapça bir sözcüktür ve kökeni "terbiye etmek", özellikle "at terbiye etmek" anlamına gelir. Zaten Türkçemizde at bakıcısı ve terbiyecisi anlamında kullanılmakta olan "seyis" sözcüğü ile "siyaset" sözcüğü aynı kökten kaynaklanmaktadır.

Siyaset sözcüğünün köken olarak "terbiye etmek"ten kaynaklanmasına karşın, gerek dünkü, gerek bugünkü dilimizde çok farklı anlamlarda kullanıldığını görüyoruz. Osmanlıca'da "siyaset", idam cezası anlamında kullanılırdı. Günümüz Türkçesinde ise; dengelemek, ikiyüzlü davranmak, kurnazlık etmek vb. gibisinden çok değişik anlamlarda kullanılabilmektedir.

Biz burada, elbette bu çok farklı kullanımların çerçevesinde düşünmek durumunda olmayacağız. Bunun yerine hem yönetmek isteyeni, hem de yönetilmek durumunda olanı kapsayan bir tanım vermek istiyoruz. Bu tanıma göre siyaset; "değişik güçler arasında denge sağlayarak varlığını sürdürme ve sorunlarını çözümleme çabası"dır.

Bu tanım çerçevesinde de ele alsak; konuyu çocuk açısından düşündüğümüz zaman, yaşamın henüz ilk aşamalarında, bebekliği sırasında bile "siyasetle" karşı karşıya; ya da içiçe bulunduğunu görürüz. Açlığını, susuzluğunu, ağrısını açıklayamayan bir bebeğin, bu duygularını acı feryatlarla açıklaması ne denli siyasetse; uyandığı zaman yanıbaşında annesini bulduğunda gülmesi de o ölçüde siyasettir.

Bebeklikten çıkıp, eğitim aşamasına gelen çocuk, daha okul sırasına otturduğu anda; siyasetin değişik türleriyle karşı karşıya gelecektir. Sınıf mümessilinin seçimi de siyasetin bir parçası sayılabilir, ev ödevini yapamayan öğrencinin öğretmenine anlattığı gerekçeler de...

Ancak biz bu yazımızda bu tür psikolojik çözümlemelere girmek niyetinde değiliz. Bizim vurgulamak isteyeceğimiz, kimi siyasal olayları çocukların nasıl algıladığı ve bu algılamanın daha ileri yaşlarda ne gibi düşüncelere yol açabileceğidir.

Fahir İz, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığında şunları yazıyor: (1982, s.980)

"Soğuk bir kış sabahı Taş Mektep'te sınıfa dolduk, öğretmenimizi bekliyoruz. Hiç gecikmezdi. Soba da yanmamış. Paltolarımızı çıkarmadık. Sınıf karmakarışık oldu. Herkes yüksek sesle birşeyler söylüyordu. Derken öğretmen hızla içeri girdi. Bizi o halde gördü. Her zamanki gibi kızıp bağırmadı. 'Çocuklar' dedi, 'Bugün Mustafa Kemal Paşa Sivas'tan geliyor. Bütün okul karşılayacak, hazırlanın.' Zaten hazırdık. Yüzlerce çocuk, heyecan içinde yola çıktık. Başımızda müdürümüz, öğretmenlerimiz. Mahir ağabeyim de öğretmenler arasında idi. Öteki iki ağabeyim yukarı sınıftaki öğrencilerle yürüyorlardı.

"Dikmen sırtlarında büyük bir kalabalık gördük. İçlerinde efeler de vardı. Başka okullar da gelmişti. Bize yerimizi gösterdiler, beklemeye başladık. Hava çok soğuktu. Belki beş, altı saat bekledik. Birşey yememiştik. Ama heyecandan, ne açlığı duyuyorduk, ne de soğuğu.

"Birden kalabalık dalgalandı. Bir takım sesler, uğultular duyuldu. 'Geliyor, geliyor!' diye bağrışanlar oldu. Derken bir açık otomobil gördük. Yavaş yavaş ilerliyordu. Otomobil durunca karşılayanlar önümüzü kapattı. Bir süre birşey göremedik. Sonra Mustafa Kemal Paşa çevresindekilerle yürüyerek önümüzden geçti. Herkesi selamlıyordu, yanında uzun boylu bir adam vardı. Bizkendimizden geçmiştik. Var gücümüzle 'Mustafa Kemal Paşa çok yaşa' diye bağırmaktan sesimiz kısıldı. Karşılama bitince Taş Mektep'e döndük.."

Sayın İz'in biraz da öğünerek verdiği bu karşılama töreninin benzerlerinin bizim kuşakta da çok örneği vardır. Ancak yazıktır ki; bizim kuşak bunları pek öğünerek anımsamamaktadır. Ellili yıllarda bizler ilkokulda iken, herhangi bir yabancı devlet başkanı geldiği zaman "karşılayıcı" çıkardık. Örneğin Yunan Kralı ve Kraliçesi geldiği zaman bizi, daha doğrusu bizim okulu, Laleli ile Beyazıt arasına dizmişler, ellerimize Türk ve Yunan bayrakları vermişlerdi. Laleli'den üstü açık arabalarda ağır ağır geçerlerken sevgi(!) gösterilerinden, yer yerinden oynamıştı. Sonra aradan kısa bir süre geçip de o günkü algılamamla "Yunanistan'ın en büyük düşmanımız" olduğunu öğrenince, bu işin nedenini bir türlü anlayamamıştım. Sonra yüz binlerce insanın bir ağızdan nefretlerini kustukları "Kıbrıs Mitinglerinde" de, gene okul olarak yer almıştık.

Adnan Menderes Londra yakınlarında bir uçak kazası geçirip kurtulduktan sonra İstanbul'a geldiğinde de buna benzer bir karşılama yapılmıştı. Gene ilkokullar caddelere dizilmiş, sevgi gösterileri yaptırılmıştı.

Fakat o zamanların muhalefet lideri İsmet İnönü, bir seçim gezisi sırasında hırpalandıktan sonra İstanbul'a döndüğünde, bu kez onu karşılamak isteyenler dağıtılmıştı. Çocukluktan yeni çıkmaya başladığımız çağa denk düşen o gün, bir arkadaşımla birlikte Topkapı yakınlarında caddeyi gören bir parkta oturmuştuk. Hemen yanımıza yaklaşan bir polis orada oturmanın yasak olduğunu ve kalkmamızı bildirdi. Bunun nedenini soran arkadaşımın aldığı yanıt ağır bir küfür ve havaya kalkan bir cop oldu.

Oysa ki çocuktuk. Kafamızda hiçbir şey yerli yerine oturmamıştı. Kimin kim olduğunu, kimden yana olduğunu, kime karşı olduğunu, kısaca hiçbir şey bilmiyorduk. Daha çok uzun süre de bilemeyecektik.

Hele günümüzün çocukları.. Acaba çocukluklarını yaşayabiliyorlar mı? Siyasetçiler yaşatıyorlar mı çocuklara çocukluklarını? Her devletin yeni yetişen kuşaklarına resmi ideolojisini vermesi doğaldır, ancak acaba biz bu konuda biraz abartmıyor muyuz? Acaba resmi ideoloji ile belirli yöndeki grup tercihleri biribirine karıştırılmıyor mu?

Sağlıklı bir toplum, ancak sağlıklı çocuklar yetiştirilmesiyle oluşur. Çocukların sağlıklı olabilmeleri için de, her şeyden önce çocukluklarını, çocuk gibi yaşamaları gerekir. ●

BİR MASAL Bir Böceğin Başına

Masalımızın yazarı Konstantin Paustovski, Sovyet edebiyatının en değerli adlarından biridir. 1892 yılında Moskova'da doğdu ve 50 yılı aşkın bir yazarlık yaşamından sonra 1968 yılında öldü. Ailesi sanata eğilimli kişilerden oluşuyordu. 19 yaşında ilk kısa öyküsünü yazdı ve bu öykü Ogni adlı edebiyat dergisinde yayımlandı. Birinci Dünya Savaşında cephede bulundu, uzun yıllar gazetecilik yaptı. İkinci Dünya Savaşı'nda savaş muhabiri olarak çalıştı. Paustovski, kendi deyimiyle, "her zaman yarattığı karakterlerin en iyi yönlerini bulmaya" çalıştı.

* * *

Pyotr Terentyev cepheye gidiyordu. Oğlu küçük Stepa babasına yanında götürmesi için birşey vermek istedi. Ne vereceğine karar veremiyordu. Sonunda bahçede yakaladığı bir böceği kibrit kutusunun içine koyup verdi babasına. Önce böcek kızgındı. Kutunun sağına, soluna çarptı, her yeri tırmaladı. Kutudan çıkmak istiyordu. Stepa onu kaçabilmesi için yakalamamıştı. Kutuya yaprak ve çim koydu, açlıktan ölmemesi için. Böcek onları yedi. Yine de kızgın kızgın dolaşıp duruyordu kutunun içinde.

Stepa böceğin hava alabilmesi için kutuda küçük bir delik açtı. Böcek hemen delikten bacaklarını uzatmaya çalıştı. Belki de Stepa'yı ısırmak istiyordu kızgınlığından. Stepa parmağını uzaklaştırdı. Sonra böcek öyle bir vızıldamaya başladı ki, Stepa'nın annesi, Akulina rahatsız oldu.

"Vızıltıdan kafam şişti, bırak şu böceği gitsin."

Stepa, saklaması için cephede, babasına işte bu böceği verdi.

Pyotr Terentyev oğlunun hediyesini sevdi. Stepa'nın başını okşadı ve kibrit kutusunu gaz maskesini taşıdığı çantaya koydu.

"Kaybetme onu" dedi Stepa heyecanla.

"Böyle hediyeler kaybedilmez. Onu koruyacağım."

Artık böcek lastik kokusunu mu sevdi, yoksa kaputun yününün ve kara ekmeğin kokusunu mu, neyse, sessizleşti. Pyotr'a cepheye kadar arkadaşlık etti.

Cephede Pyotr'un arkadaşları böceği hayranlıkla karşıladılar. Stepa'nın, babasına uğur getirsin diye verdiğini öğrendiler.

"Şu çocukların aklına şaşılır. Bu böcek çok da kavgacı. Gerçekten, tam böceklerin bölük komutanına benziyor."

Böceğin ne kadar yaşayacağını merak ettiler. Nelere gerek duyacaktı başka? Suda içmesi gerekiyordu. Pyotr gülümsedi utanarak ve ona bir hafta yetecek bir başak bulduğunu söyledi arkadaşlarına. Çok fazla bir şey de istemezdi onun için.

Bir gece Pyotr siperde uyuklarken, kibrit kutusu çantadan kaydı. Böcek kutunun bir ucundaki aralığı zorlayarak yavaşça dışarı çıktı. Antenlerini aşağı yukarı oynattı durdu ve çevreyi dinledi. Uzakta bir yerlerden gökgürültüsü geliyordu ve sarı bir şimşek çaktı.

Böcek, çevreyi daha iyi görebilmek için, siperin yakınında bir yaban vişnesi çalılığına tırmandı. Böyle bir fırtına daha önce hiç görmemişti. Çok fazla şimşek çakıyordu. Yıldızlar da evde olduğu gibi öyle hareketsiz durmuyorlardı gökyüzünde. Bulutların arkasından bir görünüp bir kayboluyordu ışıkları. Fırtına hiç durmuyordu.

Birtakım garip böcekler ince bir ıslık sesi çıkararak çabukça uçup geçtiler yanından. Bir tanesi çalılığa öyle bir hızla çarptı ki, kırmızı vişneler döküldü yere. Kurnaz yaşlı böcek kendini yere attı, ölmüş gibi uzandı. Hiç kıpırdamadan yattı öyle bir zaman. Öteki garip böcekler gidene dek böyle kalmanın daha iyi olacağı duygusu vardı içinde. Sabah olup güneş doğana dek yattı orada. Sonra tek gözünü açtı ve gökyüzüne bir göz attı. Koyu mavi ve sıcaktı gökyüzü, evdeki gibi değildi. Büyük kuşlar uçuşuyorlardı, uçurtmalar gibi. Hemen ayakları üzerinde doğruldu, bir yaprağın arkasına gizlendi. Bu uçurtmaya benzer şeylerin kendisini kapıvermesinden korkmuştu.

Bu sırada Pyotr, böceği kaybettiğini anlamış, her yerde onu arıyordu.

"Ne oldu?" diye sordu arkadaşlarından biri. Soran arkadaşının yüzü güneşten öyle yanmıştı ki, kapkara olmuştu.

"Allah kahretsin, böceğim kaybolmuş."

"Kaybolmuşsa olmuş. Ne var yani. Bir böcek alt tarafı. Bir askere ne yararı dokunur ki?"

"Yararından değil. Bu böcek bizim evden geldi. Çocuğum verdi onu bana. Bir çeşit uğur gibi."

"O zaman başka. Ama senin yerinde olsam bulacağımı hiç sanmam. Gitti senin böcek artık. Bulamazsın."

Yaşlı böcek Pyotr'un sesini duydu. Vızıldadı, kanatlarını açtı, uçarak gidip Pyotr'un kaputunun koluna kondu. Pyotr şaşırdı sevinçten, arkadaşları da hayret ettiler.

"Vay, küçük namussuz. Sahibinin sesine amma de geliyor, tıpkı köpek gibi. Böcek olabilir ama, kafalı bir böcek bu."

Bundan sonra artık Pyotr böceği kibrit kutusuna kapatmadı. Gaz maskesi çantasına salıverdi. Diğer arkadaşları onu daha da çok sevdiler. "Şuna bak, amma evcil" diyorlardı.

Bazen dinlenirlerken, Pyotr böceği salıveriyordu çantadan dışarı. Çalı diplerindeki köklere bakarak, yaprakların tadına bakarak, özgürce geziniyordu. Evdeki yapraklara benzemiyordu. Meşe ağacı değil, çınar ve kavak ağaçları vardı çevrede.

"Böceğim kendi karavanasını kendi buluyor" dedi Pyotr.

Bir akşam havada bir güzellik vardı. Böcek de, çevreye yayılan güzel kokuyu gaz maskesi çantasında anladı. Görmek için dışarıya tırmandı.

Pyotr ve arkadaşları bir salın üzerinde geniş bir ırmağı geçiyorlardı. Güneş altın gibi parlayarak, arkalarında batmak üzereydi. Ormanlık kıyıların üstlerinde kırmızı bacaklı balıkçıl kuşları uçuşuyordu.

"Vistula" dedi askerler ve su içmek için mataralarını ırmağa daldırdılar. Biri de suyla tozlu yüzünü yıkadı.

"Rusya'da Don, Dinyeper ve Bug ırmaklarının suyundan içmiştik daha önce, şimdi ise Polonya'nın Vistula ırmağından içiyoruz suyumuzu. Bu da çok güzel su."

Böcek ırmağın serin havasını soludu, antenlerini oynattı, tekrar çantaya girdi ve uyudu.

Sert bir sallantıyla uyandı. Çanta hop oturup, hop kalkıyordu. Böcek yukarı tırmandı, dışarı baktı. Pyotr bir buğday tarlasında diğer adamlarla beraber koşuyor, hepsi bağırıyorlardı. Sabahın ilk ışıkları vuruyordu çevreye ve hepsinin çiğden nemlenmiş miğferleri parlıyordu.

Böcek ilkin çantaya sıkı sıkı tutundu. Sonra uzun zaman tutunamayacağını anladı. Kanatlarını açtı ve Pyotr'un yanında uçmaya başladı. Ona vızıldayarak cesaret veriyordu.

Kirli, yeşil üniformalı bir adam Pyotr'a tüfeğiyle nişan aldı. Böcek uçarak, onun gözüne kondu tam o sırada. Küfür ederek tüfeğini yere atan adam kaçmaya başladı.

Böcek Pyotr'un arkasından uçtu. Bir ara Pyotr yere düştü. "Allah kahretsin, bacağım!" diye bağırdı. Böcek tam o sırada omuzuna konup, asılı duran çantaya girdi. Kirli yeşil üniformalı

Şifre

Elma dersem de çıkma
Armut dersem de...

—Ne festivaldi o çocuk yılı
—Sığınak gibi 'revaçtayız', şimdi de...

Ali H. Çeviker

GELENLER

Konstantin Paustovski

Türkçesi: MEHMET KÖK

adamlar korku içinde geriye doğru kaçıyorlarken, Pyotr'un arkadaşları sevinç içindeydiler.

Pyotr bir ay için askeri hastaneye yattı. Böceğini hastane avlusunda kalan Polonyalı bir çocuğa verdi geçici olarak.

Şansı vardı, Pyotr'un yarası hafifti. Cephedeki birliğine kısa süre sonra katıldı. Artık Almanya'ya girmişlerdi. Savaş çok çetin geçiyordu. Her yer kara duman bulutlarıyla kaplanmıştı, yanıyordu. Güneş şaşkınlıkla parıldıyordu. Böcek gürültülerden sinmiş, sessizce çantada oturuyordu.

Bir sabah, kendine geldi ve çantadan çıktı. Sıcak bir rüzgar dumanları dağıtıyordu güneye doğru.

Gökyüzü koyu mavi, temiz ve açıktı. Herşey çok sessizdi. Böcek bu sessizliğin arasından başının üstünde oynaşan bir yaprağın hışırtısını duydu. Tüm yapraklar kıpırdamadan dururken, sanki bu hışırdayan yaprak sevinçli bir haber vermek ister gibiydi diğer yapraklara.

Pyotr toprağa oturmuş, matarasından su içiyordu. Damlalar büyümüş sakallarının arasından, güneşte parlayarak, çenesine doğru süzülüyordu. Hepsini içti ve sevinçle bir kahkaha attı.

"Savaş bitti. Kazandık."

Diğer adamlar da ona yanıt verdiler. "Zafer." Biri ceketinin koluyla gözlerini sildi. "Ama hiç unutmayacağız... Şimdi, toprak bizim ellerimizi özlemle bekliyor. Onu büyük bir bahçeye çevirmeli, özgür ve mutlu yaşamalıyız üzerinde."

Birkaç gün geçtikten sonra Pyotr evine döndü. Akulina neşeyle karşıladı kocasını. Stepa da pek bilmeden nedenini, sevinçle bağırdı.

"Böcek yaşıyor mu hâlâ?" diye sordu.

"Yaşıyor ve benim iyi arkadaşım oldu o. Hiçbir kurşun dokunamadı ona. Eve zafer kazanarak döndü. Artık onu serbest bırakalım, Stepa"

Pyotr böceği çantadan çıkardı, avucuna aldı.

Böcek uzun zaman orada oturdu, antenlerini oynattı, sonra arka ayaklarının üzerinde doğruldu, kanatlarını açtı, yeniden kapadı, bir an bakındı ve birden gürültülü bir vızıltıyla yükseldi havaya. Eve geldiğini anlamıştı. Kuyunun çevresini dolaştı, mutfak bahçesindeki yalağın üzerinden uçtu, çocukların oynadıkları ırmak kıyısına gitti. Çocuklar hem oynuyorlar, hem de mantar arayıp yaban çileği topluyorlardı. Stepa kepini sallayarak uzun süre koştu böceğin arkasından.

"İşte oldu" dedi Pyotr, Stepa dönünce.

"Şimdi böceğimiz arkadaşlarına savaşı ve kahramanlıklarını anlatacak. Küçük bir çalının altına toplayacak diğer böcekleri, sağa sola eğilerek hepsini selamlayacak ve öyküsüne başlayacak." Stepa güldü.

"Çocuğa saçma sapan şeyler anlatma, sonra o da inanacak." diye seslendi Stepa'nın annesi kocasına.

"Bırak inansın" diye konuştu Pyotr. "Öyküleri sevenler yalnız çocuklar değildir, askerler de severler."

"İyi, peki o zaman, ne yapalım" diye yatıştı Akulina ve semavere çay koydu.

Semaver önce yaşlı böcek gibi vızıldadı, sonra fokurdadı. Mavi bir duman, kıvrılarak, semaverden gökyüzüne yükseldi. Işıkları göle ve ırmağa düşen yepyeni bir ay yükseldi, yukarıdan barış içindeki ülkeye baktı. ●

Yedi Canlı

Ali Yüce

Ardına bakmaz şiir
Çirkini ağlatır hep
Güzeli güldürür
Yakar içimizdeki ışıkları
Karanlığı söndürür

Uyuklamaz şiir
Alaca karanlıkta
Saklambaç oynamaz hiç
Sevdamızı uyandırır
İşte iblis işte şeytan
Şiiri kim kandırır

El öpmeyi bilmez şiir
Ötmez kimsenin kapısında
Oturup ağlamaz hiç
Beynimizi güldürür
İşte cadı işte kazan
Şiiri kim döndürür

Yaşlanmaz şür
Saçları ağarmaz hiç
Giysileri eskimez solmaz
Çamaşırı kirlenmez bizim gibi
Gene de iki günde bir
Üstünü değiştirir
Tazeler kendi kendini

İşte öcü işte hortlak
Şiiri kim korkutur
Her yokuşu çıkar şiir
Hiç tutulmaz dizleri
İşte güzelin geçtiği yollar
İşte gönlümdeki ayak izleri

—Şiir yedi canlı— der bir ozan
Ben derim yetmiş
Görünmüyorsa ortalarda
Öldü sanmayın onu
Belki siz göremiyorsunuz
Belki bir yere gitmiş

mumuk

Genç karikatür kuşağımızın değerli adlarından Selçuk Demirel, bir süreden beri yurt dışında çok ilginç çabalar içinde. Selçuk Demirel 1979'dan beri Paris'te yaşıyor, çeşitli Fransız gazete ve dergilerinde çizgiler yayımlıyor. Selçuk Demirel'in en önemli çalışması, belki de çocuklarla ilgili olanıdır. Renkli olarak hazırladığı iki çocuk kitabı çeşitli dillerde yayımlandı, başkaları da sırada. Yarattığı çocuk kahramanının adı *Mumuk* (Moumouk). *Mumuk* çok sevimli, küçük bir kız çocuğu. "Duculot" yayınevi tarafından yayımlanan iki kitabın adları ise, "Mumuk Harfleri Seviyor" ve "Mumuk Oyuncaklarla." Ülkemiz çocuklarının henüz tanışma olanağı bulamadığı sevimli Mumuk'u sayfalarımızda tanıtmayı düşündük. Yalnızca birkaç örnekle olsa da.

Bundan yaklaşık iki yıl önce bir şey dikkatimi çekti. Kitapçı vitrinlerinin neredeyse tamamını çocuk kitapları bezemeye başlamıştı. Tezgahlar için de benzer bir durum vardı. Bu gelişim ilgimi çekti. Neden acaba, bir düşünmeli dedim, ancak unutup gittim bir süre sonra.

Yaklaşık bir yıl önce bir olay bana bu düşüncelerimi çağrıştırdı. Tanıdığım bir ailenin çocukları ile birlikte olduğum bir yemekte gelişti olay. Şimdi on yaşlarında olan büyük çocuk yemek için olmadık mızmızlıklar yapıyordu. Yemek seçmek gibi, tabağındakileri bitirmemek gibi, yemek sırasında başka şeylerle oyalanmak gibi. Ancak çok önemli bir ayrıntı da vardı masada. Sözünü ettiğim küçük arkadaşımın, yani şimdi on yaşlarında olan çocuğun elinde bir de kitap vardı. Yemek öncesinde de büyük bir şevkle okuduğu kitabı, yemek süresince de elinden bırakmamış, gözden kaçırabildiğince okumayı sürdürmüştü.

Birden küçük arkadaşımın odası, azımsanamayacak sayıdaki kitapları geldi gözünün önüne. Abartmasız, yukarıda sözünü ettiğim kitapçı vitrinlerini bezeyen kitapların tümü vardı onda ve hemen tamamı okunmuştu. Üstelik küçük arkadaşımın bilimsel bilgilere olan düşkünlüğünü de ayrıca söylemeliyim. Kitaplığında yaşına uyan, biraz aşan bir çok ansiklopedi de yer almaktaydı. Yemeğin giderek tatsızlaşmakta olduğunu görerek bir soru sordum arkadaşıma, böylece ortalığı yumuşatmayı deneyecektim. "Sen dünyada açlıktan ölen çocukların varlığını biliyor musun?" Yanıt şaşırtacak kadar netti. "Evet, galiba yılda şu kadar". Sayıyı sonra araştırdığımı ve Birleşmiş Milletler'in kaynaklarına çok yakın olduğunu şaşkınlıkla gördüğümü anımsıyorum. Öyleyse neydi, bu çocuğu böylesine bilgiler içinde, bunca kitap okumuşken böylesine duyarsız da yapabilen? Ailenin eğitimi olabilirdi. Arkadaşlarıyla olan ilişkileri etkileyebilirdi. Okulda yeterince titiz durulmayan konular olabilirdi. Oysa aileyi oldukça yakından tanıdığım için birinci maddeyi pek düşünemiyordum. Diğerlerininse etkilerinin aile içinde kırılmaya çalışıldığını biliyordum. Neydi öyleyse?

Düşüncelerim okuduklarına gitti. Hemen tüm Türkiyeli yazarların çocuk kitaplarını okumuştu. (Ha, hemen tüm Türkiyeli yazarlar mı? dedim. Sonradan da yazının devamında anlatmaya çalışacağım görüşlerim gelişti, birbiri ardına.)

Önce küçük arkadaşımızın kitaplarına el attım. Sonra eksikleri kitapçılardan giderdim. Listeler hazırladım, yayınevlerine göre, bunları yazarlarına göre düzenledim. Baktım işin içinden çıkamayacağım, elemeye başladım. İlkin bir tarih koyayım önüme dedim. Düşündüm, 1970 yılı sonrası yazılanlar olabilirdi. Gerekirse çalışma sırasında yeniden gözden geçirirdim bu sınırı. Oysa ki şaşırtıcı bir diğer sonuç bekliyordu beni. Hemen tamamına yakını bu sınırdan sonra yazılmıştı. Biraz daha bakınca tarihlere, yoğunluğun 1975 sonrasında olduğunu gördüm.

Elemelerimi sürdüreyim dedim. Çevirileri zaten almamıştım, derleme niteliğinde olan, uyarlama niteliğinde olanları da dışladım çalışmadan. Sonra şiir kitaplarını eledim. Çizgili kitapları, "polisiye" kitapları ayırmıştım. Kalanları başladım okumaya. Okudum notlar aldım, küçük arkadaşımla onun arkadaşlarından kimileriyle konuştum, tartıştım. Yeniden onların anlattıkları biçimde okumaya çalıştım, notlar aldım. Başladım çalışmamı toparlamaya. Ancak giderek bunaldım, kimi zaman utandım. Güneşli bir gelecek bırakmaya çabaladığımız çocuklarımıza alın okuyun diye yazdıklarımıza, bastıklarımıza haklılık kazandıracak bir şeyler arandım bulamadım. Uzunca bir süre nokta koydum çalışmaya.

Sonra, Yarın'ı yöneten arkadaşlarla bir karşılaşmamda söz çocuk yayınlarından açıldı. Giderek gelişti. Bu çalışmamdan söz ettim, düşüncelerimi, değerlendirmelerimi anlattım. Nisan ayında çocuk özel sayısı olarak hazırlandıklarını söylediler. Yeniden canlandım. Oturup yazayım dedim, başladım. Ancak çalışmanın ulaştığı boyutun gerisinde bir yazı oldu. Daha ilerisini söylemeye, örneklemeye dilim varmadı. Evet başladım yazmaya.

Biz Çocuklarımıza Okuttuğumuz Kitaplarda Neler Ararız?

Mehmet İzer

Karikatür: ALİ FİRUZ

Bir çocuk kitabı ne için yazılır? Çocuklara satılan kitaplarda neler olmalıdır? Anneler, babalar çocuklarına neden kitap alırlar?

Bu soruların yanıtları çoğunlukla şöyledir: okumayı sevmesi için, boş zamanlarını iyi değerlendirsin istiyoruz, iyi özellikler kapması için...

Sorular artırılabilir, yanıtlar çok daha fazla artırılabilir. Ama özleri birbirine yakındır. Sorularda çocuklara kitap uzatırken bilinçli olunup olunmadığı araştırılır, yanıtlarda da hep güzel nedenler sıralanır. Kimse çocuğuna kötü özellikler kazandırmak için kitap aldığını söylemez. Ve dahası, giderek eskinin açıksözlü babaları da yokolmaktadır. Tüm babalar çocuklarına kitap almakta, kitap okumalarından hoşnut olmaktadırlar. (!) Kısaca çocuk kitapları hep iyi özellikleri, güzellikleri vermekle yükümlüdürler.

Gerçekten de kitaplarda hep iyiler övülür, hep kardeşlik duyguları yüceltilir. Konuyla ilgili toplantılarda hep bu yan aranır. Yazarlar buna ulaşmayı amaçladıklarını anlatırlar. Yayımcılar bu tür dışında kitap tanımadıklarını söylerler. Bunlara karşın ortalığı saran hiç bir değer taşımayan kitapların da kimlerce yazıldığı, kimlerce basıldığı ilginçtir ya, bunu konu dışı bırakmak da şimdilik daha geçerlidir. Öyleyse nedir, çocuk kitaplarında aranacak nitelikler? Öncelikle bu yanıtlanmalıdır.

İçerikte gerçekçi bir yaklaşımla dayanışma, kardeşlik duygularını işlemesi aranır. Barışı, dostluğu öne çıkarmaları, savaşa karşı olmaları istenir. Irkçı, faşist yaklaşımların olmaması koşuldur. Sevgi, güzellik duyguları aşılanması istenir. Bunlar en genelde aranan niteliklerdir. Bunların kaba bir gerçekçilikle yapılmaması, ilettiklerini incelikle, güzellikle iletmesi önemli bir koşuldur.

GÖRÜNÜŞDE NELER ARARIZ?

Görünüş olarak, seslendiği yaş grubunun kavrama yetilerine uygun özellikte olması başlıca zorunlu özelliktir. Baştan sona büyük bir özenle hazırlanmış olması, içeriğinde aranan niteliklere uygun desenlenmesi istenir. Kapağının güzelliğine çalışılır. Kağıdının 'çamur' gibi olmamasına, baskının pırıl pırıl olmasına uğraşılır. Bunların yanı sıra dayanıklılık vb. unsurlar da gözetilir.

Kısacası, yetişkinlere hazırlanan kitaplarda da gösterilmesi gereken ancak olmadığında da pek üzerinde durulmayan bir çok özellik çocuk kitaplarında zorunlu koşuldur.

Oysa ki, ülkemizde basılan çocuk kitaplarını kabaca elden geçirmek bile zorunlu koşulların pek çoğundan önemli ödünler verilmiş olduğunu görmemiz için yetmektedir.

Yaygın yayın yapan Cem Yayınlarının Arkadaş Kitapları, Can Yayınlarının Kardeş Kitapları, Altın Yayınların Çocuk Kitapları, Milliyet (Kanşcan) Yayınları Çocuk Kitapları, Kültür Bakanlığı Yayınlarının Çocuk Dizisi adlı çocuk kitaplarında yapılan incelemeler sonuç olarak ülke koşulları öne sürülerek gerekçe aranacak bir özensizlik göstermektedirler.

Kültür Bakanlığı'nın bir kısım kitapları dışında hiçbir yayınevi birinci hamur kağıt kullanmamaktadır. (Buna gerekçe olarak maliyet hesapları getirilecektir) Kültür Bakanlığı'nın kitaplarınınsa birinci okuyuşu aşamayan bir cilt yapısı söz konusudur.

Kitapların çoğunda olmasa bile önemlice bir bölümünde dilzelti özensizliği görülmektedir. Bunun yanı sıra Türkçeyi yeterince bilmemekten kaynaklanan yanlışlar çok daha önemli boyutlardadır. (Örneğin 'de', 'mi' edatları, 'ki' zamiri doğrusu hangisiydi dedirtecek ölçüde yanlış kullanılmaktadır.)

Baskılarda yeterli özen gösterilmeyebilmekte, kitabın yöneldiği yaşlar gözetilmeksizin harf seçimi yapılmakta, desenlenmiş kimi kitaplarda da kötü baskı sonucu anlaşılmaz resimler ortaya çıkmaktadır.

Tüm bunların çocuk gelişimi üzerinde yadsınamaz etkileri söz konusudur. Özenli, titiz, estetik değerleri önemseyen bir kişiliğin oluşması için yadsınmaz önemleri söz konusudur.

Ancak bunlardan da önemli olanı kitapların içindekilerdir. Yazdıklarıdır. Bölümün girişinde sayılan içerik niteliklere sahip olup olmaması bir kitabın yararlı ya da zararlı olmasını belirleyen temel unsurudur. Gerçekte incelenmesi ve irdelenme-

si öncelikle gereken yanı da budur.

İÇERİKTE NELER ARARIZ?

Ayrıntılara inmeyen ve sınırlamalar içinde kalan bir araştırma, kendilerini tutucu ve gerici olarak görmeyen yazarlardan (ki öyle olanların çocuk kitabı yazma hakkının olmadığı kanısındayım) elliyi aşkınının bir ya da daha çok sayıda çocuk kitabı yazdıklarını ortaya koymaktadır. Üstelik bunun girişte belirtilen sınırlar içindeki kitaplar arasında yapılan bir araştırmanın kaba sonucu olduğu da gözetilmelidir.

Bu sayı, ilk bakışta olumlu görülebilecek, dahası övünülecek bir sayıdır. Oysa ki bu sayı, gerçekte bir özensizliğin de başlıca kanıtıdır. Özensizliğin belirli nedenleri söz konusudur. Bunlar arasında en acı olanı, bir dönem çocuk kitaplarının, 'yayın piyasasının' en iyi "iş" yapan alanını oluşturması yatmaktadır. En düzenli biçimde kitap basan yayınevlerinin bir kitap için dört bin baskı sayısını başarı saydıkları yıllarda, her basılan kitapta onbin sayısını ilk baskıda bulan çocuk kitapları 'piyasası' yoğun bir ilgiyi de üzerinde toplamıştır.

Acıdır ancak yadsınamayacak bir gerçektir. Konuyla ilgili olarak yapılan bilimsel nitelikle bir toplantıda (Bkz. Çocuk Edebiyatı, Çocuk Kitapları, Cem Yayınları), ilgili yayıncıların söylediklerinin aksine pek çok yan etkiyle de birleşerek "iş" yapan bir "piyasa" oluşturmuş olması, çocuk kitabı yazımını, çevrilmesini, basımını çekici biçime getirmiştir. Sonucuysa özensiz olduğu tartışma bile gerektirmeyecek nitelikteki kitapların çocuklara sunulmuş olmasıdır. Üstelik de okutacak birşeyler bulmanın sevinci içinde öğretmenlerce gönüllü biçimde, karşılık gözetilmeksizin tüm yurtta dağıtımı, satımı yapılarak.

Oysa ki benzer bir özensizlik, yetişkinlere yönelen kitaplar için söz konusu olduğunda onarılmaz yaralara neden olamayabilecekken, hiç dikkat edilmeyen biçimde çocuklara karşı bağışlanamaz bir suç işlenmiştir. Onarılması söz konusu mudur, bu ayrı bir tartışmayı getirir ama, en azından şimdiden sonrası için ışık tutucu dersler çıkartılabilir, çıkartılmalıdır.

SORUMLULUĞU KİMLERDE ARARIZ?

Gerçekte büyük bir sorumluluk ortadadır. Bunda yayıncılar, yazarlar, eleştirmenler ve toplumun geleceği için düşünen insanlar sorumluluğu paylaşmaktadırlar. Ağırlıklar değişik olabilir, ancak sorumluluk ortaktır, bundan sonra yapılması gerekenleri belirlemek sorumluluğu da öncelikle bu kesimlerdedir.

Sorun, işleyiş sırasına göre ele alındığında, öncelik yazarlarda olmaktadır. Çocuk kitaplarının (telif kitapların) hızla çoğaldığı günlerde, yazarlar da çocuk kitapları üzerine düşüncelerini dile getiriyorlardı. Başlıca görüşler şunlardı:

Çocuk kitaplarını yazmak ayrı bir uğraş değildir. Bir yazar aynı zamanda çocuk kitabı da yazabilir.

Çocuk kitabı, çocuk edebiyatı diye birşey yoktur, yazarların ürünlerinin çocuklar için derlenmesi vardır.

Çocuk kitabı yazmak ve hazırlamak başlıca bir uğraştır. Apayrı bir ilgi ve bilgi alanıdır.

Doğru olanı, üçüncüsü, ne yazık ki en cılız savunulanı ve hemen hiç uygulanmayanı oldu. Bir kaç örneğin dışında bu doğrudan yola çıkan ürünler görülemedi, dahası yaratılamadı. Oysa ki, bir bilim dalı olan pedagojide olduğu gibi sorumluluk çok büyüktü. Yapılacak bir yanlış, küçük bir yanlış onarılmaz yaralar açabilirdi, kanımca açtı. Çünkü, bir pedagog anlatı yerindeyse, çocuk beynini eline alarak yoğuran bir bilim adamıdır, sorumluluğu büyüktür. Çocuk yazarı da çok yakın bir sorumluluğu benzer biçimde taşır. Pedagojiyle ilgisi olmamış, dünyadaki örnekleri incelememiş, dahası çocuklarla bir iki 'oynaşma'nın dışında hiçbir ilgisi olmamış kişilerin çocuk yazarlığına soyunmaları, aynen bunları yapmamış bir pedagogun açacağı yaralar kadar büyük yaralar açılmasına neden olur. Üstelik sözkonusu olan tek çocuk da değil, en azından binlerce çocuktur. Sorumsuzca oynanılan 'oyuncak' toplumun geleceğidir. Ve bu 'oyuncak'la gelişigüzel oynanmıştır.

Kendilerine basılması için getirilen bir çocuk kitabını, ısmarlayarak yazdırdıkları ya da çevirttikleri bir çocuk kitabını bilimsel bir çalışma yapmaksızın, salt 'editör' gözüyle ele alıp basan yayıncılar da en az yazarlar kadar sorumludurlar. Üstelik bu sorumlulukları bir durum değişikliği sonucu yayın alanlarını değiştirecek denli sırıtan bir sorumluluktur. Bugün, uzun bir süredir çocuk kitabı yayınlanmaz durumdaysa, özgün yapıtlar bıçakla kesilmişçesine bitmişse, çeviri kitaplarını bile daha ileri yaş gruplarına kaydırarak yayınlayan bir anlayış gündemdeyse ve bugünün yayımcılarıyla, her kitabın onbin basıldığı günlerin yayımcıları aynı kişilerse, ortada olan sorumluluk çok daha büyüktür. Bugün de tüm olumsuz koşullara karşın en alt düzeyde de olsa yayımcılık görevlerini yerine getirmeyi düşünmeyen ve belki de bu alanı da büyük basın tekellerine olanca gönül rahatlığıyla bırakmaya hazırlanan yayımcıların sorumlulukları bir kat daha artmaktadır.

Basılan pek çok kitabı hemen tüm gazete ve dergilerde ele alan eleştirmenler de, çocuk gelişimiyle ilgilenen tüm bilim adamları da, toplumun geleceğine kafa yoran tüm kişiler de azımsanamaycak sorumluluk taşımaktadırlar. Ancak hiç değilse şimdiden sonra titiz davranarak geçen dönemdeki vurdumduymazlıklarını düzeltebilirler. Düzeltmek zorundadırlar da. Ancak, bir uçtan diğerine savrularak hiçbirşeyi beğenmeyen, yapılacaklara ket vuran bir anlayışa da baştan dikkat edilmelidir.

Sonuç olarak geleceğimizi oluşturan çocuklarımız için pek çok alanda olduğu gibi kitaplar konusunda da birşeyler yapmadığımız ortadadır. Oysa yapılacaklar çok karmaşık da değildir. Bilim adamlarıyla sanatçıların ortaklaşa çabaları, bu çabalara çocukların da ortak edilmeleri ve bu alana 'piyasa' gözüyle değil görev bilinciyle yaklaşmak yeter de artar bile. Kısa sürede umutlu olunmasa bile, bu alana da 'amatörce' ve istekle atılacak insanlar çıkacaktır. Bu insanların çoğunlukla gençler arasından çıkacağını da söylemek öngörüş sayılmamalıdır.

SANATÇILARIN ÇOCUKLUKLARI

SÜKRAN KURDAKUL

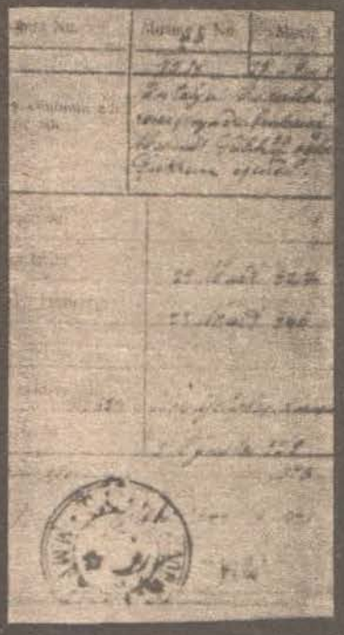

Çocukluğum baba özlemiyle geçti.

Balkanlardan Sarıkamış'a, Çanakkale'den İnönü'lere, Sakarya'lara değin tüm ateş yılları büyük harflerle yazılı babamın künyesinde.

Onsuz geçirdiğim çocuk yıllarımda iki gerçek vardı bilincimde işıyan..

Yaşam öyküsüyle resimleri.

Üç ayda bir aldığımız yetim maaşı.

Babamın yaşam öyküsü, Kurtuluş Savaşımızın "emperyalizme ve kapitalizme karşı olma" biçiminde ifade edilen temel felsefesine dayalı tarih mirasına sahip çıkma gücünü kazandırdı bana.

Yetim maaşımın sayılara vuran gerçeğinde topluma gören gözlerle bakmayı öğrendim.

İzin verirseniz bu yetim çocuk duyarlılığının etkilerini, yıllar boyunca uğradığı değişimleri "Babamı Duydukça (Acılar Dönemi, 1977) adlı şiirle anlatmak istiyorum.

Sultanahmet mitinginde çoğalarak
İşgal edilmiş bir İstanbul'a karşı
Gözleriyle isyan ediyor gözlerimde
Şehreminli Mehmet Salih Binbaşı.

Yeni acılar duydum, yeni çağrışımlar
Kalpağında, bakışında, mavzerinde
Çocuk günlerimin avuntuları
Kurtuluş Savaşı resimlerinde.

Yasaklar nereye kilitleyecek bu duyguları
Binbaşım yazıtlardan kopar da gelir
Umarsızlığın şarkısına kapıldığım akşamlar
Sarı kara bir mahpushane hücresinde.

Çocuk Edebiyatında 'Toplumsal Gerçeklik'

Karikatür: UĞUR ÇAVUŞOĞLU

Nilgün Gürkan

Çocuk edebiyatı son yıllarda ülkemizde oldukça iyi bir aşama yapmıştır. Bugün Türkiye'de çocukların severek okudukları, onların dünyalarını genişleten ve dünyayı bilinçli algılamalarına yardımcı olan kitaplar yazılmaktadır. Bu düzeye hangi çizgi izlenerek gelinmiştir? Bu sorunun yanıtının ülkedeki siyasal değişim ve gelişime koşut olarak giden oldukça uzun bir süreç olduğunu görüvoruz.

Çocuk kitaplarının nereden nereye geldiğini söylemeden önce, ne olması gerektiğine yani çocuğa ne vermesi gerektiğine değinelim. İyi bir çocuk kitabından öncelikle beklenen şunlardır:

1- Toplumsal gerçekliğin tanınmasına hizmet etmesi
2- Eyleme yöneltmesi ve bu süreç içinde eğlendirmesi ve bu yoldan
3- Çocuğun yaşama sürecine biçimlendirici olarak müdahale etmesi.

Yani edebiyat çocuklara, "çocuk gerçekliğinin anlaşılmasında, karşılaşılacak durumlarda edilgen kalmamayı, kendine güveni ve cesareti öğrenmelerinde yardımcı olmalıdır. Çelişkileri aşmakta gerçekçi davranmanın getireceği olanakları göstererek çocuğa çelişkileriyle korkusuzca uğraşmayı öğretmelidir. Çocuğa yararsız dik kafalılık, hayati tehlikesi olan bir kaçış ve sonuç olarak da başlangıçtaki çelişkili duruma dönüşten oluşan bir döngüye hapseden yapıtlar ne denli müthiş ve büyüleyici görünürse görünsün, çocuğun güçsüzlüğünün kötü bir yeniden üretimi olarak yargılanmalıdır." (1)

Çocuk edebiyatına yapılan eleştiriler ise daha çok sağlıksız olarak bilinç yayma üzerinde toplanmaktadır. Eleştirilerin bu alanda toplanması onun önemini hafife almak olur. Üzerinde durulması gereken bu kitapların ideoloji oluşturma işlevi ve toplumda egemen olan ideoloji doğrultusunda bir toplumsallaştırma stratejisinin parçası olduğudur. İnsan doğayı ve eşyayı belirli bir ideolojinin ölçülerine bağımlı olarak algılar. Çocuk kitaplarında bu olgu gözönüne alınarak insan-nesne ilişkisi saptırılmadan ortaya çıkarılmalı, soyut güneşli bir dünya yerine, toplumsal gerçekler üzerine dayalı bir dünya çizilmelidir. Çocuğa doğru bir bakış ve estetik zevk aşılanmaya çalışılmalı, hayal güçleri geleceğin yaratılması doğrultusunda geliştirilmelidir.

Çocuk edebiyatının ideoloji oluşturmada önemi kesin olduğu kadar, çocukların bu kitapları okuma nedenlerinin, kitapların onların isteklerine, umutlarına, korkularına yanıt veren büyüleyici nitelikleri olduğu da kesindir. Ve bu kitaplar ne denli çarpıklaştırılmış, yetersiz bir biçimde olursa olsun, yukarıda anlatılan işlevleri kesintiye uğratılmadan çocuklara yanıt vermelidir. Bu arada keskin ideolojik içerikli ve salt bu amaçla yazılmış kitapların çocuklar için iticiliğine de değinmek yerinde olur.

TÜRKİYE'DE ÇOCUK KİTAPLARI

Bizde eğitim politikasında son yıllara değin "çocuk kitapları" adı altında bir sorun olmamıştır. Yöneticiler katında sözü edilmeye değer bir sorun olmamıştır çocuk kitapları. Gerçekte ders kitapları sorunu henüz yerine oturmamışken edebiyat konusunda fazla bir şey de beklenmemelidir. Çocuk kitaplarının toplumsal yapıya ilişkin bilgi ve inançlar konusunda neler getirdiğiyle ilgili genelde iki tablo çizilebilir. Birinci tablo olumsuz bir görüntüdür. Önce bu olumsuz tabloya göz atarsak, çocuğa doğru bir bakış ve estetik zevk aşılaması gereken bu kitapların görevini yerleşik değer ve inançlar konusunda bile asgari ölçüde dahi yerine getiremediğini görüyoruz. Bu kitaplar çocuğa hoşça zaman geçirtse de insanların ve toplumun aksak yanlarını eleştirmekten uzak, temel çelişkileri gizlemek amacıyla bir takım karşıtlıkları yapay biçimde çocuğa sunar. İyi-kötü, yaşlı-genç, güzel-çirkin, nankör-yardımsever gibi. Karakterler, olaylar birbirinden kopuk, bağımsız, donuk ve değişmezdir. Sözgelimi yoksulluk donuk bir durum olarak alınır. Bunun değişmezliği üzerinde acı, gözyaşı, talihsizlik, çaresizlik yoğunlaşması yapılır. Olaylar en hafifinden neden-sonuç bağlantısı içinde bile gösterilmez. Ya da başka bir bilim dışı metot seçilerek bu acıklı durum sarhoş babaya, üvey anneye bağlanır. Kurtuluş ise zengin bir adamın gözüne girmek ya da kızıyla evlenmek gibi kaderci çözümlerdedir. Bu kitapların en tipik örneklerini Türkiye'de çocukların ençok okudukları kitaplar arasında ilk sırayı oluşturan Kemalettin Tuğcu'ya ait kitaplardır. Kitapların salt isimleri bile bir yargıya varmanızı sağlar.

"Sokak Çocuğu, Köprüaltı Çocukları, Öksüz Oğlan, Kimsesiz Çocuk, Yavrucuk, Düşkün Çocuk, Yetim Malı, Üvey Baba, Ekmek Parası, Unutulan Çocuk, ... gibi."

Kitapların hemen hepsi aynı içerikte, bol miktarda üvey annelerden, sarhoş babalardan, yetimlerden, kimsesiz çocuklardan söz açan, yaşamı yeniden yaratma çabasıyla uzaktan yakından ilişkisi olmayan, acılı şartlar içinde kaderin değişmezliği vurgulanan konularla doludur. Kitapların kahramanları ise kişisel çabalarla bu yaşamdan kurtulan, yaşından, bedeninden beklenmeyen üstün güç örnekleri veren çocuklardır.

Kızlar çekingen, sevimli, yükselme, yaratma isteğinden yoksun, edilgen; erkekler daha kendine güvenen, bilgili-akıllı, güçlü kişiler olarak gösterilirler. Sonuçta da neredeyse kutsal kitap özünde tutucu mesajlar çıkar ortaya. Bu olumsuz tablo içinde ırk üstünlüğünü sav-

Beklenen

Reklam spotlarının kirli ışıkları
ve çamur gibi bir yağmur altında
köşeleri tutmuş çiçek satıcıları
baharı getirmek istercesine kente

İstesen kucağına yığacaklar gülleri
al götür dağıt bekleyenlere
menekşe, karanfil ve nergis demetlerini
çağır insanları bahar kokusuna

Hele o dokuz on yaşlarındaki çocuk
nerden bulmuş bu çiğdemleri öyle
ve nasıl getirmiş çarpılmadan
kentin bu en işlek alanına

Kitap gibi kokuyor her demet
çiçek gibi kokuyor şiirler
– Sakın soldurma evlat
git biraz yakınımda dur

Gün kararmadan tükeniyor çiçekler
demet demet taşıyor birileri
– Demek ki bu kente bahar
gürül gürül gelecek ey oğul

Ahmet Telli

nan çocuk kitapları da yer almaktadır. Bunların içinde daha çekici olan Yüzbaşı Volkan tipi çizgi romanlarla, Yavrukurt gibi bakanlık tarafından basılmış dergiler de vardır. Kişisel düzeyde ele alındığında vahşet, kahramanlık, mertlik, macera; toplumsal düzeyde ele alındığında vatan aşkı, kahpe düşman, aziz şehitlerimiz kavramlarının ötesine geçmez bu kitaplar. Savaş olgusu vahşet unsurunun ağır bastığı kahramanlık destanları olarak işlenmektedir. Bazen kötü bir şey olduğu anlatılsa da sonuçta "ne ça e, bu da insanlığın kötü yazgılarından biridir" türünden bir görüşle savaşın kaçınılmaz bir felâket, bir hastalık olduğu vurgulanır. Geneldeki politika gereği diğer ülkelerle ilişkilere bakış bu kitaplara da yansır. Hain Yunan askeri hiç bir zaman kahraman olmadığı gibi, kahraman Amerikan askeri de hiç bir zaman hain olmaz.

Sonuçta bu tip eserlerden çocuğun bilinçlenmesi, kendini ve çevresini tanıması, güvenli olması, değerlendirme yapabilmesi, gelecek için uğraşması, bağımsızlık, demokrasi gibi fikirlerin yanında yer alması olanaksız gözükmektedir.

Ancak bu karamsar tablonun yanısıra ikinci tablo oldukça olumlu gelişmelerin son yıllarda azımsanmayacak boyutlarda olduğunu göstermektedir. Son yıllarda çocukla Türk yazarları arasındaki bağ giderek daha iyi kurulmuştur. Bu yere devletin desteği olmaksızın varılması da oldukça önemli bir adımdır. Özellikle 1975'den sonra çocukları "uydu yurttaş" olarak biçimlendirmekten uzak, toplumsal, siyasal yanılgılar ve ön yargılardan uzaklaşma çabasında, gerçekçi bilgiler vermeye çalışan yayınlar çoğalmıştır. Bu kitaplar salt 20. yüzyıl sorunlarına bakış yeteneği kazandıran içeriği değil, dilimizin daha özenli kullanımıyla da dikkati çekmektedir. Kısaca son yıllarda bu alanda bir "yeniden üretim" olayı söz konusudur. Geleneklerden, halk kültüründen, halk edebiyatından yararlanılmakta ve bunlar değişmezlik ve kadercilik anlayışından uzak, yaşamın gerçekleri vurgulanarak yapılmaktadır.

Sözgelimi hepimizin bildiği geleneksel masalların baş kişisi "Keloğlan". Ahmet Uysal'ın "Keloğlanın Diliyle" adlı masal kitabında Keloğlan bilinçli, düşe kapılmayan, mitosluktan kurtulmuş, ayağı yere basan bir köylüdür. Bir padişahın kızıyla evlenme düşünde değildir, bir köylü güzeliyle evlenir. Kendisine önerilen padişahlığı kabul etmez, padişahsız bir yönetimi önerir.

Bir başka kitap, Aziz Nesin'in "Bize Bu Yurdu Verenler"inde, Kurtuluş Savaşının dört kahramanının savaş sırasındaki hizmetleriyle, sonraki dönemlerde yoksul ama onurlu yaşamları yansıtılır. Bu çelişki, çocukları, siyah-beyaz bir ayrıma götüre ek bir ustalıkla verilmektedir.

Masal başındaki alışılagelmiş tekerlemelerin anlamlı hale getirilerek sunulduğu bir iki örnek ise değişmez dünyanın nasıl gerçek biçimine girdiği, gerçekliğin düşsel olandan nasıl ayrıldığı hakkında bir fikir verebilir. Nazım Hikmet'in "Sevdalı Bulut" adlı masal kitabında önsözde söylediği gibi, masal bugünün sorunlarına karşılık vermeye yöneltilir ve masal tekniğinden yararlanarak bazı değişiklikler yapılır.

"Az gidip, uz gidip, dere tepe düz gidip, arkaya dönüp bakınca bir arpa boyu yol gidildiğini görmek yok mu, işte bu benim küçücük kafamın bir türlü almadığı nesneydi.

Çok gittiler, dere tepe yok ettiler. Bir de dönüp baktılar ki görünmüyor kalkılan yer."

Aziz Nesin, "bir varmış, bir yokmuş" diyerek başlayan masal tekerlemesini "Memleketin Birinde" adlı masal kitabının birinci masalı "Hazinedeki Paslı Teneke"de şöyle değiştirir:

"Bir yokmuş, iki yokmuş, üç yokmuş... Eski günlerde yeryüzünün bir ülkesinde hiçbirşey yokmuş."

Aynı tekerleme "Esneyen İnsanlar Ülkesi" adlı masalda başka biçime girer.

"Bir varmış, bir yokmuş, sana varsa bana yokmuş, bana varsa ona yokmuş."

Haslet Soyöz'ün yalnızca çocukların değil, büyüklerin de zevkle izlediği, dünyayı çocuk gerçeği içinde anlamaya çalışan, sevimli, sıradan bir okul çocuğu olan çizgi kahramanı Küçümen'i de anmadan geçmeyelim.

Bu kitapların yanında birçok örnek daha verilebilir. Bütün bunlar gerçekliği yansıtan övgüye değer kitaplardır. Fakat dar gelirlilerin ödeme gücüne göre yüksek fiyatlı oluşu, kağıt, baskı, araç ve gereçler gibi kitabın temelini oluşturan değerlere uygulanan "ekonomik önlemler" sonucu bu kitaplardan yeterince çoğunluk yararlanamamaktadır.

Yalnızca ekonomik önlemler değil, siyasal iktidarlar da bu yayılmayı önlemişlerdir. Ankara Belediyesi'nin dağıttığı çocuk kitaplarının zamanın iktidarı tarafından engellenmeye çalışılması bunun bir örneğidir.

Sonuç olarak şu gerçeği bir kez daha yinelersek, çocuk kitapları son yıllarda bir yere geldiyse bu onun işlevlerinin ne denli çok boyutlu olduğunun kavranmasıyla gerçekleşmiştir. Çocuk kitaplarının kendi koşullarıyla sınırlı bir olgu olmadığı, tersine, toplumdaki kültür ve eğitim gelişmelerine sıkı sıkıya bağlı olduğu açıktır. ●

(1) Beate Neahus, "Okul Öncesi Çağı İçin Modern Çocuk Öyküleri". Çev. Mehmet Budak, Gerçeklere Gözlem Dergisi, Mart 1977, s. 7.

SANATÇILARIN ÇOCUKLUKLARI

ÜLKÜ TAMER

Üç yaşında

Nakip Ali

Sanırım on üç yaşındaydım. İstanbul'da okuyan bir Antepli... Yatılıydım. Güz gelince İstanbul'a göçüyor, Şubat'a kadar orada kalıyordum. Yarıyıl tatilimiz Şubat'taydı. Üç hafta. Tatil başladığı gün, ver elini Haydarpaşa. Posta treni. İki gün iki gece sonra Narlı. Bir Austin otobüs. İki buçuk saat sonra da Antep. Tatil bitince, yaza kadar yine İstanbul.

Yarıyıl tatilinin son gecesiydi. Bir Cumartesi gecesi. Ertesi akşam trenle İstanbul'a dönecektim.

O Cumartesi gecesi, annemle babam sinemaya götürdüler beni. Hangi sinemaya olacak, Nakıp Ali'nin sinemasına. Filmi hatırlamıyorum, ama bütün filmler gibi, keyifle seyrettim. Yine de bir "burukluk" vardı içimde; çünkü, filmden önce bir "parça" gösterilmişti: Gelecek Program. Onu kaçıracaktım. Öyle de görmek istediğim bir filmdi ki...

Sinemadan çıkarken Nakıp Ali gördü bizi.

"Nasıl, sevdin mi filmi?" dedi.

"Sevdim" dedim. "Ama gelecek programı göremeyeceğim. Ona üzüldüm."

"Haftaya görürsün."

"Nasıl görürüm, Ali Amca? Yarın akşam İstanbul'a dönüyorum."

"Talihine küs" dedi Nakıp Ali.

Ama ertesi sabah erkenden evin kapısı çalındı. Açtım. Sinemadan bir adam.

"Nakıp Ali seni istiyor" dedi.

Koşa koşa sinemaya gittim. Nakıp Ali gişenin önüne bir iskemle atmış, beni bekliyor.

"Beni mi çağırdın, Ali Amca?"

"Evet" dedi. Salonun kapısını açtı sonra. "Gir."

Girdim.

"Otur."

Oturdum.

Ve koskoca Nakıp Ali, on üç yaşındaki bir çocuğa, görmek istediği filmi oynattı o Pazar sabahı.

AÇT~ Salih Kalyon:

□ Ne zamandan beri çocuk tiyatrosu yapıyorsunuz?

■ 1975'ten bu yana çocuk tiyatrosu yapıyorum. Önce AST'ta, 1976'dan bu yana da AÇT'de. İlk oyunumuz "Becerikli Kanguru" idi.

□ Böylesi deneyli bir çocuk tiyatrosu yöneticisi olarak, bugüne dek yaptığınız çalışmalardan da kaynaklanan yaklaşım biçiminizi ve edindiğiniz anlayışı aktarır mısınız?

■ Başlangıçta köklü ve sağlıklı bir tiyatro çalışması yoktu önümüzde. Bu yüzden çalışmalarımızı arayış içinde sürdürüyoruz. Çocuklarla birlikte ülkemiz koşullarında bizim olan çocuk tiyatrosu kavramını oluşturmaya ve yaygınlaştırmaya çabalıyoruz. Masallardan, öykülerden kaynaklanan oyunlarla başlattığımız çalışmalar bu yıl "Demet ile Memet" ve "Aman Aman Elele Kız Oğlan" oyunları ile yaşayan, güncel bir çocuk tiyatrosu çalışmalarına dönüştü. Bundan sonraki çalışmalarımız da hep böyle sürecek.

□ Bugüne dek oynadığınız çocuk oyunları ile yazarları hakkında bilgi verir misiniz?

■ Aziz Nesin'in yazdığı "Kutsal Hazine" Ahmet Önel'in yazdığı "Becerikli Kanguru" ve "Mızıkçı", Engin Noyan'ın yazdığı "Memo'nun Düşü" ve Volker Ludwig'in iki oyunu: "Demet ile Memet" ve "Aman Aman Elele Kız Oğlan" oyunlarını oynadık. Çok yakında da Orhan Asena'nın "Ali" adlı oyunu oynanacak.

□ Sizin çok benimsediğiniz çocuk oyunu ve yazarlarından birkaç örnek verebilir misiniz?

■ Ülkemizde bizim anladığımız anlamda çocuk oyunu yazarı yok. Kendimizce bunun nedenine şöyle yanıt buluyoruz: Çocuk kendisi küçük olduğundan, ona yönelik herşey de küçümseniyor. Masallardan ve öykülerden kaynaklanan oyunlar oynanıyor. Biz günlük yaşayan tiyatro yapmak istiyoruz. Çocuk oyunu yazarlığında Ahmet Önel, Engin Noyan ve Feyza Hepçilingirler iyi birer adım attılar ama, sonucu ne olacak bilmiyoruz. Almanya'daki Grips tiyatrosunun yazarı ve yöneticisi Volker Ludwig de şu anda tanıyabildiklerimizin başında geliyor.

□ Çocuğa büyük adam gibi düşünerek mi, yoksa onu çocuk olarak düşünerek mi yaklaşıyorsunuz?

■ Çocuğu ne büyük, ne de çocuk olarak görüyoruz. Onu normal insan olarak kabul etmek düşüncesini taşıyoruz. Çocuklar da yetişkinlerle aynı ortamı paylaştıklarından, yetişkinlerin etkilendikleri olaylardan aynı biçimde etkilenmektedirler. Eksik olan, yetişkinlerle eşdeğerde savunma gücünden yoksun oluşları. AÇT'nin üstlendiği de, çocukların sözcüsü olmak görevi. Bu anlayışımızı oyun sırasında onlarla kurduğumuz kısa diyaloglarda, onlara "çocuklar" yerine, "arkadaşlar" diyerek hissettirmeye çalışıyoruz.

□ Bugünlerde çocuk tiyatrolarının sayısında hızlı bir artış görülmekte; ancak biz henüz "çocuk tiyatrosu" olayına bilinçli bir yaklaşımda bulunulduğu kanısında değiliz. Siz ne dersiniz, önerileriniz neler?

■ Çocuk tiyatrosu bugün bir reklam aracı olarak görülüyor. Bankalar ya da diğer kuruluşlar bu işi reklam aracı olarak kullanıyorlar. Bundan öte gitmiyor ve tehlikeli oluyorlar. Aslında bu kuruluşların çocuk tiyatrosu kurmalarına karşı değiliz. Devlet desteklemediğine, finanse etmediğine göre, bu işi bizleri yapacak kuşkusuz. Pedagoglarca onaylanmış bir çocuk oyunu projesini, bir bankanın ya da başka bir kuruluşun finanse etmesi sevindiricidir. Ancak salt reklam amacıyla çocuğun kullanılmasına karşıyız. Bugün çocuk tiyatrolarının çok az sayıdadır. Bunun bilinçli biçimde artırılması gerekiyor. Dileğimiz, tüm çocuk tiyatrolarıyla işbirliği içinde olmak ve ortak bir anlayış oluşturmak.

Geleneksel Türk halk edebiyatı kişiliklerinden "Keloğlan" tipinden öykünen bir uyarlamanın ürünü olan "KELOĞLANIN BECERİKLİ EŞEĞİ" adlı danslı ve müzikli "Çocuk Oyunu" çalışmaları, Mart ayı başlangıcında gösterilmek üzere, sürdürülüyor.

Oyunun yazarı Tahsin Melan: "Oyunu izleyeceklerin temel çoğunluğunu çocukların oluşturacağından yola çıkarak, çocuklar için yaratılan soyut, olumlu öykü-masal kahramanlarındanbirini 'Keloğlan' tipini somutlamaya çalıştık. Soyut-somut bağıntısı içinde ve evcilliği, sevimliliği içinde de 'Becerikli Eşeği' teatral öğe olarak değerlendirdik.

'Keloğlan'ımız, akılcı ve çevresindeki olayları gerektiğinde yönlendiren, birlikte kendini de geliştiren, devingen bir kişilik yapısındadır. Ki, biz çocukların olması gerekli kişilik gelişimlerine simgesel bir örnekleme getirdik, geleneksel halk edebiyatı verilerinin yorumu içinde" diyor.

Ali Rıza Kayacı, Erkan Denksizer, Savaş Ekici, Mustafa Sarıkaya ve Satılmış Kayacı'dan oluşan "müzik ekibi" tezeneli, üflemeli ve vurmalı halk çalgılarıyla oyunun müziklerini ve dansların eşliğini gerçekleştiriyorlar.

HARUN YEŞİLYURT:

"Müzik derslerinde plak çalınsa, derse ilgi büyük olur...

□ — *Harun, kısaca sanat geçmişini bize anlatır mısın?*

■ — Ben beş yaşında AST'a girdim. Birçok oyunlarında oynadım. Film çevirmeye onbir yaşında başladım. İlk filmim televizyondaki "5 Dakika" programı oldu. Tuncer Necmioğlu ile Bolu'da bir film çalışmam oldu: "Ormanın Öcü". Daha sonra Zekeriya Kabadayı ile Harun'u çektik. Sonra sırası ile, Türkan Şoray ile Hazal'ı, en son olarak bu sene Genco Erkal ile "At" filmini çektik. Yeni dönem çalışmalarım arasında AST ile bir filmim olacak. İsmi İsmet Küntay'ın daha önce tiyatro oyunu olarak sahnelenen "403. Kilometre".

□ — *Okuldaki arkadaşlarının ve senin TV'deki ya da radyodaki çocuk yayınlarına ilginiz ne derecededir? Bu programları izliyor musunuz?*

■ — Ben bir araştırma yaptım. TV'de Zekeriya Kabadayı'nın Gökkuşağı diye bir programı yayınlanıyordu. Arkadaşlarıma bu programı izleyip izlemediklerini sordum. Kimse bu programın varlığından dahi haberdar değildi. Arkadaşlarım onun yerine örneğin batı müziği programlarını çok daha büyük bir ilgi ile takip ediyorlar.

□ — *Okuldaki müzik derslerine sınıf olarak ilginiz nedir?*

■— Çoğunluk olarak "ah şu ders bitse, bir çıksak" diye düşünüyoruz.

□ — *Öğretmen bir şarkıcının plağını çalsa herhalde derse ilgi oldukça çoğalır?*

■ — Bundan eminim ki ilgi çoğalır.

□ — *Peki müzik dersine olan bu ilgisizlikte eğitimcilerin rolü var mı? Varsa bu nedir? Eğer öğrenci böyle bir psikoloji içindeyse bunda mutlaka eğitimciler de sorumlu mudur?*

■ — Bizde öğrenci müzik dersine ne kadar ilgisiz olursa öğretmenler de o kadar sertleşiyorlar. Öğrencinin ilgisiz olduğunu görünce dersi disiplin altına almaya çalışıyorlar. Bence neden bu. Ama eğer öğretmenler derslerde meselâ plak dinletseler öğrenci derse mutlaka ısınır. Meselâ bizim bir öğretmenimiz vardı. Kendisi her müzik dersi sonunda bir öğrenciye şarkı söyletirdi. Bu da dersin daha ilgi ile izlenmesine yol açardı.

□ — *Türkiye'de çocuklara yönelik plaklar olduğuna inanıyor musun?*

■ — Ben Gırgıriye gibi plakları sormak için birçok plakçıya gittim. Ama hiç çocuk plağına rastlamadım.

□ — *Okulunuzda çocuk korosu var mı? Bunların çalışmaları hakkında bilgi verir misin?*

■ — Evet var. Genellikle 23 Nisan bayramlarına yönelik çalışmalarda oluyor. Bayram'a iki hafta kala koro toplanıyor. Koroya müzik dersleri 9-10 olanlar alınıyor.

□ — *Genelde sanat derslerinin, özelde müzik dersinin öğrenciler için çekici hale getirilmesi için ne yapmak gerekir?*

■ — Bunu, öğrenciye ders olarak, zorunlu yapılması gerekli bir iş olarak göstermemek lâzım. Bunun tek çıkar yolu biz çocuklar için amatörce gidip müzikle ya da diğer sanat kolları ile ilgilenebilecekleri yerler açılması. Okullarda bu dersleri sevdirecek eğitici çalışmalar yapılmalıdır.

□ — *Yarın adına teşekkürler Harun...*

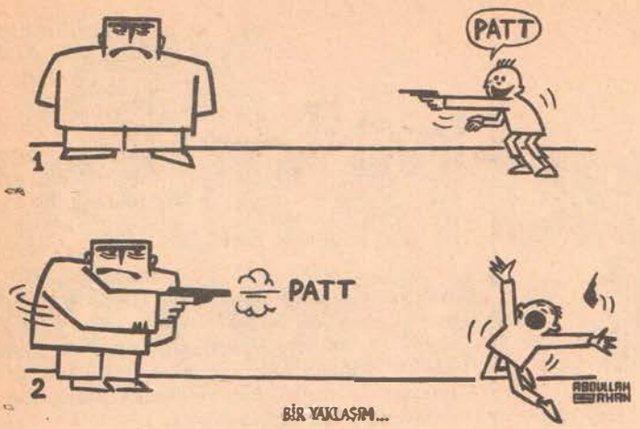

Karikatür: ABDULLAH ORHAN

Çağdaş dünya içindeki etkileşim nedeniyle elbette bir parça toplumsal değişim söz konusudur. Ancak, bu değişimin özgün gelişim olma niteliği, üzerinde hayli tartışılması gereken bir konudur.

Çocuk yukarıda belirtildiği gibi, toplumun hem ögesi, hem de onun kaynağı durumundadır. Gelişime dönük açık bir sistemdir. Dolayısıyla toplumun gelecekteki gelişme düzeyi hedef alınarak, bu açık sisteme arzulanan biçim ve yönde etkileme yapılabilir.

Çocuğu akademik yaşamlarına konu olarak alınış yerli/yabancı araştırmacıların çalışmaları incelendiğinde görülür ki:

1. bu hedefe dönük etkilemenin çocuk yaşamının ilk dönemlerinde olmasının önemi çok büyüktür, yani sonucu belirleyicidir,

2. ve okul öncesi dönemdeki çocuğa yaklaşım ancak iki etmenle olanaklıdır.

Bu etmenler *sevilmek* ve *oynamak*'tır. Toplum açısından oyunun önemi de işte buradadır. Oyunun, ülkemiz çocuklarının, geleceğin toplumuna dönük bir çocukluk dönemi geçirmelerini sağlamada araç olarak kullanılabilmesindedir.

Oyunun, çocuğun yaşamındaki önemini inceleyen araştırmalar (1) incelendiğinde, çocuğa oyun mekânı oluşturmanın, ona yaşam mekânı oluşturmakla eş anlamlı olduğu görülecektir.

Gerek çocuğun gelişimi açısından, gerekse toplumun gelecekteki niteliği açısından bu kadar önemli olan oyunun mekâna yansıması konusu üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Çocuğun gereksinimleri ve aksiyon çapı dikkate alınarak, konut, okul ve benzeri eğitim yapılarının yakın çevresinde oyun mekânları oluşturmak ve bunları şehir dokusuna sistemli bir biçimde katmak, şehir planı tasarımı sırasında ele alınacak bir çalışmadır. Ancak bugünkü, ülkemizde geçerli özel mülkiyede dayalı arazi sistemi ile bunu koruyan yasal belgelerimiz, şehir dokusu içinde bu düşünceyi gerçekleştirmeye olanak tanımamaktadır.

Zira imar yasamız toprakta en küçük yapılaşma birimi olarak parsel ölçeğini kabul etmiştir. Parselasyon işlemi ise, toprağı yapılaşmaya dönük küçük parçalara ayırmakta ve sonuçta yapıların arasında işe yaramayan ufak, artık mekân parçalarının kalmasına neden olmaktadır.

İmar yasamıza dayandırılarak çıkarılan imar yönetmelikleri ise parselleri hepten izole edici nitelik taşımaktadır. -Bahçe duvarları konusunda olduğu gibi-.

Özellikle kent merkezlerine yakın konutsal yerleşimlerde açık/yeşil alan oluşturmadaki zorluklar da göz önüne alınırsa, ada ölçeğinde getirilecek yapılaşmada ilke kararları değişikliğinin soruna getireceği çözüm dikkate değer ölçülerdedir.

Bunun için:
parselasyondaki mülkiyet sınırlarının, yani bahçe duvarlarının, dikey boyutta değil, yatay boyutta belirlenmesi ve bunun imar yönetmeliklerinde uygun biçimde belirtilmesi yeterli olacaktır. Ada ölçeğinde ele alınacak parselasyonda mülkiyet sınırlarının belirlenmesi, örneğin, zemine renkli mozayik dökülerek veya taş döşeyerek yapılabilir. Böylece yapı adasının ortasında, arka bahçelerin toplamından oluşan, oyuna elverişli kesintisiz bir mekân yaratılacaktır.

İmar Yasamızın "bahçe duvarlarının şekli ve ebadı" ile ilgili 25. maddesi de bu görüşü engelleyici bir özellik taşımamaktadır. ●

(1) Yazarın bu konu üzerinde yayınlanmamış bir araştırması bulunmaktadır.
"Çocuğun Oyun Gereksinimi ve İzmir/Alsancak Semtinde Çocuğa Yönelik Açık/Yeşil Mekân Olanaklarının Artırılması Üzerine Bir Araştırma", İzmir, 1982.

Kaynakça:

DAYIOĞLU, Gülten: Büyüklerin Gözündeki Çocuklar ve Çağdaş Dünya, Milliyet Gazetesi, 22.12.1979.

TALAS, Cahit ve diğerleri: Devletimizin Çocuklara Bakış Açısı, Erdini Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1979. (Balıkesir Merkez Yetiştirme Yurdunu Kalkındırma Derneği Yayınları: 1)

SANATÇILARIN ÇOCUKLUKLARI
MUSTAFA EKMEKÇİ

Mustafa Ekmekçi ortaokul birinci sınıfta, (21.6.1941) kazak giysileriyle.

Ağabeyi Halit Ziya Ekmekçioğlu ile birlikte, Mustafa Ekmekçi (sağda) görülmekte.

Fotoğrafta belli olmuyor, sırtımdaki kazak kırmızıydı. Ağabeyim, Konya'dan dinlenceye geldiğinde getirmişti. Gece ağabeyim gelince, kazağı gören anam:

– Aman, demiş, Mustafa görmesin, şimdi kazakla yatar! Sabah verelim...

Sabah erkenden kazağı görünce nasıl sevinmişim? Ağabeyim kalkınca sormuş anama:

– Mustafa nerede?

– Ooooo, çoktan kazağı giydi gitti!

Entarinin üzerine çekilmiş kazakla, mahallede çalımla dolaşmış olmalıyım!

Adım evde "Kara Mustafa"ydı. Anam, sarışına yakın denecek denli açıktı. En kara bendim. Babama "Kara Mehmet" derlermiş. Kâtip Dedem de karalardan.

Anam, leğende yıkarken, gelip geçenler:

– Bu kara şey, ne böyle zindan gibi! diye takılırlarmış.

Anam sesini çıkarmaz, güzelce sabunla yıkadıktan sonra, gönlümü almak istercesine:

– Benim oğlum pamuk gibi oldu! derdi.

Yedi ayda doğmuşum. İvenceliğim buradan gelirmiş. Anam:

– Ona karışmayın, o yedi aylık, ne isterse yapsın! derdi.

Doğumda bakımım çok zor olmuş. Anama:

– Anam, sen bu çocuk yaşar diye uğraşma. Ölür bu! demişler...

Bırakır giderlermiş ekin, ot biçmeye. Evde öylece kalırmışım. Akşam dönüşte, "herhalde ölmüştür!" diye yanıma geldiklerinde, ölümle yaşam arasında gülüp duran bir çocuk bulurlarmış.

– Bu çocuk yaşayacak! demiş anam.

Yüzüm, gözüm her yanım yaralar içinde. Nelere sarmamış anam. Hayvan pislikleri de var sardıkları arasında.

Anamı emecek denli, gücüm takatım yokmuş. Eliyle süt sağan anam, bir bezle ağzıma damlatırmış.

Bir olağanüstülük yok. Çok çocuk Anadolu'da böyle büyür. Doğanın tüm acımasızlığında bağışıklık kazanır.

Kadınlar temizliği severler. Haftada bir, onbeş günde bir çamaşır yıkanır kesinlikle. Temiz olmayanlara "uluk" denir. Uluk: kirli, temizliğe özenmez demek.

çocuklara şiirler

Necati Yıldırım

Çiçekli Yorgan

Yorgancı teyze
Elin dert görmesin
Ne kadar yakışmış mavi üstüne
Bu çiçek, bu serçe resmi
Ne güzel dikmişsin özenerek
İpek ya da basma da olsa
Önüne yazılan kumaş

Elini öpeyim teyze
Bir daha öyle dikmelisin ki
Gökyüzü kadar büyük olmalı yorgan
Ne çiçekler korksun soğuktan
Ne üşüyen bir çocuk kalsın

Yazın Üşüyen Adam

Can babam, gül babam
Ekmek, şeker, zeytin, çay gibi
Kaç yıl durmadan aldığı
Şu kitapları
Bu yaz gününde yaktı
Canı gibi severdi oysa
Kötü bir düş mü gördü
Üşüdü mü yoksa

Can babam, gül babam
Odun var, kömür var, gaz var
İnsan kitapları yakar mı

Utanan Çınar Ağacı

Asırlık çınar ağacı
Toplamış çocukları başına
Bütün dalları kuş mu dolu
Selamla geçen rüzgâr mı var
İşte dedi güzel olan bu

Asırlık çınar ağacına
Uyanık bir çocuk hemen sordu
Neden yalnız kaldın böyle
Nedir şu orman uğultusu
İnce bir sızı içinde
Utandı doğrusu

Asırlık çınar ağacı
Başına toplanan çocuklara
Utanarak anlattı doğruyu
Bir araya gelince olur böyle
Bu dostluk, bu sevgi

Kokulu Silgi

Kokulu bir silgim var
Yanlış ya da çirkin yazıları
Hemen tanıyor görünce
Ve silmek için
Koşuyor elime

Kokulu silgimi
Düşmesin diye çantama koydum
Yanımda olsun her zaman
Yanlışı, yalanı, karanlığı
Silersek olur ancak
Güneşli, güzel günlerde yaşamak

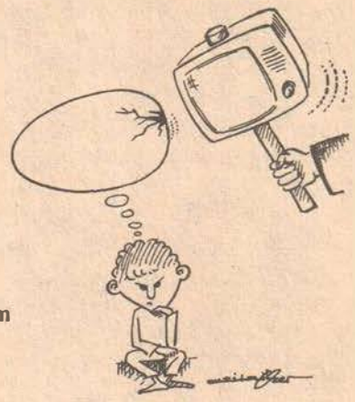

Karikatür: ATİLA ÖZER

Kardeş Olsun Çocuklar

Kocaman masamızda
Güzel bir sofra kurduk
Üzüm, incir, çekirdek değil
Sevgi sofrası aslında

Kocaman masamız doldu
Hem elma vardı, hem mandalina
Öyle güzel yedik doyunca
Kardeş sofrası oldu

Güneşli günleri var
Güzel bir sofradır dünya
Kardeş olsun çocuklar

Leylekler Gitti

Bizim evin bacasında
Bir leylek yuvası vardı
Çamaşır yıkarken annem
Düşen kıvılcımla yandı

Acıyı paylaşan
Tek bir insan çıkmadı
Yuvasız kalınca leylekler
Davacı olmak için bizden
Güneşli, sıcak bir ülkeye
Uçup gittiler

LEVENT

Levent Gönenç (d. 1968), 14 yaşında ve karikatürcü. Ortaokul öğrencisi henüz. Sınıfları hep pekiyiyle geçen, çalışkan bir öğrenci, üstelik. Bu yaşta karikatürle uğraşan bir kişiye "karikatürcü" denebilir mi? Bu yadırgatıcı gelebilir. Aslında yaş bazı durumlarda önemini yitirebiliyor. Ülkemizde özellikle müzik alanında bunun örnekleri var. İşte Levent de karikatürün "harika çocuk"larından biri. Kuşkusuz, bilmediğimiz birçokları da vardır. Biz bunlardan birini, Levent Gönenç'i tanıma olanağı bulduk.

Levent, bütün çocuklar gibi işe kağıtları, duvarları karalayarak başlıyor. 3,5 yaşında yaptığı resimde ise yorumlama yetisini gösteriyor. (Biz bu resmi gördük). Ve kağıt üzerinde serüven gelişiyor. Mizah dergileri izleyerek, mizah ve karikatür sevgisi de ilerliyor. 10 yaşındayken, evde "Hıyar" adlı (elçizgisi/elyazması) 6 sayfalık, 3 sayı süren "Kendi çapında eylenen bir dergi" çıkarıyor (1978). 1979'da okul gazetesinde ilk karikatürü yayımlanıyor. 1980'de "Yeni Asır" gazetesinin karikatür yarışmasında birincilik kazanıyor. 1981 yılında "karikatür-günlük"lerine başlıyor. Ve her gün çizgiyle ve bunun düşüncesiyle yaşıyor. 13 yaşı içinde oluyor bunlar!

Levent, benim gördüğüm ilk karikatürlerinde "Gırgır" çizgisiyle çalışmıştı. Ele aldığı sorunlarda "Gırgır'dan ayrılıyordu. Olguları sulandırmıyordu. Ama çizgisi "Gırgır" okurluğundan gelen etkilerle doluydu. Levent, kısa bir zaman içersinde bu etkiden kurtuldu. Özellikle "karikatür-günlük"lerine başladıktan sonra onda, müthiş gelişmeler oldu. Çizgi bambaşka bir bal aldı. Günlük defterinin dar sayfalarını en ekonomik biçimde kullanmaya yöneldi. Gerektiği kadar çizgi ilkesini de benimseyici onun çizgisini oldukça yalınlaştırdı. Bu yalınlık, anlatımını güçlendirdi.

Sözü fazla uzatmadan denebilir ki, Levent Gönenç, bu çocuk yaşında tam bir karikatürcü yaşamı sürdürüyor. O bir çocuk irisi. Titiz ve temiz. Okuyan, düz yazı ve şiirden kopmayan bir genç insan. O, şiir de yazıyor. Ankara'da yaşayan birkaç genç şair dosta da gösterdim bu şiirleri. Onlar şaşırdı. Bu tanıtmada şiire yer vermeyi gerekli bulmuyoruz. Levent'in çalışmalarını, düşüncelerini kendinden dinleyerek onu daha yakından, içten tanıyabiliriz:

— Kısaca özyaşamından sözaçar mısın, Levent?

— 1968 yılında Ankara'da doğdum. Teğmen Kalmaz İlkokulunu bitirdim (1979). Halen Namık Kemal Ortaokulu 2. sınıf öğrencisiyim. İlk karikatürüm 1979 yılında okul gazetemde yayınlandı. Bu basılı ilk karikatürümdür ve karikatür yaşamımda önemli bir başlangıç, atılımdır.

— Kaç yıldır karikatür çiziyorsun?

— Kendimi bildim bileli çizgiyle uğraşıyorum. Küçükken hepimizin eline bir kağıtla boya verilmiştir. Bana da verdiler. Resim çizmeyi severdim. Fakat bu resim tutkusu ilkokul yıllarında direk karikatüre dönüştü. O yıllarda da çok ciddi değildi bu uğraşım. Son iki yıldır ciddi olarak karikatür çiziyorum. Kalemi ilk elime alıp çizdiğim karikatürün üzerinden üç-dört yıl geçmiştir.

— Sen çizgiyle günlük tuttuğuna tanık olduğum tek karikatürcüsün. Buna çok sevindim. Bu nasıl oldu? Bu konuda neler söyleyebilirsin? Çizgini nasıl, ne yönde etkiliyor?

TÜRK KARİKATÜRÜNDE BİR ÇOCUK İRİSİ

Konuşan: TURGUT ÇEVİKER

LEVENT GÖNENÇ

— Ben karikatür çizmeye başladıktan sonra karikatür, günlük yaşamıma girdi. Ayrılmaz bir parçam oldu. Hayatımla karikatürü birleştirmek düşüncesi bana cazip geldi ve çizgiyle günlük tutmaya başladım. Bu fikri bana yakından tanıdığım ve çok sevdiğim karikatürcü ağabeyim Atilla Kanbir vermişti. Ben de uygulamaya koydum. İlginç oldu, sürdürdüm... O bana "Ben yapamıyorum, sen yap" demişti. O ara işleri çoktu sanırım. Çok olumlu sonuç verdi. Çizgime de etki ediyor. Derslerim nedeniyle çok çok karikatür çizemiyorum. Beni karikatürden ayırmayan bir köprü. Bir eskiz (çizgimi geliştirmem için) defteri. Bir anı. Ayrıca günlük olayları çizgileyebilmemi sağlayan bir olay. (Bu yeti her karikatürcüde olmalı). Günlüğümü çok seviyorum. Ve tutmaya, sürdürmeye kararlıyım.

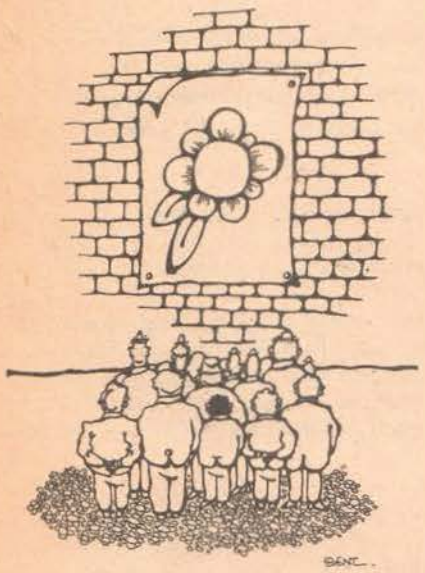

— Karikatürün kültür yanıyla ilgileniyor musun? Nasıl? Bu konuda yayın yeterli mi?

— Bence karikatürü salt çizmek sorun değildir. Onun kökünü, gelişimini, sürecini ve evrimini bilmek gerekir. Bu düşünceden yola çıkarak karikatür kültürümü geliştirmeye çalışıyorum. Alabildiğim sanat dergileri, okuyabildiğim yayınlar ve gittiğim sergiler, konuşmalar, toplantılarla oluşturmaya çalıştığım karikatür kültürü bence bir karikatürcü için çok gerekli. Bu kültür nasıl oluşur? Bunu oluşturmak için bol bol yayın ve kaynak izliyorum. Gerçekte ben şanslıyım. Başkent'te istediğim olanaklara (yine de sınırlı olarak) sahibim. Bana bile yayın yetmiyor. Bir de ücra köşelerde kaleme sarılan dost çizerler ne yapsınlar? Kesinlikle söyleyebilirim ki yayın yetersiz. Ve çoğaltılmalı.

— Karikatürün diğer sanatlarla ilişkisi olduğunu düşünüyor musun? Ve bu düşünceni uyguluyor musun?

— Karikatür çizmeye ciddi bir şekilde başladıktan sonra, birçok karikatürcü ile tanıştım. Çoğunun bana söylediğine göre diğer sanatlar özellikle şiir karikatürle kesin olarak ilişkilidir. Özellikle şiir diyorum, çünkü ikisinin benzerlikleri, ilişkileri var. İkisi de öz bir düşünceyi kısa cümlelerle ya da çizgilerle anlatırlar. Bir şiir bir karikatür, bir karikatür bir şiir olabilir. Ama gerçekte ikisi de ayrı sanat dallarıdır. Ve bir de en önemli olarak karikatürde bir şiir tadını, şiir benzerliğini, şiir özünü bulabilmektir.

Bu düşünceyi uygulamama gelince şiir yazıyorum, yazı yazıyorum, resim yapıyorum. Fakat hepsi amatörce. Hepsini bilmek, anlamak kültürünü kapmak yerine onları ileri götürerek kendim yapmaya başladım. Karikatürcü olanakları ölçüsünde tüm kültür olaylarından haberdar olmalı. Zaten karikatür bir kültür birikimidir. Yazıyorum, çiziyorum. Yazım alanında okulum çapında üç birincilik, bir üçüncülük aldım. Sanıyorum yazım alanında da çabalarımı amatörce sürdüreceğim.

— Aldığın ödüller var mı? Bunlar nelerdir?

— Ödüllerimi yazım ve karikatür alanında ikiye ayırmak gerekiyor. Karikatür alanında, İzmir Yeni Asır gazetesinin açtığı karikatür yarışmasında (yurt çapında) birincilik ödülü aldım. Bu arada o gazetede dört karikatürüm yayınlandı.

Yazım alanında: Okulumda iki 2. sınıflar birinciliği, bir okul birinciliği ve bir okul üçüncülüğü aldım.

Bundan sonra da yarışmalara katılmayı düşünüyorum.

— Karikatür anlayışın nedir?

— Ben karikatür çizmeye başladığım ilk yıllarda yazılı ve bir anlam vermeyen boş mizahın seline kapılıp böyle ürün vermiştim. Fakat aradan yıllar geçince olaylara bakış açımla birlikte karikatür anlayışım da değişti. Şimdilerde yazısız, çizgiyle mizah yapıyorum. Espriyi çizgiye yükleyip sade çizgilerle olayı daha vurucu hale getirmeye çalışıyorum. Benim mizahımda kişilerin ve toplumların yeri çok az. Daha çok dünya ve sorunlarını çizgiliyorum. Beni kişiler değil tüm dünya ilgilendiriyor. Dediğim gibi çok sade çiziyorum, gerçekleri daha vurucu biçimde ortaya koymak için. Bir espri bulma zorunluluğu düşünmüyorum. Çok çok kitap okuyorum, tiyatroya gidiyorum v.b. Bana önemli bir kültür birikimi sağlıyor. Bu kültür de esprilerimi oluşturuyor. Kısaca, az çizgiyle vurucu bir şekilde dünya sorunlarını çiziyorum. Mizahımın özü, sorun mizahı.

— Günümüzde yaygın mizah (karikatür) anlayışı karşısında neler düşünüyorsunuz?

— Günümüzde birçok mizah anlayışı var izleyebildiğim kadarıyla. Yurdumuzda genellikle iki tür mizah göze çarpıyor. Biri çok satışla dergilerin yaptığı kişileri (salt kişileri) konu alan ve sulu, boş bir hava içersinde yapılan çirkin mizah. Bu mizah çok satışla dergilerin baş aracı olmuş. Ve genç çizerler bu mizah, bu dergiler tarafından sömürülüyor. Tekrarlanan konular, bilinçsiz çiziktirilerle karikatürle yürüyen bu mizahı yapmıyorum ve benimsemiyorum. İkinci tür mizahsa, yazısız, çizgiyle, köklü sorun alınarak yapılan mizah. Bu mizah her yerde görülemeyen örneklerle yürüyor. Nadir dergilerde örneklerini gördüğümüz bu mizah yarışmalarla ve albümlerde de göze çarpıyor. Fakat dünyanın kabul ettiği mizah bu. Bu mizahı yapıyorum ve benimsiyorum. Ve sanıyorum öyle sürecek.

— Hangi olaylar etkiliyor karikatürünü. Karikatür çizme gereksinmesini olayların hangi yanları dürtüklüyor?

— Karikatür anlayışımda da belirttiğim gibi mizahımın özü sorun. Beni sorunlar ilgilendiriyor ve etkiliyor ve dürtüyor. En basit ailemden, çevremden, toplumdan, Dünya'dan gelen sorun yığınları kafamda birikip beni karikatür çizmeye zorluyor. "Al beni çiz" diyen sorunlar dürtüklüyor. Yani bir olayın içinde sorun varsa o benim karikatürüm olur. Bu olayı çizgiledikten sonra o dürtü biraz rahatlar ama tetiktedir yeni sorunları çizgilemek için.

— Karikatüre başladıktan bugüne değin çizgi serüveninde ne gibi değişimler oldu?

ERGÜL ÇETİN

Yalnızlığım

yalnızlığını
ilkyazda taylar gibi salıyorum dağlara
sağrılarını çatlatarak koşuyor güneşin
altında
yutup bitiriyor kırları dörtnala
dörtnala aşıp gidiyor dağları...

"nanelerle, rezedelerle besledim" onu ben de...

saçlarına kınalar yakıyorum sessizlik
perisinin
şiirden inciler diziyorum dudaklarına
öpüyorum eteklerinden usulca bir denizin
mısralar mırıldanıyorum
heyecandan titreyerek
yalnızlığım iyidir, yalnızlığım güzeldir benim...

yalnızlığımın duvarlarına martılar çiziyorum
denizler çiziyorum, güneşler, çocuklar
çiziyorum
hiç bitmiyor yeryüzü
yelkenler çiziyorum okyanusun ortasına
koskocaman bir çapa
üstüne yıldızlar çiziyorum
hiç bitmiyor gökyüzü
hiç bitmiyor yalnızlığım
yalnızlığım iyidir, yalnızlığım güzeldir benim...

gürültülü bir sessizliktir benimkisi
doğuracak bir yalnızlık
tepe taklak gidecek bir denge
yalnızlığım iyidir, yalnızlığım güzeldir benim...

Hayat Gibi

dünyadan habersiz çocuklar oluruz bazen
ölü midye kabukları toplarız sahilde
tuzun tarihini okuruz tarih düşünmeden
yeniden keşfederiz maviyi deniz taşlarında
bazan
yangınlı bir ufkun
çevirtiriz çarkını damarlarımızla
çatlayan damarlarımızla
söyleriz bir türküyü
eski, kanlı bir türküyü...

Mutluluk

ceplerim
şiir dolu burda her gece
dalgaların dövdüğü kıyıdan topluyorum onu
taşların, yosunların arasından bulup çıkarıyorum
bulutların akıp geçtiği yoldan topluyorum
kayan yıldızların kuyruğundan kopan parçalardan.

ayak izlerinden topluyorum
insanlar yolda yürürken düşürüyorlar onu
ırmak denize kavuşurken biriktiriyor...

ceplerimde deniz kestanesi, çakıl taşları
yahut yontulmuş bir tahta parçası
gökte parlak yıldızlarla dönüyorum eve
ıslak kum kokuyor giysilerim şiirlerle...

— *Söylediğim gibi önceleri sulu, boş bir mizah yapardım. Çizgimse acemi, korkak, resim anlayışı içersindeydi. Sonra kafam büyüdükçe esprilerim vurucu, dürten bir hal aldı. Çizgimse tabiatın anatomisini bilmenin getirdiği bir rahatlık ve cesurlukla tam anlamıyla karikatür olma yoluna girdi. Ve bu yolda dosdoğru ilerliyor.*

— Hangi karikatürcüleri seviyorsun?

— *Bunları Türkiye'den ve dünyadan olmak üzere ikiye ayırabilirim. Türkiye'den: Tan Oral, Turhan Selçuk, Selçuk Demirel, Atilla Kanbir, İsmail Gülgeç, Oğuz Turan, Yalçın Çetin, Semih Balcıoğlu, Haslet Soyöz, Emre Senan, Salih Memecan, Ferruh Doğan, Şadi Dinççağ. Dünya'dan: Mordillo, Bosc, Chaval, Sempe, Andre François, Falon, Topor, Trez, Don Martin (Desen yönünden), Dobuot, Jean Efell, Shulz, Bill Lee, Vladimir Barojeviç, Ronald Searle.*

— İlerisi için düşüncelerim?

— *İlerisi için kıyasıya karikatür çizmeyi düşünüyorum. Konularımda ve çizgilerimde yenilik yapmayı da çok istiyorum, ama biliyorum bu zamanla olacak. Ayrıca çok çok ilerisi için çizgi film çalışmayı düşünüyorum. Yine çok çok ilerisi için*

KARİKATÜR GÜNLÜK

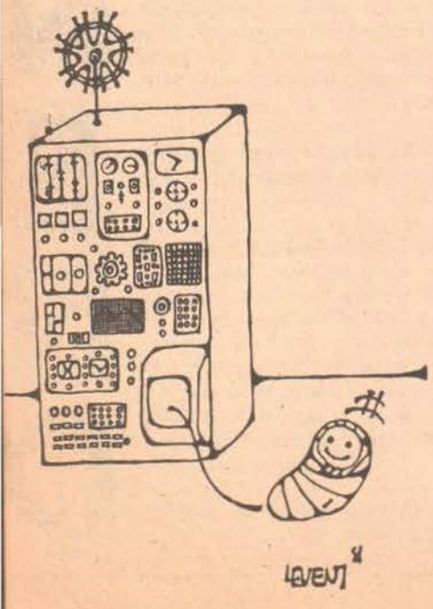

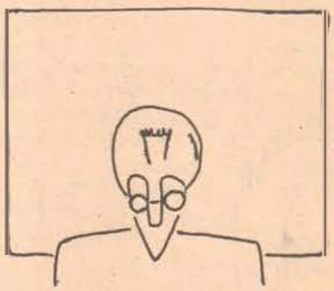

1
13.3.1981
Bugün okulda yapılan şiir yarışmasında sunuculuk yaptım. Konuşmayı da ben yazdım. Bu kadar yorulduğumu hatırlamıyorum. Ama kültürel olaylara katılmak beni fazlası ile mutlandırdı. Aydın insan olmak güzel şey.

2
24.3.1981
Bugün matematik sınavından tam not aldım. Resim ve sosyal bilgiler de öyle. Bu notlar ailemi ve beni mutlu kıldı. Ama karikatürü, derslere yeğlerim.

3
31.3.1981
Bugün hava güneşliydi. Güneşle açık havalar beni hep mutlu eder. Sanki kalbimde de güneş açıyor. Çok seviniyorum. Kalbim büyüyor, genişliyor.

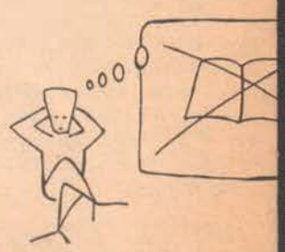

4
9.4.1981
Dört günlük bir tatile girdim. Rahat Karikatür çizmeyi, dolaşmayı, sergilere meyi düşünüyorum. İyi eğlenceler bana.

Desen: MUSTAFA OKAN

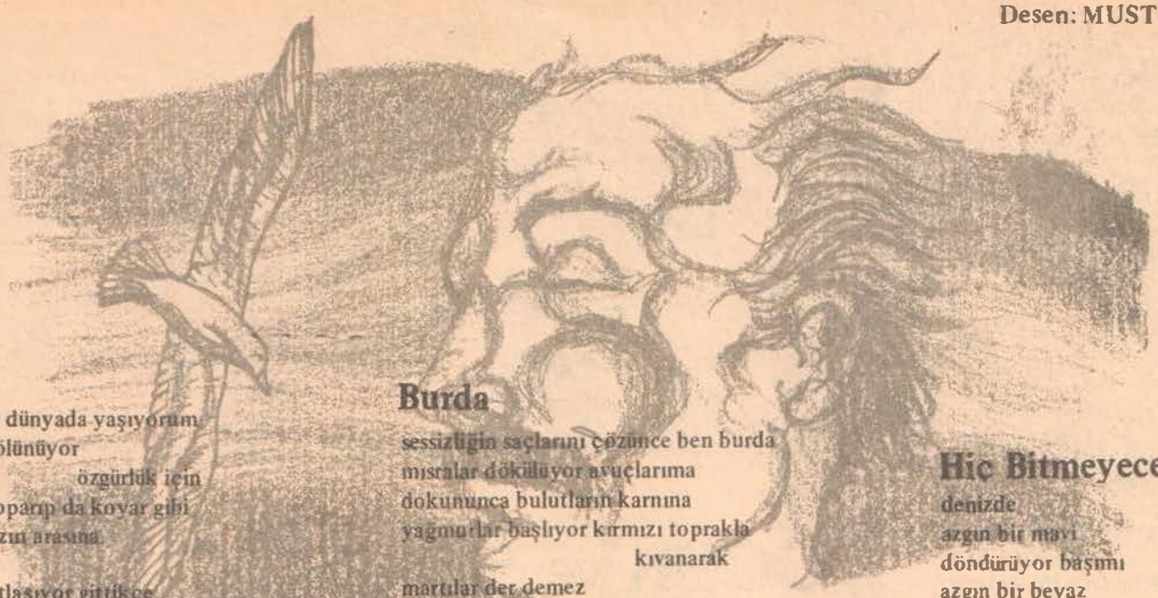

Kanıt

savaşılan bir dünyada yaşıyorum
öpüşür gibi ölünüyor
özgürlük için
bir çiçeği koparıp da koyar gibi
dudaklarımızın arasına.

eylem somutlaşıyor gittikçe
kavramlar keskinleşiyor
bütünleşiyor bir yandan.

herşeye bir ad koyuyorum
tanımlıyorum gerçekliği kendimce
gerisi
ilgilendirmiyor beni pek...

bir mısra yazıyorum
bilmiyorum benzeri söylenmiş mi
söylenmemiş mi
şimdiye dek söylenenlerle ilgisi ne
ama ben söylüyorum işte...

Burda

sessizliğin saçlarını çözünce ben burda
mısralar dökülüyor avuçlarıma
dokununca bulutların karnına
yağmurlar başlıyor kırmızı toprakla
kıvanarak
martılar der demez
martıların yumuşak kanat seslerine
gömülüyor dünya
dalgaların sesini getirsem aklıma
dip diri bir mavi tekerlenip geliyor
ayaklarıma
başını kaldırsam deniz kayalar
ak köpüklü dalgalar gücenir
indirsem gök, bulut, yıldızlar gücenir...

ben burda yaşıyorum işte
tam denizin kıyısında
incirlerin, kayaların, ölü teknelerin
ve balıkçı kahvelerinin tam yanında.

Hiç Bitmeyecek

denizde
azgın bir mavi
döndürüyor başımı
azgın bir beyaz
dağların başında
kesiyor nefesimi
ve şimdi şurda
elimden tutuyor da
bir kasımpatı, arpa çiçeği
bir yosunlu taş
elimden tutuyorlar da
şükür ki düşmüyorum çarpılarak yere
ve balıkçı kahvesinin
kararmış tahtalarına çiziktiriyorum
"hiç bitmeyecek
dünyaya aşkım
hiç bitmeyecek..."

aklımda bir proje var. Duvar karikatürü. Karikatürü evlerin iç ya da dış duvarlarına yapmak. Ama bu sadece bir proje.

Başka, ilerde yarışmalara katılmayı ve karikatürlerimi yayınlatmayı düşünüyorum.

Levent, bu işte. Çocuk irisi. Yarının genç irisi. Bırakmaz, sürdürürse karikatürün ustaları arasına girebilecek güçte, coşkuda..

Onun günlüklerindeki soyutlama gücünü ancak ustalarda görebilirsiniz. Bu özellikle Levent'te olan güveni artırıyor. Günlük çizmenin yararıdır bu. Bir kemancı nasıl ki her gün çalmak, koşucu koşmak zorundaysa, karikatürcü de her gün çizmek zorundadır. Yoksa, bileği terkeder. Çizgi kadın gibidir diyor bir eski ustamız. Levent, defterine her gün çizgi ve yazıyla tarih düşüyor. Bir bakıma tarihini çiziyor. Bu sevgi, bu güzel çaba, çizgiyi bırakmaz, sürdürürse onu, yarının ustaları arasına neden katmasın?

Buna çok inanıyorum.

Levent, benim için şimdilerde en önemli karikatürcü. Yarın, tez gel! ●

nefes alacağım.
, tiyatroya git-

5
10.4.1981
Bugün kendi başıma Kızılay'a indim. Kendi başıma iş yapmak çok güzel. Büyüdüğüme inanıyorum.

6
3.5.1981
Bugün babaannemi yolcu ettik. Yataklı trenle gidiyor. Onu geçirirken trene binip özgürleşmek istedim. Yeni çevrelere, yeni bulutlara gitmek istedim. Ne kadar istedim bilemezsiniz.

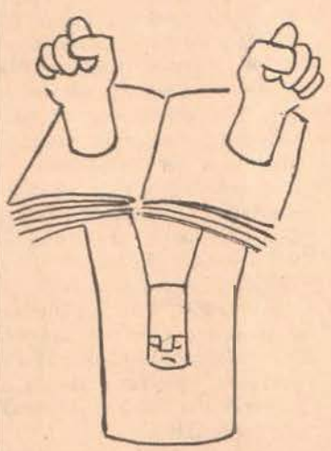

7
10.5.1981
Bugün ebedi belâm derslerimi yaptım ve televizyon seyredip boş boş oturdum.

8
5.6.1981
Bugün garip gibi dolaştım. Amaçsız... Galiba dersler beni aptallaştırdı...

ÇOCUK ve SİNEMA İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Oğuz Makal

Geçtiğimiz yıl İzmir'de önemli saydığım bir gösteri ve tartışma programı düzenlemiştik: "Çocuk ve Sinema İlişkileri". E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema-TV Bölümü ve İzmir Alman Kültür Merkezi'nin ortaklaşa gerçekleştirdiği bu programın önemi nereden ileri geliyordu? Bu sorunun yanıtını birlikte arayalım.

Altı Alman çocuk filmiyle, bizden bir filmin, bir kız çocuğun bakışıyla yaşama - olup bitenlere tanıklık eden Süha Arın'ın yönettiği "Tahtacı Fatma" filmi gösterilmişti. Önemiyse, çocuk sineması cephesinde yeni şeylerin varlığını kanıtlamasıydı, ya da yeni filmlerin oluşabileceğini bize gösterebilmesiydi. Bu güzel haberi bize duyumsatan, "Metin" adını taşıyan ve 1979 yılında yapılan bir filmdi. Sözünü ettiğim bu programa konuk olarak katılan Peter Fernau, bu filmin yanı sıra ikinci ve gerçekten üzerinde durulması gereken filmin "Rüzgarla Bir Gün/Ein Tag mit dem Wind" (1978) olduğunu, ama bilemediği bir nedenle bu programa alınmadığını belirtmişti.

Kanımca bir üçüncü filmden daha söz etmeli: "Alexander ve Sol Farı Olmayan Otomobil" (1965). Öteki filmlere göre daha eski bir tarihi taşımasına karşın, yaratıcı çabaların, çocuğun içten, canlı, renkli, sevecen dünyasıyla kaynaştığında nasıl güzellikler oluşturabileceğine örnek bir yapıttı. Çocukların renkli taşboya, renkli kalemlerle yaptıkları resimler, yine onların kurduğu öykü ile canlandırılmaktaydı. Yani bir canlandırma filmi. Filmlerin bir grup izleyicisini oluşturan çocuklar, gösterim boyunca Alexander'ın düşsel dünyasını beğendiklerini, sevdiklerini onaylayan küçük neşeli kahkahalar, çığlıklar attılar. Belki aynı çocuklar neredeyse genel bir canlandırma filmleri biçimi gösteren "Disney" türü örneklerden başkasını izlememiş olabilirdi. Ama bu film onlara hiç de yabancı gelmedi. Çocukların o çok tanıdık düş/resim/renk gerçeğinden şirin, sevimli bir gösteri olanağı doğmuştu.

ÇOCUK SİNEMASI MI?

Böyle bir sinemanın tanımını yapmak olanaklı mı? Bu tıpkı çocuk romanı, tiyatrosu, resimi gibi tanımlamaların ulaştığı yere, çocukları çok sıkan sınırlara, çemberlere gidip varıyor. Belki şöyle bir tanım verilebilir: Çocuğun algı, bilgi alanına eş düşen, düş gücünü eyleme geçiren, eğlendirirken eğitebilen, ama eğlendiren, gereksiz ve zorlayıcı teknik biçimselliklerden kaçınan filmler. "Metin" bu özellikleri, biraz sonra aktaracağım biçimiyle belki daha fazlasını içeren, gösterinin en özgün filmiydi. Renkli ve 16 mm çekilmiş film, ailesiyle birlikte Berlin'in Kreuzberg mahallesinde oturan altı yaşındaki Türk çocuk Metin'in yaşamından kısa, canlı, duygulu bir kesiti veriyordu. Metin, Almanya'da yaşayan ve orada büyümekte olan her üç yabancı çocuktan biridir. Almancayı söktürmesine karşın yine de "yabancı çocuk"tur. Film, bu yabancı çocuğun Alman çocuklarla aralarındaki "Onlar pistir! Onlar kötüdür! Onlar tuhaftır!" gibi bilinçsiz Alman anababalarca oluşturulmuş ön yargı duvarını akıllıca, ama çocukça yıkmayı başarmasını anlatmaktadır.

Bu film için Almanya'da yayımlanan eleştirilere göre, bu bilinen, sıradan konunun olağanüstü güzel bir filme dönüşmesinde yönetmen Thomas Drager'in konuşma diliyle görüntü dilini ustalıkla kaynaştırmasının payı vardır. Uzun ve önem taşıyan sahnelerde görüntüyle anlatıma yer vermiş, Türkçe konuşmalar çok az yer almış. Görüntülerde özellikle çocukların anlayabileceği ögelerin olmasına özen gösterilmiş. ABD'deki ünlü TV çocuk dizisi "Susam Sokağı/Sesame Street" gibi örneklerde rastlandığında etkili kurgu, çarpıcı anlatım, özellikle filmde yer almamış, izleyici çocuklarla salt görsel-düşünsel bir ilişki kurulmaya çalışılmış. Kamera zamanı çok iyi kullanmakta, yavaş devinimle algılamaya yardımcı olmaktadır. (Almanya'daki eleştiriler filmin en özgün yanını, oluşturdukları çocuksu dayanışmayı, kardeşliği pek önemsememektedir...)

"Metin", ZDF'nin Die Kappelkiste adıyla okul öncesi çocuklar için yaptığı dizide dört bölümde yayımlanır. Yani sıra, akşam öncesi programında bir kez de tümü gösterilir çocuklara.

Çocuk ve sinema ilişkilerine değinen yazımızı Peter Fernau'yu tanıtarak sürdürelim. Çünkü az sonra onun çocuk sinemasına bakışına yönelik görüşlerini aktaracağız. Fernau 29 yaşında, denilebilir ki gönüllü bir çocuk sinemacısı. Sosyoloji okumasına ve doktorasını kent sosyolojisi üzerine yapmasına karşın, sosyal psikoloji-kitle iletişim psikolojisi giderek daha ilgisini çekmiş. Almanya'da yaşayan psikiyatrist Ronald D. Laing'in "hasta olan birey değil, toplumdur" savından yola çıkarak sürdürdüğü görüşler, yazdığı senaryolar onu etkiler. Şimdilerde "Deutscher Kinderfilm" derneği yönetim kurulu üyesidir; Berlin, Schwabisch Hall kentlerinde "Medienpadogogik" olarak çalışmaktadır. Yanı sıra "Uluslararası Berlin Film Şenliği" çocuk filmleri programı düzenleyicilerindendir. O zaman yaptığım söyleşilerdeki notlara bakılırsa işte sövledikleri:

"... Çocuk sineması alanında şöylesi önemli değişiklikler olmakta: Çocukların her anlamda-düşünsel, fiziksel devingenliği uyarılmakta, geliştirilmekte. Çocuk "ev"in sınırları dışına çıkarılmakta, sanata ve oyuna daha canlı katılmakta. Ve çocuk filmleri bu eylem/yaşam ikilisinden kaynaklanarak, çocuklarla birlikte oluşturulmakta... Bence bir çocuk filmi şöyle olmalı: Çocuk, filmlerin yaratıcısı olabilmeli, öyküsüyle, anlatım biçimiyle, oyunculuğuyla, yönetimiyle. Çocuğa bir film nasıl yapılırı anlatmalı, tıpkı bir oyun gibi filmler de onlar tarafından üretilmeli."

ÇOCUĞUN SİNEMA KARŞISINDAKİ DURUMU

Baba küçük oğluna anneannesinin öldüğünü anlatmaya çalışmaktadır. Çocuk babasını dinledikten sonra, sorusunu yöneltir: "Peki, onu kim vurdu?"

Ana-babaların yerini kitle iletişim araçlarının aldığı bir çağda, böylesi fıkralar ya da gerçekler yinelenecektir. Çocuklar (ve genç çocuklar) en çok TV ve sinema izleyen kesimi oluşturmaktadır. Kendisi için üretilmiş filmler (programlar) bulabilirse mutludur. Değilse, ülkemizde olduğunca herşeyi izleyecektir. Sistemdeki yaygın aldatmacadan en acı payları da onlar alacaktır: "Koşun çocuklar Bankamızın sinemasına!" Kimin seçtiği, nasıl seçildiği belli olmayan çizgi filmler. Ya da bir film şirketinin deposunda yıllanmış, sonra anımsanıp ortaya çıkartılmış birkaç serüven, masal filmi. Çoğu kez eski, konuşmalar anlaşılmaz vb. Küçükler de Brecht'in o sevdiğim sözleriyle halkın beğenisi denilen o son mutlak engeli aşamazlar, çünkü ne izleyecekleri çoktan belirlenmiştir. Üstelik bu gerçek televizyon için daha acımasız sürüp gitmektedir. Böylece her film, her dizi çocuğun siyasal toplumsallaşmasında kendine düşen görevi yapar. Neyse ki, "hayat"ın çocuk üzerindeki etkileri, sunduğu örnekler, etkiler sinemanın ya da TV'nin etkilerini aşabilir. Ama yine de kişiliğinin oluştuğu o en güzel çağda, başka dünyaların içine çekilmeye çalışılır, sistemin onayladığı tutum ve davranış kalıplarını sevmesi istenir.

NE YAPMALI?

Konuşmacı olarak yer aldığım ya da izlediğim bu tür programlarda bir ana-baba çıkıp bu soruyu sorar. "Ne yapmalıyız efendim?". Eğer soğukkanlıysanız "çocuğunuzu sinemaya götürmeyin'iz" ya da "televizyonunuzu kapatınız" diyebilirsiniz. Peki olanaklı mıdır bu? Kolayca uygulanabilir mi? Önce anababaların güdülemeye açık olduğu bir toplumsal-siyasal sistemde, çocukların gerçek sineması, televizyonu nasıl yaratılabilir. Guido Aristarco'nun sözleriyle "insanın tarihin oyuncusu değil seyircisi olmasını isteyen ve insan doğasının bilinen haliyle tarihi değiştirmek için hiç bir şey yapılamayacağına inanan o eski önyargılar" egemen oldukça bu soru sorulmalıdır. Belki en güç koşullarda bile birşeyler yapma olanağını bize duyurtabilir.

Çoğu ülkede bu tür soruların yanıtı çoktan verilmiştir. 1979 yılında İstanbul'da yapılan Balkan Film Şenliği çerçevesindeki "Genç Kuşakların Sinemacı ve Sinema Seyircisi Olarak Eğitimi" konulu panelde Romanya delegesi Timotei Ursu, ülkesinde çocuklar ve gençler için yaptıklarını şöyle özetliyordu: "...çoğu küçük boyutlu olarak gösterilen sinema tarihinin önemli filmlerinin, sinema şenliklerinde ödül almış ve dünya sinemasına açılımlar sağlayan çağdaş sinema ürünleri'nin yanı sıra, insancıllığı, bütün halklar arasındaki dostluğu, barışı, daha iyi ve doğru bir dünyayı savunan, aldatıcı ticari konulara, şiddete ve cinsel güdülere tutsak olan ahlaksal yozlaşmaya karşı çıkan filmler sunulmaktadır."

Bilindiğince "oyun" çocuklar için "oyun" değil, ciddi bir üretim işidir. Eğer "ne yapmalı?" sorusuna mutlak bir yanıt aranıyorsa, kameraları, stüdyoları, laboratuvarları ve bol ham filmi çocuklara teslim etmeli derim. Onların "oyun"undan müthiş iyi ve ciddi şeyler çıkacağı inancındayım... ●

Çocuk Tiyatrosu

Serdar Ongurlar

Genel anlamda bakıldığında, ülkemizde çocuk tiyatrosuna fazla ilgi gösterilmediği gözlemlenebilir. Oysa bugüne kadar bu konuda bir çok araştırmalar, yazılar, kitaplar yayımlanmış, konferanslar ve kongreler düzenlenmiştir. Ne var ki hiçbiri gereken ilgiyi görmemiş ya da geçiştirilmiştir. Bugün 50 milyonluk Türkiye'de kaç çocuk oyunu oynanmaktadır? Yanıt: İki elin parmaklarını geçmez. Bunun nedenlerine girmek değil ereğimiz; ama, bu yazımızda çocuk tiyatrosunun gerekliliğini yinelemek ve vurgulamak istiyoruz.

İlk çocuk oyununun (1) 1935'-de yazıldığını düşünürsek, bizde çocuk tiyatrosu geleneğinin eskilere dayandığını söyleyebiliriz. Gerçekten de o günden bugüne gerek eğitim açısından, gerek yarının seyircisini yetiştirme açısından çocuk-sanat ilişkisi ve giderek çocuk tiyatrosu, önemli açılımlar sağlamıştır kültürümüze. Ama bunlar yetersiz kalmıştır. Çünkü artık günümüz insanı, bugün için değil, yarın ve gelecek için yaşamanın anlamını oluşturmaya başlamıştır.

Bu oluşum, bireyleri çeşitli kavramlar ve olgular üzerine düşünmeye yöneltmiştir. Biliyoruz ki yönelimler, bazı gerekirlilikleri ve zorunlulukları da beraberinde getirir. Bu zorunluluklardan biri de çocuk tiyatrosudur. Buna zorunluluk diyoruz, çünkü, yaşamı algılamak ve giderek bilinçlenme süreci çocukluktan başlar. Tiyatro da yaşamdan kaynaklanan bir sanat olduğundan, çocuk tiyatrosunun önemi yadsınamaz.

Her birimiz, babalarımızın oyuncak getirmediği zamanlarda, evde bulunan ufak cisimlerden otomobil, gemi, uçak yaptığımızı; çevremizdeki her şeyi görerek ve yaşayarak tanıdığımızı, çocukluk dönemlerimizden anımsarız. Öyle bir tanıma ki, her an gelişen ve değişen bir sürü olayı da gözlemleyerek. Sadece bu mu? Ya hissettiklerimiz? O da ayrı bir konu. Yaşadığımız, öğrendiğimiz ve hissettiklerimiz giderek eğitimle bileşti ve bizleri bilinçlenme aşamasına soktu. İşte burada sanatı, tiyatroyu; yaşamın kendisini, çelişkilerini, güzel olan yanlarını görmek, hissetmek arzusu içimizde oluştu. Ama bu oluşuma tiyatroyla ilgilenen büyüklerimiz yanıt veriyorlar mıydı? Bir çok çocuğun yanıtını dile getiriyorum: Hayır!

Neden böyle oluyordu?

Bizler, çocuk tiyatrosunun önemini hala kavrayamadık; çocuk eğitimindeki tiyatro olgusunu çağdaş dünya görüşünün ışığında araştırarak, deneyerek, çalışarak ileri aşamalara yöneltmedik. Gerçi bugüne kadar yapılanları küçümsemek istemiyorum, ama, açık olalım: Çocuk oyunu yazarken, masallardan, hayali kahramanlardan yola çıkmadı mı bazılarımız? Uygulamaya geçerken çocuk bilimcileriyle ortak çalıştı mı bazılarımız? Yoksa hep, bir karış yol alabilmek için kısır tiyatro bilgileriyle olayı geçiştirdi mi bazılarımız? Hiç bir soruya tam bir yanıt veremeyiz kuşkusuz. Ama şunu söyleyebiliriz: Ülkemizde çocuk tiyatrosu konusunda düşünenlerin çoğunlu, bu sanat dalının, uygulama yanını araştırmadıklarından, yöntem için -pedagog, sosyolog, psikologlarla- ortak bir çalışmaya girmediklerinden olacak, çocuk tiyatrosu geleneğini yenileme çabaları bizleri kısır bir döngünün içine atmıştır... Sanırım, bunlar üzerine biraz düşünürsek karış boyu yol, biraz uzayacaktır.

Şöyle bir çevremize bakalım: Günümüzün çocukları, önceki kuşaklardan daha özgür hareket ediyorlar. Bu çok doğaldır, böyle olması da gerekir. Ancak çocuklar, bu rahatlığı, çevrelerindeki insanlarda da görmek, duymak istiyorlar; çünkü onlar kendilerini yarına hazırlarken, daha dikkatli ve insanca yaşamı benimsiyorlar; büyüklerini köle durumuna getirmiş olan yozlaşmış kurumlara başkaldırıyorlar; yeni insan, değişik insan olmak istiyorlar. Bunun için de, babaları gibi yapmayı, sanatı, özellikle kanlı canlı insanların oynadığı tiyatroyu seçiyorlar araç olarak; biliyorlar ki, tiyatro izlerken hem eğlenecekler hem de kendilerini tanıyacaklardır.

Bunlar, yeniden yaratmanın tadına varmak, değişen ve gelişen dünyaya yeni bir gözle bakma olgusunu getiriyor, çocuklar için. Tekin Özertem'in, Ernst Fischer'den yola çıkarak yaptığı açıklamak çok ilginç: "Yeniden yaratış açısından çocukların yetişkinlere oranla çok daha üretici oldukları görülmektedir. Bunun en belirgin nedeni de, çocukların oldukça sınırlı yaşantılarıdır. Bu sınırlı yaşantısını aşarak yeniden yaratışa yönelen çocuk, kendi çapında bir sanatçıdır. Günlük yaşantısını, hayale dayalı yeniden yaratış yoluyla değiştirmeye yönelmesi, kendi dışındaki olaylarla özdeşleşmek, bir başka "Ben" olmak istemesindendir. Bunun altında da günlük yaşantısını etkileyen korkuları yenmek, hoşa gitmeyeni ortadan kaldırmak, içinde yaşadığı toplumda bir an önce söz sahibi olmak gibi istekler yatmaktadır." (2)

İşte burada tiyatronun çocuk için bir araç olması zorunluluğu ortaya çıkıyor. Gerçekten de çocuk, yarın söz sahibi olacaktır; aynı zamanda da bir tiyatro seyircisi. Ancak bunun hala tam anlamıyla farkına varılamamış olması, "çocuk tiyatrosu yaptık" diye geçiştirilmesi üzücü ve bir o kadar da düşündürücü.

★★

Bugün ülkemizde ilk çocuk oyununun oynanmasından kırk yedi yıl geçmesine rağmen, çocuklara uygun, onların düşüncelerini, yaratıcılıklarını, katılımlarını, paylaşımlarını yansıtan uygulamalar çok az görüldü. Milyonlarca lira ödenek alan Devlet ve İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın bilimsel ve dizgesel çalışmalarla çocuk oyunlarını ciddiye almaları ve daha ileriye götürücü katkılarda bulunmaları beklenirdi. Oysa, yaptıkları bir kaç oyun dışında konuşmak fazla duyarlılık olur. Buna karşın, özel tiyatroların maddi güçlükler içinde hazırladıkları çocuk oyunlarını saygıyla anmak gerekir. Keşke girişimlerini sürdürebilseler.

1938'de İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın hazırlamış olduğu "Çocuk Tiyatrolarını Arttırma Yasası" ve 1947'de açılan Devlet ve İzmir Şehir Tiyatroları'nın çocuk bölümleri işletilebilmiş olsaydı, bugün hiç kuşkusuz daha iyi bir birikime sahip olabilirdik. Ama ne yazık ki hepsi yan iş gibi görüldü ve bu büyük gereksinme kalıcı ve sürekli olamadı. Hele hele Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıkları'nın hiç bir çaba göstermemeleri de güzel başlangıçları engelledi.

★★

"Çocuk tiyatrosu yapmak, büyüklere tiyatro yapmaktan daha zordur" demişti biri. İlk duyuşta inanmamıştım. Sonradan kafamı toparlayıp düşündüğümde, olayın hiç de yapılanlar gibi olmadığı kanısına vardım. Çocukların anlayabileceği dili kullanarak yazmak, onlarla ilişki kurup sıkıntılarını dağıtmak, onlara yenilik duygusunu verebilmek, değişimi algılatabilmek oldukça güç işler. "Ama güç olanı yapmaktır güzel" diyen ozanın, bu dizesini slogan olarak alıp, çocuklarla, çocuk bilimcileriyle, anne-babalarla, öğretmenlerle ilişkiye geçerek, tiyatronun tüm olanaklarını kullanarak pekala, bu güç işin üstesinden gelinebilir. Ama bunlardan birinin eksik olması halinde, olayın güdük kalacağının da unutulmaması gerekmektedir. "Doğruyu, iyiyi güzel biçimler içinde sunan, tüm sanatların katkısı ile bir eğlence ve mutluluk ortamı yaratan çocuk tiyatrosunun gelişmesi için el birliği ile çalışmamız gerekiyor. Çocuk tiyatrosu topluluklarına, çocuk oyunu yazanlara, yönetenlere, oynayanlara destek olunması için, okullardaki ti-

AST:
"Çocuk oyunlarına da, ciddiyetle eğilinmesi gerektiğini düşünüyoruz..."

AÇT:
"Çocuklarla birlikte çocuk tiyatrosu kavramını oluşturmaya çalışıyoruz..."

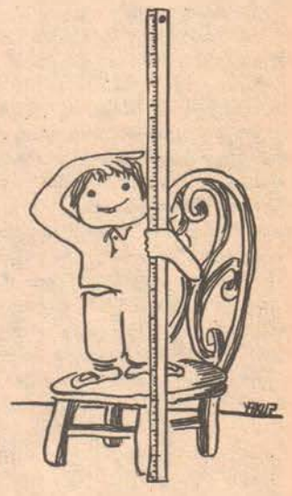

Karikatür: YAKUP KARACABAY

→

Çocuk ve Tiyatro

Feyyaz Yükselen

Çağımızda, çocuk tiyatrosu evrensel bir boyut kazanmışken, ülkemizde çocuk-tiyatro ilişkisinin yetersizliği gerçeği önemli bir sorun durumundadır.

Konu, bu bağlamda ele alındığında, çocuğun toplum içindeki yeri, çocuk-tiyatro ilişkisi ve çocuk tiyatrosunun toplumsal değeri, kapsam ve içerik yönünden oldukça geniş bir düzlem içinde yer almaktadır. Kendi içinde ayrı birer inceleme alanı gerektiren bu olguları dıştalamama gerçeğini saklı tutup, bugünkü çocuk tiyatrosunu yakından ilgilendiren bazı sorunlara değinmek gerekmektedir.

Türkiye'de bugüne değin çocuk tiyatrosuna ilişkin çok şeyler söylendi, söyleniyor. Bu konudaki düşünceler sempozyumlara, konferanslara, açık oturumlara götürüldü. Öneriler, çözümler, dilekler iletildi. Ancak genelde masa başı çalışmalarının sürekli raporlarda, bildirilerde ve sözlerde kaldığı gerçeği her nedense değiştirilemedi. Burada, aradan henüz kısa bir süre geçmesine karşın unutulan acı bir gerçeğe dokunmak gerekiyor. 1979 Uluslararası Çocuk Yılında, Türkiye'de çocuğa ilişkin tüm sosyal normlarda olduğu gibi, kısır ve sakat anlayış kendini çocuk tiyatrosunda da gösterdi. Salt coşkunun, anmanın yanı sıra ülkemizde çocuk tiyatrosu adına ne yapıldı?

İlk kez 1 Ekim 1936 tarihinde İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçılarından M. Kemal Küçük'ün yazıp Tepebaşı Tiyatrosunda sahneye koyduğu "Çocuklara İlk Tiyatro Dersi" adlı müzikli-danslı oyundan bugüne değin yaklaşık yarım yüzyıl geçmesine karşın, bugün Çocuk Tiyatrosu henüz yeterli düzeye ulaşamamıştır. Kuşkusuz bunun çeşitli nedenleri var. Ancak esas planda göze çarpanları şöylece sıralamak olasıdır.

Öncelikle yetişkinlerin "yarının büyüğü" dediği çocuk, büyüklerin algıladıkları dünyanın dışında bir varlıktır. Oysa bu gerçek sürekli gözden kaçırılmakta, çocukların kendine özgü dünyası hesap edilmemektedir. Burada sözkonusu olan duyumsama özdeş olamaz. İşte, birçok yanlışın kaynağını buradan aldığını belirtmek, hiç de sanıldığı gibi temelsiz bir sav değildir.

Öte yandan Türkiye'de genel olarak bir yanlış sürekli yapılmaktadır. Bu, okullardaki tiyatro etkinliklerini çocuk tiyatrosu diye nitelemektir. Kavram kargaşasından doğan bu sonuç "kestir'p atmacılığın" talihsiz bir göstergesidir. Bunun yanı sıra çocuk oyunu, özünde çocuğun katılımını taşıyan niteliktedir. Ancak bu alanda çocuğun devingenliği, atılımı engellenmiş, üstelik çocuk oyununun hangi yaş grupları tarafından oynanması gerektiği de saptanamamıştır. Ülkede bugün kaç çocuk tiyatrosunun yönetiminde pedagog, sosyolog, psikolog vardır? Yerleşik kadro sorunu da çözümlenmemiş sorunlar arasındadır. Çocuk oyun yazarlığı kısır kalmış, tiyatro yazarları özendirilmemiş, bu alanda çok az ürün verilmiştir. Devletin çocuk tiyatrosuna desteği kaçınılmaz birincil koşuldur. Her yönden en büyük olanaklara sahip Devlet Tiyatrosu, ne yazık ki çocuk tiyatrosuna yeterince eğilmemektedir. Gerek Devlet Tiyatrolarında, gerek ödeneksiz tiyatrolarda, çocuk tiyatrosuna yan uğraş anlayışıyla bakmak silinmelidir.

Elli milyona yaklaşın nüfusuyla ülkedeki çocuk tiyatrosunun, üç büyük kentte sıkışıp kalması oldukça düşündürücüdür. Bir de özellikle son yıllarda bankaların, bankerlerin ve büyük ticari kuruluşların çocuk tiyatrosuna el attığını görüyoruz. Ancak salt kâr amacı güden tecimsel girişimler sağlıklı sonuçlara doğal olarak ulaşamamaktadır. Son olarak TV'nin olumsuz etkisinden de söz etmek gerekiyor. Çocuk programlarındaki tiyatro olayına çocuğun doğrudan katılmaması yanı sıra, çocuğun yaratıcılığı önlenmekte, zihin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Çocuk tiyatrosunun öneminin ve gereğinin tam anlamıyla Türkiye'de gerçekliğe ulaşması, Türk tiyatrosuna düşen en önemli görevdir. "Geleceğin büyükleri"ni bir kez daha düşünmek dileğiyle! ●

AST~

Yaşar Akın:

□ — AST çocuk oyunlarıyla neyi amaçlıyor?

■ — İki sene aradan sonra yeniden çocuk tiyatrosunu başlatmayı ve bunu sürekli kılmayı amaçlıyorduk. Başlarken çocuk tiyatrosunun amacının ne olduğunu anlatmak, çocuklara nasıl bakıldığını yansıtmak istedik. Gerçekte, çocuk tiyatrosunu birçok yönden tiyatronun diğer oyunlarından ayrı görmüyoruz. Ancak tabii ki çocuk psikolojisini öğrenmek, eğitimcilerle birlikte davranmak zorunluydu. Kısacası çocuk için araştırmaya girişttik. 9-10 yaş arası çocukları araştırdık. Beğenilerini, bir olayı sınıduğumuzda nasıl tepki geliştirebileceklerini saptamaya çalıştık. Sonra oyuna geçildiğinde, oyunu yorumlarken, sahnelerken yaptığınız bu araştırmalar bize ışık tuttu. Şunu gördük ki, çocuğu eğlendirirken eğitmek, eğitirken eğlendirmek içiçe geçen olaylar. Güldürü öne çıksa özü yiter, eğitme yanı abartılsa ilgi azalır. Önemli olan dengeyi yakalamakdı. Bir de hangi yaş grubuna seslenileceği sorunu önem taşıyordu. Burda kaba bir sınır çizilmesini söylemiyoruz. Önemli olan yaş grubunu dengelemek. Örneğin, altı yaşa kadar sözlerden çok müzik, dans, hareket önem taşıyor.

Ancak bunları söylerken, çocuk tiyatrosunun "öksüz çocuk" muamelesi görmekte olduğunu da söylemeden geçemeyeceğim.

□ — Oyun sırasında çocuklarla ilişkiyi nasıl kuruyorsunuz?

■ — Oyunu sahneye koyarken seyirci ile diyaloğu gözardı etmedik. Çocuklarla diyalog içinde olmaya çalıştık. Bu diyalog sırasında çocukların değer yargıları öne çıkmaya başlıyor, taraf tutuyorlar.

Bir öoemli özellik de masal ögelerinden yararlanmamızdır. Ancak burada durmadık, çocukların tepkileriyle oyunu yönlendirmeye çabaladık. Gerçeği söylemeyi, ya da algılamayı çocuklara bıraktık. Oyun içinde bir ders verme olayında, bir illüzyon bir de gerçek vardır. Önemli olan da illüzyonu kırıp gerçeği ortaya çıkarmaktır. Burda doğruyu çocuklara söyletmektir önemli olan.

Çocuk tiyatrosunda sahne-seyirci duvarını yıkmak, çocukları oyuna katmak istediğimizi de belirtmeliyim. Oyun sahnelenirken, oyun sırasında diyalogların nerelerde kurulacağı hesaplanıyor. Böylece çocukları salonda yalnız bırakmamış, sıkılmalarının önüne geçmiş oluyoruz.

□ — Oyunda dil özenini nasıl gözetiyorsunuz?

■ — Belli bir yaş grubu içindeki çocuklara, tiyatroda anlaşılır bir dil kullanmak gerekmektedir. Tiyatro olayında bir anlatım dili vardır. Bunu belirli bir üslupta kullanmak ve dışına taşmamak önemlidir. Karakterin rolüne uygun bir dil kullanmak gereklidir. Yerleşmemiş bir dilden de kaçınılmalıdır.

□ — Oyunun, olanağı kıt çocuklara gitmesini düşündünüz mü?

■ — Gelemeyen seyircilere gitmeyi baştan düşünmüştük. Rehabilitasyon merkezine gitmemiz de bu yüzdendi. Ancak oyuna gelemeyen, olanaksız çocukları oyuna getirmek tiyatronun değil, öğretmenlerin, aydın insanların işi. Çocuk yuvalarını getirmeyi amaçladık ama, hep azınlıkta kaldı. Karşılıklı çabalarla çok daha verimli sonuçlara ulaşabileceğimizi düşünüyoruz.

Son olarak da, çocuk tiyatrosu üzerine yoğunlaşan yazarlar olması gerektiğini düşündüğümüzü söylemeliyim. Çocuk oyunlarına da, yetişkinlere sergilenenlere eğilindiği ciddiyette eğilinmesini ve dikkatle eleştirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Tüm bunlar daha iyi oyunlara, daha iyiye ulaşmayı sağlayacaktır.

ETİ Sanat Merkezi'nin Çocuk Oyunu: "Keloğlanın Becerikli Eşeği"

yatro çalışmalarının arttırılması için, bol bol çocuk oyunu yayımlanması için yetkilileri uyarmalıyız. Bilim adamları ile sanatçılar bu konuda el birliği, gönül birliği etmelidirler." (3)

Toplumsal ilişkilerde, ekonomik, politik, ideolojik ve kültürel yönden birbirine bağımlı ya da birbirini destekleyen birçok mücadeleler olacaktır kuşkusuz. Ama önemli olan yarının büyüğünü, gelecek nesli yaratmaktır. Eğer dünyaya geniş açıdan bakan sanatçılar olarak iyi ve ileri bir toplum kurmak istiyorsak, zaman geçirmeden çocuklarımızı ruhsal disiplin altına alıp, onları doğru yolda düşünmeye yönelt-meliyiz. Bunun için de, tiyatronun hangi alanında uğraş verilirse verilsin, her birimize büyük görevler düşmektedir. Çocuk, yalnla avutulan bir varlık olarak ele alınmamalı; tersine, gerçekleri algılayan ve bunu yaparken de eğlenmeyi bilen, kendi ruhuna uygun bir varlık olarak düşünülmelidir. Bu, sürecin kendi gelişimine bırakılamaz. Mutlaka bir şeylerin olması gereklidir. ●

(1) M. Kemal Küçük'ün yazdığı "Çocuklara Tiyatro Dersi" ve "Gülmeyen Çocuk" adlı oyunlar.
(2) Tekin Özertem, Türkiye'de Çocuk Tiyatrosu, Ank., Kültür Bak. Yay., 1979, s. 10.
(3) Sevda Şener, Çocuk Tiyatrosu, Ank., Devlet Tiyatrosu Yay., 1979, s. 6.

AÇT~ Salih Kalyon:

□ Ne zamandan beri çocuk tiyatrosu yapıyorsunuz?

■ 1975'ten bu yana çocuk tiyatrosu yapıyorum. Önce AST'ta, 1976'dan bu yana da AÇT'de. İlk oyunumuz "Becerikli Kanguru" idi.

□ Böylesi deneyli bir çocuk tiyatrosu yöneticisi olarak, bugüne dek yaptığınız çalışmalardan da kaynaklanan yaklaşım biçiminizi ve edindiğiniz anlayışı aktarır mısınız?

■ Başlangıçta köklü ve sağlıklı bir tiyatro çalışması yoktu önümüzde. Bu yüzden çalışmalarımızı arayış içinde sürdürüyoruz. Çocuklarla birlikte ülkemiz koşullarında bizim olan çocuk tiyatrosu kavramını oluşturmaya ve yaygınlaştırmaya çabalıyoruz. Masallardan, öykülerden kaynaklanan oyunlarla başlattığımız çalışmalar bu yıl "Demet ile Memet" ve "Aman Aman Elele Kız Oğlan" oyunları ile yaşayan, güncel bir çocuk tiyatrosu çalışmalarına dönüştü. Bundan sonraki çalışmalarımız da hep böyle sürecek.

□ Bugüne dek oynadığınız çocuk oyunları ile yazarları hakkında bilgi verir misiniz?

■ Aziz Nesin'in yazdığı "Kutsal Hazine" Ahmet Önel'in yazdığı "Becerikli Kanguru" ve "Mızıkçı", Engin Noyan'ın yazdığı "Memo'nun Düşü" ve Volker Ludwig'in iki oyunu: "Demet ile Memet" ve "Aman Aman Elele Kız Oğlan" oyunlarını oynadık. Çok yakında da Orhan Asena'nın "Ali" adlı oyunu oynanacak.

□ Sizin çok benimsediğiniz çocuk oyunu ve yazarlarından birkaç örnek verebilir misiniz?

■ Ülkemizde bizim anladığımız anlamda çocuk oyunu yazarı yok. Kendimizce bunun nedenine şöyle yanıt buluyoruz: Çocuk kendisi küçük olduğundan, ona yönelik herşey de küçümseniyor. Masallardan ve öykülerden kaynaklanan oyunlar oynanıyor. Biz günlük yaşayan tiyatro yapmak istiyoruz. Çocuk oyunu yazarlığında Ahmet Önel, Engin Noyan ve Feyza Hepçilingirler iyi birer adım attılar ama, sonucu ne olacak bilmiyoruz. Almanya'daki Grips tiyatrosunun yazarı ve yöneticisi Volker Ludwig de şu anda tanıyabildiklerimizin başında geliyor.

□ Çocuğa büyük adam gibi düşünerek mi, yoksa onu çocuk olarak düşünerek mi yaklaşıyorsunuz?

■ Çocuğu ne büyük, ne de çocuk olarak görüyoruz. Onu normal insan olarak kabul etmek düşüncesini taşıyoruz. Çocuklar da yetişkinlerle aynı ortamı paylaştıklarından, yetişkinlerin etkilendikleri olaylardan aynı biçimde etkilenmektedirler. Eksik olan, yetişkinlerde eşdeğerde savunma gücünden yoksun oluşları. AÇT'nin üstlendiği de, çocukların sözcüsü olmak görevi. Bu anlayışımızı oyun sırasında onlarda kurduğumuz kısa diyaloglarda, onlara "çocuklar" yerine, "arkadaşlar" diyerek hissettirmeye çalışıyoruz.

□ Bugünlerde çocuk tiyatrolarının sayısında hızlı bir artış görülmekte; ancak biz henüz "çocuk tiyatrosu" olayına bilinçli bir yaklaşımda bulunulduğu kanısında değiliz. Siz ne dersiniz, önerileriniz neler?

■ Çocuk tiyatrosu bugün bir reklam aracı olarak görülüyor. Bankalar ya da diğer kuruluşlar bu işi reklam aracı olarak kullanıyorlar. Bundan öte gitmiyor ve tehlikeli oluyorlar. Aslında bu kuruluşların çocuk tiyatrosu kurmalarına karşı değiliz. Devlet desteklemediğine, finanse etmediğine göre, bu işi bizleri yapacak kuşkusuz. Pedagoglarca onaylanmış bir çocuk oyunu projesini, bir bankanın ya da başka bir kuruluşun finanse etmesi sevindiricidir. Ancak salt reklam amacıyla çocuğun kullanılmasına karşıyız. Bugün çocuk tiyatroları çok az sayıdadır. Bunun bilinçli biçimde artırılması gerekiyor. Ölçeğimiz, tüm çocuk tiyatrolarıyla işbirliği içinde olmak ve ortak bir anlayış oluşturmak.

Geleneksel Türk halk edebiyatı kişiliklerinden "Keloğlan" tipinden öykünen bir uyarlamanın ürünü olan "KELOĞLANIN BECERİKLİ EŞEĞİ" adlı dansılı ve müzikli "Çocuk Oyunu" çalışmaları, Mart ayı başlangıcında gösterilmek üzere, sürdürülüyor.

Oyunun yazarı Tahsin Melan: "Oyunu izleyecekleri'n temel çoğunluğunu çocukların oluşturacağından yola çıkarak, çocuklar için yaratılan soyut, olumlu öykü-masal kahramanlarındanbirini 'Keloğlan' tipini somutlamaya çalıştık. Soyut-somut bağıntısı içinde ve evcilliği, sevimliliği içinde de 'Becerikli Eşeği' teatral öğe olarak değerlendirdik.

'Keloğlan'ımız, akılcı ve çevresindeki olayları gerektiğinde yönlendiren, birlikte kendini de geliştiren, devingen bir kişilik yapısındadır. Ki, biz çocukların olması gerekli kişilik gelişimlerine simgesel bir örnekleme getirdik, geleneksel halk edebiyatı verilerinin yorumu içinde" diyor.

Ali Rıza Kayacı, Erkan Denksizer, Savaş Ekici, Mustafa Sarıkaya ve Satılmış Kayacı'dan oluşan "müzik ekibi" tezeneli, üflemeli ve vurmalı halk çalgılarıyla oyunun müziklerini ve dansların eşliğini gerçekleştiriyorlar.

HARUN YEŞİLYURT:

"Müzik derslerinde plak çalınsa, derse ilgi büyük olur...

□ — *Harun, kısaca sanat geçmişini bize anlatır mısın?*

■ — Ben beş yaşında AST'a girdim. Birçok oyunlarında oynadım. Film çevirmeye onbir yaşında başladım. İlk filmim televizyondaki "5 Dakika" programı oldu. Tuncer Necmioğlu ile Bolu'da bir film çalışmam oldu: "Ormanın Öcü". Daha sonra Zekeriya Kabadayı ile Harun'u çektik. Sonra sırası ile, Türkan Şoray ile Hazal'ı, en son olarak bu sene Genco Erkal ile "At" filmini çektik. Yeni dönem çalışmalarım arasında AST ile bir filmim olacak. İsmi İsmet Küntay'ın daha önce tiyatro oyunu olarak sahnelenen "403. Kilometre".

□ — *Okuldaki arkadaşlarının ve senin TV'deki ya da radyodaki çocuk yayınlarına ilginiz ne derecededir? Bu programları izliyor musunuz?*

■ — Ben bir araştırma yaptım. TV'de Zekeriya Kabadayı'nın Gökkuşağı diye bir programı yayınlanıyordu. Arkadaşlarıma bu programı izleyip izlemediklerini sordum. Kimse bu programın varlığından dahi haberdar değildi. Arkadaşlarım onun yerine örneğin batı müziği programlarını çok daha büyük bir ilgi ile takip ediyorlar.

□ — *Okuldaki müzik derslerine sınıf olarak ilginiz nedir?*

■— Çoğunluk olarak "ah şu ders bitse, bir çıksak" diye düşünüyoruz.

□ — *Öğretmen bir şarkıcının plağını çalsa herhalde derse ilgi oldukça çoğalır?*

■ — Bundan eminim ki ilgi çoğalır.

□ — *Peki müzik dersine olan bu ilgisizlikte eğitimcilerin rolü var mı? Varsa bu nedir? Eğer öğrenci böyle bir psikoloji içindeyse bunda mutlaka eğitimciler de sorumlu mudur?*

■ — Bizde öğrenci müzik dersine ne kadar ilgisiz olursa öğretmenler de o kadar sertleşiyorlar. Öğrencinin ilgisiz olduğunu görünce dersi disiplin altına almaya çalışıyorlar. Bence neden bu. Ama eğer öğretmenler derslerde meselâ plak dinletseler öğrenci derse mutlaka ısınır. Meselâ bizim bir öğretmenimiz vardı. Kendisi her müzik dersi sonunda bir öğrenciye şarkı söyletirdi. Bu da dersin daha ilgi ile izlenmesine yol açardı.

□ — *Türkiye'de çocuklara yönelik plaklar olduğuna inanıyor musun?*

■ — Ben Gırgıriye gibi plakları sormak için birçok plakçıya gittim. Ama hiç çocuk plağına rastlamadım.

□ — *Okulunuzda çocuk korosu var mı? Bunların çalışmaları hakkında bilgi verir misin?*

■ — Evet var. Genellikle 23 Nisan bayramlarına yönelik çalışmalarda oluyor. Bayram'a iki hafta kala koro toplanıyor. Koroya müzik dersleri 9-10 olanlar alınıyor.

□ — *Genelde sanat derslerinin, özelde müzik dersinin öğrenciler için çekici hale getirilmesi için ne yapmak gerekir?*

■ — Bunu, öğrenciye ders olarak, zorunlu yapılması gerekli bir iş olarak göstermemek lâzım. Bunun tek çıkar yolu biz çocuklar için amatörce gidip müzikle ya da diğer sanat kolları ile ilgilenebilecekleri yerler açılması. Okullarda bu dersleri sevdirecek eğitici çalışmalar yapılmalıdır.

□ — *Yarın adına teşekkürler Harun...*

ADİLE NAŞİT Diyor ki...

"yaptığım işin çok ulvi bir yanı olduğuna inanıyorum"

"İşte sonunda yakaladık", diyor foto muhabiri arkadaşım. "Uykudan Önce"nin "Masalcı Teyze"si, yılların tiyatro sanatçısı Adile Naşit, Şan Müzikholünün kulis kapısından yuvarlana yuvarlana giriyor. Başında eşarp, yüzünde film makyajı ve yorucu bir günün izleri. Kendisiyle tanışıp "YARIN" için bir söyleşi yapmak istediğinizi belirtiyoruz. "Hemen geliyorum", diyor ve Uluslararası Sanat Gösterileri A.Ş.'nin idari bölümüne giden merdivenleri tırmanıyor, yine yuvarlana yuvarlana.

Masalcı Teyze'ye ulaşmak güç. Evinin telefon fişi sürekli çekili. "Kuzucuklar" yüzünden. Adile Teyzelerine bir an olsun rahat vermiyorlar. Sonunda baktık evinden yakalamanın imkânı yok, çalıştığı müzikhole gidip görüşmenin çıkar yol olabileceğini düşündük ve en sonunda başardık.

— Kusura bakmayın. Beklettim. Buyrun soyunma odasına gidelim, orada daha rahat konuşuruz.

Soyunma odasından çok, makyaj odası girdiğimiz yer. Karşı sıradaki aynaların önünde de birkaç bayan, makyajlarını yapıyorlar. İkisini gözümüz bir yerlerden ısırıyor. Sezen Aksu ve Ayşen Gruda... Adile Naşit'in de rol aldığı "Sezen Aksu Aile Gazinosu" müzikalinin temsili için son hazırlıklarını tamamlıyorlar. Özür diliyoruz onlardan, Adile hanımla başlıyoruz konuşmaya; daha doğrusu o başlıyor kurulu bir tüfek gibi:

— Ay, en azgınları bugünkülerdi.

— *Hayrola?..*

— Beşiktaş'ta, Serencebey'de bir evde film çekiyoruz. Yine kuzucuklarımın saldırısına uğradım. Yarım saatte bir elimle düdük, çıkıp dağıttığım halde, evin kepenklerini kırdılar, tırmanıp tâ içeriyi göreceğiz diye. En çok korktuğum da, beni görmek için koşarlarken, yolda karşıdan karşıya geçerlerken başlarına bir kazanın gelmesi. Allah göstermesin, ondan sonra işin yoksa vicdan azabı çek...

"Adile Teyze", çevrilen filmin de adı. Ayşen Gruda ve Şener Şen de oynuyorlarmış. Adile Naşit, son sıralarda film prodüktörlerinin, müzikalcilerin baştacı ettikleri bir sanatçı. Piyasa diliyle, "iyi iş yapıyor". Bu özelliğini kavrayan, iyi iş yapma tutkunu büyük bir gazetemiz de, Adile hanımı kanatları altına almış son zamanlarda.

Pek yakında Anadolu turneleri düzenleyecek ve TV izleyemeyen yörelerin de, Adile Teyzelerini tanımaları için hizmet verecekmiş.

— *Şu anda kaç işte birden çalışıyorsunuz?*

— Efendim, Uykudan Öncemiz var, Hababam Sınıfı adlı müzikalimizin provalarını yapıyoruz, çocuk oyunumuz var, bir yandan Sezencigimle birlikte bu müzikalde oynuyoruz. Az önce söylediğim gibi film çeviriyorum bir yandan. Sonra bu filmlerin dublajları var. Koşuşturup duruyoruz işte...

— *Adile Hanım, Uykudan Önce programına nasıl başladınız?*

— Hisseli Harikalar Kumpanyası adlı oyunla Ankara'da turnedeydik. Bir gün TV Çocuk Programları yöneticisi Tekin Özertem geldi ve bana çocukların o sıralar gösterilen kukladan korktuklarını ve benim bu işi üstlenip üstlenemeyeceğimi sordu. Önce çok düşündüm. Çünkü birçok arkadaşım, "Yapılır mı? Suratın eski TRT'de, vah vah", dediler. Sonra sağolsun, beni himaye eden dostum Ertem Eğilmez'e danıştım. Ertem bey, "Bu iş şerefli bir iştir" dedi ve paranın pulun böyle bir işte rol oynamayacağını söyledi. Böylece kabul ettim ve hâlâ da sürdürüyorum. Başlarda pek çok eleştiri geldi. Ama bu bana Allah'ın bir lutfu. Ben bir şey yapmış değilim. Herkese de söylüyorum. Yaptığım işin iyi mi, kötü mü olduğunu bile tam olarak kestiremiyordum. Ama son günlerde iyi yaptığıma ilk kez inanıyorum. Gelen mektuplar, gelen istekler, bitmeyen telefonlar... Buradaki çocuk tiyatrosu da onu belli ediyor zaten. Anneler, babalar, veliler geliyor, kutluyorlar beni. Yani evliyaya döndüm, tövbe tövbe.. Erol Evgin bir ad taktı. "Telli Adile" diyor. Çocuklar bana adak adamaya gelecek, adak diye de emziklerini vereceklermiş.

— *Ne kadar mektup alıyorsunuz? Bunlara cevap yetiştirebiliyor musunuz?*

— Eve haftada 300-400 mektup geliyor. Bir o kadar da TRT'ye gidiyor. Ama ben bu ihtiyar halimle onlara nasıl cevap vereyim. Kars'tan, Ağrı'dan, uzak yörelerden gelen bazı mektupları, sağolsun eşim cevaplıyor, ben de okuyup imzalıyorum. Kimler yazmıyor ki! Adana'dan bir kebapçı, Gelibolu'dan bir avukat, 80 yaşında torun tosun sahibi adamlar ve çocuklar, çocuklar, çocuklar. İşte Allah'ın bir lutfu bu, sempati mi desem, ne desem... Örneğin, valiliklerden mektuplar geliyor. Adana'dan, Antep'den... Okullarda, sınıflarda şiir yarışmaları yapılıyormuş. Kazananları ödüllerini benim vermemi istiyorlar. Böyle şeyler beni pek mutlu ediyor. Tüm bu mektupları saklıyorum. Tabii kolay değil. Çocuklarla diyalog kurmak güç, ama ben de imajımı değiştirip, çocuklarla öyle ciddi ciddi konuşamam. Benim zaten filmciliğimden geliyor bu anaçlığım. Hep öyle kullandılar beni. İyi kadın, melek kadın, belki öyle değilim ama... Eskiden oynadığım filmler, çocuk filmi değildi ama, yine de o filmleri gören çocuklar beni severdi.

— *Adile Hanım, metinleri siz yazmıyorsunuz, değil mi?*

— Hayır, başkaları yazıyor, ben ezberleyip anlatıyorum. Ezberlemek de denmez ona ya, okuyorum ve kendime göre yeniden anlatıyorum.

— *Peki ya baş taraftaki "Kuzucuklar" faslı ve öğütler, adlar...*

— Onları irticalen yapıyorum. Artık ne kadar konuşabilirsem. Onu ilgililere söylüyorum zaten. Edebiyat fakültesi mezunu değilim. Alaydan yetişmiş bir sanatçıyım ne olsa. Onun için her zaman kültürlü insanlara saygım vardır. Ama bu benim karacahil olduğum anlamına da gelmez. Kendi kendimi yetiştirmeye çalıştım. Başlangıçta bana hiç kimse yardımcı değildir. Çocukların sevgisi, arada çizgi filmlerin sevilmesi, benim başarımda yardımcı oldu.

— *Hiç eleştiri geliyor mu "Uykudan Önce" için. Hiç "ben bu işi yapmak istemiyorum ah" diye düşündüğünüz oldu mu?*

— Belki siz de okumuşsunuzdur. Bir büyük gazetede yayınlandı. Artık o gazetenin sanatçısı, teyzesi, masalcısı oldum ya, her neyse.. Dört kişiyle bir anket yapmışlar. Ben masal anlatırken "demiş, demişler" sözcüklerini çok sık kullanıyormuşum. Fakat ne yapayım, Türkçemizdeki masal dilini değiştirecek halim yok ya. Sonra

Röportaj: MURAT GENÇOSMAN
Fotoğraflar: ENİS ÖZBANK

çocuklara hep nasihatlar ediyormuşum. Çocukken bana da herkes nasihat ederdi ama, bu bana hiç dokunmazdı. Sonra hep kendimden örnekler veriyormuşum. Bunu ben haminnemden öğrendim. O da hep kendini anlatırdı bana. Tuvalete gitmeyip de altına eden küçükler var. İnanın televizyonda onu bile oynadım ben, belki faydası dokunur diye. Yapılan anket hep büyüklerle, velilerle yapılmış. Ben programın başında adları sayarken, çocuklar kendi adları söylenmedi diye üzülüp ağlıyorlarmış. Bana kalırsa üzülüp ağlamanın ne kadar anlamsız olduğunu anlatmak görevi, anne ve babalara düşer. Bu türden anketlerin, okullarda, sınıflarda, çocuklarla yapılması gerekir. Çocuklar ne düşünüyor onu öğrenmek gerekir.

Kimi de diyor ki, Adile, çocukların anne babasevgisini kendine aldı. Ne münasebet. Bilmem programları izliyor musunuz? Öyle bir şey var mı hiç?. Şimdi bile kapıda çocuklar toplanmış, beni görmek için bekleşiyorlardı. Onlara, haydi benim kuzucuklarım, haydi çocuklarım, evlerinize gidin, anneleriniz, babalarınız sizi kapıda bekler, merak eder dedim, yarısı sözümü dinleyip hemen gitti. Ama hiçbir ananın, babanın sevgisini dağıtamam ben. Zaten bir çocuk da, bana, anasına, babasına duyduğu sevgiyi duyamaz. Böyle bir şeyin olabileceğine inanmıyorum.

İşte böyle eleştirilerin yoğunlaştığı zamanlarda çok üzülüyorum. Bu işi bırakmayı o zaman düşünüyorum. Aslında benim eleştiriye korkunç tahammülüm vardır. Ama işin içinde çocuklar olduğu zaman gerçekten etkileniyorum. Yaptığım iş, kolay bir iş değil. Tahsil seviyemden çekiniyorum, yanlış yapmaktan çok korkuyorum. Dilim sürçecek diye ödüm kopuyor. Çünkü, niye yalan söyüyeyim, gerçi tam 37 yıldır sahnedeyim ama, TV çekimi bir başka oluyor. Milyonlarca insanın evine konuk gitmişsiniz, ona göre davranmak lâzım, değil mi ya?.. Ancak her şeye rağmen, yaptığım işin çok ulvi bir yanı olduğuna inanıyorum. Düşünün ki ben çocuğunu kaybetmiş bir anneyim. Çocuğuma doyamadan 16 yaşında kaybettim. Bu bana Allahın büyük bir lutfu ki, bugün çocuğum olmasa da, milyonlarca torunum var diyorum. Onların hepsini torunum gözüyle görüp masal anlatıyorum. Zaten sevilmeseydim, bu işi sürdürmem çok zor olurdu.

— TV'yi izleyebiliyor musunuz? Örneğin kendi programınızı görebiliyor musunuz?

— Eh izinli olduğum akşamlar. Örneğin dün akşam evdeydim, izledim.

— Dikkatinizi çekti mi bilmem. TV'de okul öncesi yaşta çocuklara yönelik tek program Uykudan Önce. Sizce bu yeterli mi? Daha doğrusu yaptığınız işi yeterli buluyor musunuz?

— Sanıyorum yeterli değil. Benim programımı da uzatmayabilirler belki. Ama televizyoncuların da imkânları kısıtlı. Belki bir yenilik düşünüyorlardır.

— Sanat yaşamınızı kısaca özetler misiniz Adile Hanım.

— 1945 yılında Şehir Tiyatrolarının çocuk bölümünde figüran olarak sahneye çıktım ilk. O zaman Jeyan Mahfi Bey, Ferih Egemen Bey vardı çocuk tiyatrosunda. Sonra uzun yıllar oyuncu olarak çalıştım. İkisi de rahmetli oldu. Muammer Karaca Tiyatrosu ve Halide Pişkin Tiyatrosu'nda oynadım. Doğrusu ikisi de hocamdır. İkisinin de bana büyük emeği geçmiştir. Sonra Gazanfer Özcan'la oynadım yine uzunca bir süre. Bir ara ağabeyim Selim Naşit'le birlikte, babamın anısına Naşit tiyatrosunu kurduk ama, başarılı olamadık. İşte, şimdiyi biliyorsunuz zaten.

— Ancak sanıyorum şu anda sanat hayatınızın en başarılı döneminde, doruk noktasındasınız.

— Evet, çok şükür. Şu anda Allah'tan tek bir şey diliyorum. Sıhhatim bozulmasın. Bütün korkum o. Aşırı yorgunluğum var, şekerim var, o nedenle korkuyorum.

İşte Adile Naşit! Yıllar boyu cefasını çektiği tiyatro yaşamının ardından, 53 yaşında, o zor ve yorucu mesleğin ilk kez meyvalarını topluyor.

Bu konuşma, tüm yalınlığı içinde bir noktanın önemle altını çiziyor: TRT okul öncesi çağdaki çocuklarımıza el yordamıyla seslenmektedir. Onun ötesindeki sorumluluklardan da çok uzaktır.

Adile Naşit'e biz de sağlık dileğinde bulunuyor, daha güzel, daha çağdaş ve daha yapıcı çocuk programlarında buluşmak ümidiyle, vedalaşıyoruz...

ÇOCUKLAR DİYOR Kİ...

Bir çocuk özel sayısı hazırlarken, çocuklara hiç başvurmamak düşünülemez. Hep büyüklerin yazı ve çizilerinden oluşan bir çocuk özel sayısı, ne denli başarılı olursa olsun, tam olamaz. Biz de bu düşüncelerle, hiç değilse birkaç konuda çocukların düşüncelerine başvurmaya karar verip bir ilkokulun yolunu tuttuk. İlkokulumuz Ankara'nın Küçükesat, Kavaklıdere, Gazi-osmanpaşa semtlerini kapsıyor. Rastgele bir sınıf seçmeye çalışıyor ve bir 5. sınıfa giriyoruz. Sınıfımızda tam 50 küçük arkadaşımız var. Onlara Yarın'dan, Nisan ayında dergimizi kendilerine ayırdığımızdan söz ediyor ve bize yardımcı olmalarını istiyoruz. İsteğimiz hem çocuklar, hem sınıf öğretmeni, hem de okulun müdürü tarafından ilgiyle karşılanıyor. Biz tümüne de teşekkür ederek, sorularımızı soruyor ve yanıtlarımızı alıyoruz:

İlkin, en çok hangi dersi sevdiklerini soruyoruz. Verilen yanıtlar, bu ilkokulumuzda eğitimin, önceden de bildiğimiz gibi, görece yüksekliğini örnekliyor: Matematik 15, Türkçe 11, Fen 7, Sosyal Bilgiler 7, Resim 6, Müzik 2, Beden ve Yazı 1'er çocuk tarafından seviliyor.

Benzer bir sonuç, ders saatleri dışındaki ilgileri için verdikleri yanıtlarda da ortaya çıktı. Sorumuzda bulunan 4 seçenek şöyle bir dağılım gösterdi: Kitap okumak 27, oyun ve spor 17, ev işlerine yardımcı olmak 4, televizyon seyretmek 2 çocuğun ilgisini çekiyor. Çocukların en çok sevdikleri televizyon programlarının dökümü ise, koşullandırma araçlarının olumsuz etkisini örnekliyor. Döküm şöyle: Savaş Yıldızı 18, Sekiz Çocuklu Aile 17, Babam En İyisini Bilir 5, Mavi Bilye 3, Şeker Kız 2, Tatlı Sert 2, Gazeteciler 2, Uykudan Önce 1 çocuk tarafından seviliyor.

Uykudan Önce programını sevip sevmedikleri ve nedenleri sorusuna verilen yanıtlar ise, çok ilginç: 43 çocuğun Uykudan Önce programını sevmesine karşın, 7 çocuk sevmiyor. Uykudan Önce'nin sevilme nedenleri, sırasıyla: Adile Teyze'nin varlığı, öğretici olması ve çizgi filmlerin gösterilmesi. Sevilmeme nedenleri ise: Masalların saçma bulunması, çocukların salt çocuk olarak görülmemesi, kendi adlarının söylenmemesi, çizgi filmlerin yeterince gösterilmemesi. Okulda ve çevrede oyun alanları olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlar da, birbiriyle tam bir uyumu olmamakla birlikte, şöyle: Hem okulda hem çevrede var diyenler 28, yalnızca okulda var diyenler 14, yalnızca çevrede var diyenler 4, hem okulda hem de çevrede yok diyenler 2 çocuk.

En çok sevdikleri kitap adı için verilen yanıtlar, tabii çok büyük bir çeşitlilik gösteriyor: Robenson Crusoe, Pollyanna, Tom Sawyer, Küçük Prens, Nasreddin Hoca'dan Fıkralar. Şimdiki Çocuklar Hattâ gibi kitaplar en çok okunanlar arasında yeralırken, salt duygu sömürüsünü amaçlayan kitapların da çok okunduğu görülüyor.

Bir ilkokulun bir 5. sınıfında bulunan 50 çocuğun, sorduğumuz 6 soruya verdiği yanıtlar bunlar. Bu küçük anket çalışması kuşkusuz genelleştirilemeyecek özelliktedir. Ama bir örnektir de. Çocuk Özel Sayımızda biz böyle bir örneğin de yeralmasını yararlı gördük. Tüm eksikliklerine karşın, gene de bazı ipuçları verebilir diye düşündük.

Fotoğraf: Vahit Aras

Sina Onur

AHMET KURTARAN:

"Müzisyen, çocukların müziğini yapma sorumluluğunu üstlenmelidir..."

Yarın — Çocuklara yönelik ve geçmişte ve gelecekte yapmayı düşündüğünüz çalışmalar hakkında bilgi verir misiniz?

Kurtaran — Biz Modern Folk Üçlüsü olarak, kurulduğumuzdan bu yana Türkiye'de hiçbir sanatçının yapmadığı bir yol denedik. Bu, çocuk şarkıları olayıdır. Günaydın programı içerisinde bir çocuk oyunu, müzikleri ile hazırlanmış durumda. Onbeş gün kadar sonra bir uzunçalarımız piyasaya çıkacak. Bu da, çocuklar için hazırlanmış oniki adet parçadan oluşuyor. İsmi, "Çocuklarımızla" olacak. Biz daima Türk Hafif Müziği ile uğraşan bir grup olarak Türk folklorunu çok sesli hale getirdik, sonra klasik Türk Müziğini çok sesli hale getirdik. Pop müzik üzerine yorumlar yaptıktan sonra, Türk çocuk şarkıları üzerine yorumlar yaptık. Şöyle sanatçılara bir göz gezdirin: Nükhet Duru, kendisi bugün Türk folkloru ile uğraşmadı, Klasik Türk Müziği biç söylemedi, çocuk şarkılarını ben duymadım. Ajda Pekkan, Tanju Okan, Alpay, Nilüfer, bunların hepsi star! Bana bunlardan, şu söylediğim aşamalardan geçip de şu işi yapan bir kişi gösterin, yok. Ama eleştiri, herkes eleştiriyor. Özgün müzik yapın. Özgün müzik ne demek? Ajda Pekkan mı özgün müzik yapıyor? Yabancı parçayı alıp Fikret Şenes'in sözleri ile söylediği zaman bu özgün müzik sayılıyor!..

Yarın — Bu plak hakkında biraz bilgi verir misiniz?

Kurtaran — Bu plak da, yukarda değindiğim gibi, oniki adet Türk çocuk şarkılarından hazırlanmış bir plak. Çoksesli ve arkada senfonik orkestra niteliğinde bir orkestra çalıyor ve biz de vokal yapıyoruz.

Yarın — Çocuk müziğine olan bu ilgisizlik neden?

Kurtaran — Şöyle söyleyeyim: Öncelikle ekonomik sorunlar. Adam karnının doyacağı tarzda müziğe yöneldiği zaman ve de bu işi profesyonel olarak yapıyorsa, bunu düşünmek zorunda. Bizim böyle bir kaygumuz yok. Üçümüzün de ayrı ayrı meslekleri var. Müziği zevk için yapıyoruz ve böylece istediğini rahatça yapabiliyorsun. O zaman çocuk şarkısı da yaparsın, pop müziği de yaparsın. Ama öbürü klüp patronu ne istiyorsa onu yapmak zorunda.

Yarın — Özellikle TRT'nin bu konudaki tutumu nedir?

Kurtaran — Televizyonda bunu yönlendirecek bilgide, bu inanç içerisinde olan adam sayısı çok az.

Yarın — Bu konuda çözüm ne olur diye sormak çok zor ama, çözüme yönelik çalışmalar ne olabilir?

Kurtaran — Her sanatçı bizim yaptığımız gibi bu konuda hiçbir maddi menfaat gözetmeksizin gözü kapalı bu işe girmelidir. Biz parasını bastırıyoruz. Stüdyoya müzisyenini doldurup, bu şarkıyı besteleyen bestecisine telif haklarını ödeyip, bir yerde kumar oynuyoruz. Son ödediğimiz para 350.000 liradır. Bizce yolu bu. Türkiye'de bugün hafif müzikçiyim diyen herkes, Türkiye'de yaşıyan bu kadar çocuğa bir şeyler mi yapmak istiyoruz, cebinden 350.000 lirayı çıkarması, bu kararı vermesi lâzım. Yol bu.

Yarın — Bu konuda özendirici girişimlerin yapılmasının yararı ne olur?

Kurtaran — Bu devletin yapacağı iş. Bugün TRT dese ki: "Kardeşim ben kendi stüdyolarımı açıyorum, kendi stüdyolarımda çocuk şarkısı söyleyecek sanatçıların bantlarını kaydedeceğim, bunların her türlü plak masraflarını karşılayacağım ama, gelirini yine ben TRT olarak alacağım". Buna hiçbir hafif müzik sanatçısı hayır demez. Gelir şarkısını okur. Ortada olan Türk çocuk şarkılarına katkıdır.

Yarın — Şu ana kadar devletin tutumu nedir?

Kurtaran — Yukarıdaki girişimi devlet yapmalıdır. Kendisi yapmadığı sürece ekonomik sorunlarını çözme eğilimindeki sanatçı bu amacı hiçbir zaman gerçekleştiremez. Gördüğümüz o ki, devletin bu konuda yardımı bir yana, köstekleme si de sözkonusu. Biz yıllardır meşru yollardan televizyona çıkamıyoruz. Bizim yapmış olduğumuz müzik bugün denetim kurulunda "Yayınlanmaz" kararı alıyor. "Yayınlanır" kararı almak için yabancının yaptığı müziğe Türkçe söz yazmak gerekir. Bizim yaptığımız çoksesllik olayı, TRT için son derece sakıncalıdır.

Yarın — Peki TRT'nin açtığı çocuk şarkılarına yönelik yarışmalar?

Kurtaran — TRT kendi açtığı özendirici yarışmaya katılan müzikçiyi cezalandırıyor. Bestecinin parçalarının seslendirilmesine izin vermiyor. Kendisinin seslendireceğini savunuyor ama, ortada bir şey yok.

Modern Folk Üçlüsü: Türküler, Klasikler...

20 Şubat Cumartesi günü Türk-Amerikan Derneğinde *Modern Folk Üçlüsü*'nün konseri vardı (*). Konser, Modern Folk Üçlüsü'nün ülkemizde tanıttığı ve başarılı olduğu "ekolün" parçaları ile, yeni yapıtlarından oluşuyordu. Modern Folk, Türk Pop Müziğinde "klasikleşmiş" bir üçlüdür. Yaptıklarını seneler sonra yine aynı zevkle dinletme olanağına sahiptir. Türküleri ile klasikleri ile yıllarca yaşayacağını da söyleyebiliriz.

Modern Folk, şimdi yeni arayışlar içinde. Bu arayışlar kuşkusuz çok doğal. Türküler ve klasikler döneminden sonraki parçalarından olan ve Cenk Taşkan'ın besteleyip Fikret Şenes'in sözlerini yazdığı "Hoşgeldin Dünyama", eski Nükhet Duru parçalarını anımsatıyordu ve Modern Folk Üçlüsü'nün, "işte yeni dönem parçalarımızdan" savı ile ortaya çıkabileceği bir yapıt olarak görülmedi. Ama Üçlü için yeni bir parça idi, yeni bir ritm idi. Aynı şekilde, Levent-Faruk ikilisinin seslendirdiği parçalardan "Ağlama" adlı beste de, Bee-Gees'i andıran üçlü motifleri ile, bizce Modern Folk'un çok sesli yapısına ters düşüyor.

Yenilik kuşkusuz güzeldir. Kendini sürekli değiştirmek, bir grubun daha çok yaşayabilmesi için koşuldur. Ve en zoru da budur. Uluslararası pop müzikte yaşanan bunalım da, ünlü grupların ne yapacaklarını kestirememesinden doğuyor. Modern Folk, yeni geldiği aşamanın sıkıntısını yaşıyor. Bundan sonraki konserlerinde, çalışmalarını bu doğrultuda sergilemek zorunda. Modern Folk ilk iki aşama arasındaki geçişde bir bütünlük içindeydi. Bu başarılarında bizce en büyük pay, türkülerden klasiklere geçişin zorlama olmadan gerçekleşmesiydi. Yeni yapıtlarında ise, bir zorlama var. Bu, teknik, motif, çokseslilik, söz olgularını içeren bir zorlama. İşte Modern Folk'un "pop" aşamasında bu gerginliği ustaca, yumuşatarak ve yavaş yavaş aşması gerekiyor.

Pop müziğimizin altın çağlarının meyvalarından olan Modern Folk, şu anda da yeni meyvalar vermeyi sürdüren birkaç gruptan biridir. Bu nedenledir ki, Modern Folk'un başarısı bizim de isteğimizdir.

(*) Selami Karaibrahimgil, Ahmet Kurtaran ve Doğan Canku'dan oluşan Modern Folk Üçlüsü'nün (kuruluş 1969) konserine, Tuna Ötenel (piyano), Kudret Öztoprak (bas), Tamer Sağlam (davul) ve Tahir Aydoğdu (kanun) eşlik ettiler.

●yorum

23 Nisan'a Doğru Çocuklar ve Müzik...

23 Nisan'da yine çocukları anmsayacağız. Alelacele hazırlanmış çalışmalar televizyonda, radyoda, okullarda gürültü patırtı içinde sergilenecek. Kutlanacak olan bayram ne bayramı? Çocuk bayramı! Öyleyse kollar sıvanacak, piyesler hazırlanacak, şarkılar söylenecek. Sesleri güzel olan çocukları seçelim, hemen işe koyulalım. Altı yedi tane şarkı saptamak kolay. Her yıl temcit pilavı gibi yinelenip duran parçalar ne güne duruyor. Sonra temsil günü gelir. Çocuklar ya bahçede, ya da okulun belli günler için saklanan müsamere salonunda toplanır. Anne ve babalar bu yaşa getirdikleri çocuklarının marifetlerini izlemek için sabırsız, heyecanla bekleşirler. Sonunda şarkı söyleme anı gelir, çocuklar sahnedeki yerlerini alırlar. Öğretmen büyük bir iş yapmanın verdiği gurur ve vakarla, şef yerini alır. Sonra konser sona erer; alkışlar, kutlamalar. Herkes memnun. Herkesin içi rahat...

İşte ülkemizin resmi kuruluşlarının çocuk ve müzikten anladıkları. Bayramlarda, belli günlerde başvurulan "görev müziği". Önümüzdeki 23 Nisan günü yinelenecek senaryo. Ya ertesi gün? Ertesi gün o çok sevdiğiniz, şarkı söylediğinde başını sevecenlikle okşadığınız çocuğunuzun, kardeşinizin evde çalmakta olan teypte duyduğu, kendisi için çok yeni ve yabancı sözleri mırıldandığını duyacaksınız; "Sensiz saadet neymiş / tatmadım bilemem ki..."

EĞİTİM, SANAT, ANAYASA, GENÇLİK...

Serdar Can

Bilimin, insanlığın biriktirdiği bilginin sınır tanımaksızın yığınlara ulaştırılması, daha da geliştirilmesi çağdaş toplumların önde gelen görevlerindendir. Bunun başarılması toplumun ilerlemesinin hem ölçütü, hem de vazgeçilmez koşuludur. Bu koşul, eğitimi ve onun belli bir sürecini kapsayan öğretimi örgütleme ve tüm topluma yayma görevini modern devletin temel sorunlarından biri haline getirmiştir.

Eğitimin belirli bir sürecini kapsayan öğretimin ve genel olarak eğitimin bireylerin kendi olanaklarıyla gerçekleştiremeyecekleri denli karmaşık ve güç bir örgütlenmeyi gerektirdiği bilinen bir gerçektir. Öyleyse bunun yapılmasını hangi güç üstlenecektir? Bu sorunun yanıtı, açıktır ki, devlet olacaktır. Her ülkede kâr dürtüleriyle bu göreve soyunan çevreler bulunabilse bile, bu yanıt tüm modern devlet anayasalarında da kesin biçimde yerini bulan bir zorunluluktur.

Türkiye'de de 1961Anayasasıhalkıneğitimininsağlanmasını devletin önde gelen görevleri arasında saymıştır. Daha sonraki yıllarda da anayasanın ilerici yorumuna dayanılarak özel yüksek okullar devletleştirilmiş ve konuyla ilgili tartışma geri dönülmeyecek biçimde kapanmıştır. Bu sonuca ulaşılan yol gözden uzak tutulmaksızın, eğitimin devlet eliyle yürütülmesi güvencesi, oluşturulacak yeni anayasada da net ve yorumlara yer bırakmayacak açıklıkta yer almalıdır.

Eğitimin devlet eliyle yürütüleceği ilkesi eğer gerekli yan unsurlarla desteklenmezse, yaşama geçtiğinde pek de fazla önem taşımaz. Bu ilke, eğer herkesin eğitimin en üst basamaklarına kadar öğretimini sürdürmesi olanağı devletçe yaratılmışsa, bunda eşitlik sağlanmışsa anlam taşır.

Bu, eğitimin, bütün aşamalarında, bireylerin ekonomik olanaklarından bağımsız kılınmasıyla olanaklı duruma gelebilir. Yani, öğretimin tüm kademelerde ücretsiz olması ve eğitim gideri olarak akla gelebilen tüm giderlerin devletçe üstlenilmesi gereklidir. Bunun yanında, özellikle düşük gelir grubundaki ailelere çocuğun ve/veya çocukların öğretim sürecinde bulunmaları nedeniyle katılamadıkları aile bütçesine asgari bir katılımın da devletçe üstlenilmesi gereklidir.

Uzatünkörü düşünüldüğünde 'ayakları havada öneriler' olarak nitelendirilebilecek olan bu sayılanlar, gerçekte eğitimin devletçe yürütülmesinin yaşama geçirilmesinin zorunlu unsurlarını oluşturmaktadır. Bu sava karşı, devletin gücünün bunu karşılayamayacağı yanıtı da ciddiyetten uzak düşecektir. Çünkü dışsatım konusunda devletin giriştiği özveriler düşünüldüğünde, modern devletin vazgeçilmez görevi olan eğitimin gerektirdiklerinin de kolaylıkla yaşama geçebileceği görülecektir.

Ancak tüm bunların yanı sıra, üniversiteye girmenin tümüyle eleyici bir sisteme dayanmasının, eğitimin en üst basamağına kadar devletçe herkese eşit biçimde götürülmesi ilkesini baştan zedelediğini de belirtmek gereklidir.

Çünkü bu sistem eşit bilgi düzeyini doğası gereği yadsımaktadır ve kendi kurumlarını ne yapılırsa yapılsın yaratmaktadır. Bu kurumlar bugün için öğrencinin 'diğerlerinden' daha üstün yere gelmesini 'sağlayan' dersanelerdir. Yarın başkaları olacaktır. Ancak bu, bu durumun sürgit devamını da zorunlu kılmamaktadır. Alınması gereken basit önlemler vardır. Öncelikle dersaneler yasaklanmalı, bunu bölgesel eğitim düzeylerine uygun ayrı sınavlar izlemelidir.

Ne var ki, kolaylıkla görülebileceği gibi tüm bu öneriler verili eğitim sistemi içindir, yüzeyseldir. Oysa gerçekte yapılması gereken ise, eğitim sisteminin baştan ele alınmasıdır. Buysa eğitim politikasının bir temel ilkesini tartışmaya getirmektedir.

Bugün ülkemizde geçerli olan eğitim sistemi iki ana dalda toplanmıştır. Bunlardan birincisi üniversite öncesi temel eğitim birimleri olarak örgütlenmiş ve programlanmış olan orta öğrenim kurumları, yani klasik liselerdir, meslek kazandırmak gibi bir amaçları yoktur. Diğeri ise meslek liseleridir.

Klasik liselerde (burada klasik/modern lise ayrımının sözü edilmemektedir) okuyan gençlerin küçük bir bölümü üniversiteye girebilmekte, giremediği andan başlayarak da meslek siz kalarak, niteliksiz iş gücünü oluşturmaktadır. Sonuç olarak topluma ağır bir yük ve devlet kadrolarında kaldırılamayacak bir şişmeye neden olmaktadır. Meslek okullarındaki gençlerse hemen tümüyle, üniversiteyi baştan unutmaktadırlar.

İşte, eğitim sisteminin bu yapısı her yıl sayıları yüzbinleri bulan bir genç kitlesini üniversite kapısına yığmakta, sonuçta da mesleksiz insanlar olarak işsizler ordusuna göndermektedir.

O halde eğitim sisteminin tümüyle gözden geçirilmesi, gerekiyorsa süresi uzatılmış bir temel eğitimle başlatılması, her aşamasında üretime katılacak insangücü yetiştirmeyi hedeflemesi ve en yeteneklileri üniversiteye hazırlaması, yapılması gerekli olan düzenlemelerin başlıcaları arasında yer almaktadır.

Eğitimin her aşamada devlet eliyle yürütülmesi ve devletçe güvenceye alınması böyle köktenci düzenlemelerle topluma yararlı duruma gelebilir. Tüm bunların, böyle geniş bir bakışla anayasada güvenceye alınması önem taşımaktadır.

Anayasalar, kuşkusuz toplumsal gelişmenin belirli bir evresindeki güçler dengesinin ürünüdürler. Ve ister istemez o dengenin ağırlıklarını barındırırlar. Ancak toplumdaki belirli bir evredeki dengeyi tümüyle veri alan anlayışla hazırlanacak anayasalar da ister istemez uzun ömürlü olamazlar.

Anayasaları, değişikliklere uğramaksızın uzun ömürlü kılacak olan yan toplumdaki gelişmeleri gözeterek hazırlanmalarıdır. Kurumlarını bu gelişmeyi kapsayacak biçimde oluşturmuş olmalarıdır. Yani anayasalar, toplum ilerler ve yeni dengeler oluştururken buna katkıda bulunacak, toplumsal ilerlemeye olumlu yönden kendi bağımsız ağırlığını koyabilecek kurumlara ağırlıkla yer vermelidirler.

İşte eğitim sürecinin en üst aşamalarından biri'ni oluşturan üniversiteler ve onların özerkliği bu temel ilkeden dolayı büyük önem taşırlar. Çünkü, üniversitelerin gördüğü kamu hizmetinin ayrı bir yeri söz konusudur. Üniversiteler gerçekleri araştıran, öğreten, beyinleri bilim ışığıyla aydınlatan, bir bakıma toplumun gelişmesinde çok ciddi rol üstlenen kurumlardır. İşlevleri bu olmak durumundadır. Buysa, politik baskı ve çıkar kaygularından korunan özerk bir yapıyla gerçekleşebilir.

Üniversitelere özerklik tanımayan, bu kurumları toplumun ilerlemesinin bağımsız bir alanı olarak göremeyen anayasalar, başta özetlenen ilkeyle daha başta çelişirler. Doğanın ve toplumun gelişim yasaları bunları aşar, aşmak durumundadır.

Unutulmamalıdır ki, özerklik tarafsızlık değildir, tersine doğrudan, ileriden yana taraf olmaktır. Üniversiteler bu görevlerini de tümüyle özerk kurumlar olarak anayasada yer aldıkları zaman yerine getirebilir. İşte anayasa, özerkliği bu önemle vurgulamak durumundadır.

Anayasa ve eğitim tartışmasının canalıcı bir noktası, eğitim kavramının yorumunda yatmaktadır. Eğitim gerçekte, üniversite ve diğer kurumların öğretim güçleriyle sınırlı olmayan, onu çok aşan bir kurumdur. *Eğitim, bireyin bütün boyutlarıyla gerçeklere ulaşması; her yönden yetişkin bir birey olarak topluma katkı getirebilecek bir bilinç düzeyine ulaşma çabasının tümüdür.* Buysa, bireyin özgür düşünme ortamında bilimsel, sanatsal, sportif ve en önemlisi de siyasal aktivitesini artırabilecek olanaklar bulmasıyla gerçekleşebilir.

Öyleyse yapılması gereken; bu özgür düşünce ortamını en geniş biçimiyle anayasal güvenceye almaktır. Eğitim, bilim, sanat kurumlarının anayasa içinde geleceğe dönük, yeni dengeleri, toplumun ilerlemesini kapsayacak biçimde yer alması ancak ve ancak bu anayasal güvencenin gölgesinde söz konusu edilebilir.

Toplumun geleceğini oluşturan gençlerin böyle bir özgür düşünme ortamında en yaygın ve demokratik eğitim kurumuyla yetişmeleri, geleceğin güvencesidir.

Yönetmen: R.W. Fassbinder
Oyuncular: Hanna Schygulla, Giancarlo Giannini, Mel Ferrer.
Senaryo: M. Hurzer
Müzik: Peer Raben

"Kışlanın altında ağaç altında
Durur beklerdim geceleri
Bir dünya yaratırdık ikimiz için
Borazancı toplan borusunu çalma bu gece
Bir gece daha kalayım sevgilimle"

Hans Liep, 1916 yılında Birinci Savaş'a katılmak üzere cepheye gitmeden önce, son gece nöbetinde yazar bu dizeleri. Bu *genç nöbetçi* manavın kızı Lill ile doktorun kızı Marleen'i sevmektedir. "Genç Nöbetçi'nin Şarkısı", bu iki sevgiliye yazılmış sıradan bir aşk şiiri olarak bir şür kitabında yayımlanır.

yor. Savaş öncesinde iyi bir şarkıcı olmak için geldiği Berlin'de bir yahudiye, Robert'e aşık olur. Ancak başlayan savaş iki sevgiliyi birbirinden uzaklaştırır. Savaş sırasında Willie, Lili Marleen'i söylediği için kısa zamanda üne kavuşur, Nazilerin resmi sanatçısı olur. Oysa Robert Nazilerin soykırımına karşı mücadele eden Yahudi örgütünün bir üyesidir. Willie için geldiği Berlin'de Alman Gizli Haberalma ajanları tarafından yakalanır. Çok geçmeden Willie ile bağı ortaya çıkar. Willie sevgilisi için Yahudi örgütüne yardım etmiş ve toplama kamplarında Yahudilere yapılan insanlık dışı işkencelerin filmlerini dışarı çıkarmıştır. Willie, piyanist ve milyonlarca insanın şarkısı Lili Marleen kara listededir.

"Lili Marleen" büyük bir şar-

SANATEVİ Açıldı...

LILI MARLEEN

Aradan 16 yıl geçmiştir. Berlin'de 22 yaşında bir piyanist, bir rastlantı sonucu gördüğü bu şiiri bestelemek ister. Ancak bilinen ilgiyi uyandırması için uzun bir zaman geçmesi gerekmektedir.

İkinci Savaş'ın hemen öncesinde, üçüncü sınıf bir şarkıcıya bestenin plağı yaptırılır. Ve yine bir rastlantı sonucu, Belgrad Radyosunda ilk kez çalınmaya başladığında, milyonlarca insanın ölümüne neden olacak büyük savaş başlamıştır. Artık her gece saat 21.57'de, milyonlarca asker ve onların ana, baba ve sevgililerini radyo başına çeker. Bundan böyle, cephede megafonlardan yayılan Lili Marleen, savaşan insanların hiç bir zaman yokedilemeyecek özlemlerini, sevgilerini yansıtacaktır.

* * *

Lili Marleen şarkısını Willie (filmde Hanna Schygulla) söylekının, sıradan bir filmi midir? Film, Nazilerin sanatı ve sanatçıyı nasıl kullandığını, savaşın insan psikolojisi üzerindeki etkilerini de sergiliyor.

Naziler, bir dönem eller üzerinde tuttukları Willie ve piyanisti artık kullanamadıkları için cezalandırırlar. Piyanistin duyarlı parmakları Doğu Cephesinde tetiktedir, bombanın fünyesindedir.

Lili Marleen şarkısı Willie'nin ağzından bir stadyumda son kez söylenir. Şarkı sona erdiğinde cephedeki piyanist ölmüş, Nazi Almanyası "kayıtsız koşulsuz" teslim olmuştur.

Anılar ve belgeler, müttefiklerin Berlin sokaklarına Lili Marleen'i söyleyerek girdiğini yazıyor. Hans Liep'in seneler önce yazdığı bu dizeler, barış, dostluk ve sevginin simgesi olmuştur.

• şule aslan

YARIN AST'ın 19.Yıl Oyununda

• füsun öztürk

Pembe ipek gibi parlayan bir perdenin önünde sahneyi birden dolduran revü grubu omuzları çökmüş, şaşkın bir adamı ortalarına alarak, hep birlikte sormaya başladılar: küçük adam n'oldu sana?.. Melon şapkalar havalarda uçuştu, bastonlar belli bir ritmle döndü, etekler havalandı.

Rumuz Goncagül'den sonra, AST'ın, yönetmen Yılmaz Onay'ın sahneye koyduğu, Alman yazar Hans Fallada'nın yazdığı yeni oyununun adı bu.

Kurulduğu yıldan beri tiyatro sahnelerinde başarılı oyunlarıyla yer etmiş, özel tiyatrolar içinde ondokuz yıldır ayrı bir konuma sahip olmuş AST'ın, herzaman çağına ve toplumuna dönük oyunlar sunma çabası bir kez daha gerçekleşiyor ve Küçük Adam N'oldu Sana'yla tiyatro sahneleri son yılların sayılı, önemli bir oyununa tanık oluyor.

Pinneberg ile Emma'nın evlenme istekleri ve bu istemi gerçekleştirmeleriyle başlayan oyun, giderek bu genç evli çiftin yaşam mücadelesi içinde, 1932'lerin Almanya'sının gerçeğini ortaya koyarak gelişiyor. Orta sınıftan bir insanın öyküsüdür bu. Yoksul, birbirini seven bu genç insanlar yalnızca birbirlerinden aldıkları güçle sorunların üstesinden gelmeye çalışıyorlar. "Benle Sen/ Senle Ben/ Ayıramaz hiçbir şey" diyerek, hep umutlu olmaya çalışarak.

Oysa 1932'lerin Almanya'sında yaşam koşullarının gittikçe ağırlaştığı günler yaşanmaktadır. Hitler, iktidarı almaya çalışmaktadır. Ülke ekonomik bunalım içindedir. İşsizlik, açlık, terör vardır. İş kuyrukları, SA'lar vardır. Herşey patronlar içindir. "İşe geç gelmek", "az satış yapmak", herşey suçtur. "Çalışanların özel yaşamları patronları hiç mi hiç ilgilendirmemektedir". Küçük adam, üstelik çocuğu da olacakken, "dikkatli" davranmak zorundadır. İşsiz kalmamalıdır. Öyle de yapar.

Yönetmen Yılmaz Onay, bu iki insanın, Küçük Adam'ın öyküsünü oyunlaştırırken, dönemin tüm ekonomik, toplumsal gerçeklerini, bir bütün içinde, kendine özgü bir duyarlılıkla işlemiştir. En küçük ayrıntıyı göz ardı etmeden. (Emma'nın ayakkabılarının oyun sonunda eskimesi gibi.) Oyuncuları bildiri sunar gibi konuşturmadan.

Devlete güvenme, toplumsal konumundan beklentileri, kendisini sürekli ayrı yere koyma, "bana bir şey olmaz" anlayışı ile olaylardan uzak kalma çabası, kadercilik orta sınıfın genel özellikleri. Pinneberg'in de gerçekleri görmek istememesi ya da görüp de zorlukları aşmada bir adım ileriye gidecekken, kurtulamadığı bireyselliğinin daha da tutsağı olması, oyun boyunca gözleniyor. Nitekim Hitler'e oy vermek istemesi, işçi arkadaşlarının sesine kulak asmaması, hattâ kendini onlardan ayrı gördüğü için sürekli oeyaz gömlek giymesi, kıravat takması, zorlandıkça Emma'sını araması, işçi mahallelerinde oturmayı küçümsemesi gibi.

Küçük Adam'a gerçekleri gösterme çabası içinde olan birivardır: karısı Emma. Sınıf değiştirme özlemleri içinde sarıldığı Pinneberg'e, karşılaştıkları güçlüklerde, işçi ailesinin de etkisiyle, onlardan edindiği sınıf sezgisiyle çözüm getirme çabası içinde olan Emma. Ama herşeye karşın kocası olaylardan "uzak" kalmalıdır.

Ancak kapitalizmin kuralları işlemektedir. Orta sınıflar gittikçe ayrışarak yoksullaşıyor, yapı olarak değişime uğruyorlar. Küçük Adam da öyledir. "Ben kimim o halde", diye sormaktadır kendine. Memurlukla başlamıştır. Şimdi işsizdir. En sonunda güvenlik kuvvetleri kaldırımda yürümesini de yasaklamıştır. Daha da aşağıdadır yeri.

Sahnede gerçeği abartmadan ya da kaba anlatıma düşmeden yaşamı vermek kuşkusuz yönetmenin başarısıdır. Onay da revü grubunu, oyunun akışını sağlamak için ve bir anlatım biçimi olarak iyi seçmiştir. Olayların birbirine bağlanmasında, Küçük Adam'ın göremediği ya da görüp de yorumlayamadığı gerçekleri anlamada, 1932'lerin Almanya'sını vurgulamakda oyunu tamamlayıcı bir öge olmanın yanı sıra, müziği, dansları, hareketliliğiyle revü grubu oyunu daha canlı kılıyor. Üstelik AST'ın küçük salonunda bu işi yapmak çok da zorken.

"Küçük Adam N'oldu Sana" mutlaka izlenmelidir. Beklentileri, düşünceleri, yaptıklarıyla Pinneberger'lerin çokça yaşadığı günümüz Türkiye'sinde, Küçük Adam'ın çıkarlarını ne denli öne çıkararak, beklentileri, umutları, umutsuzluklarıyla, her gün bir öncekiden daha acımasız koşulları beraberinde getirirken olaylardan uzak kalma çabası, gerçekleri görmek istememesi, tüm bunlara karşın nasıl kaldırımlardan bile aşağılara kaydığı izlenmelidir.

Ancak Küçük Adam'ın öyküsünün 1932'lerin Almanya'sında geçtiğini unutmadan, 32'lerden günümüze 50 yıl geçtiğini, tekelleşmenin günümüzdeki boyutunu, iki dünya savaşını geçiren dünyadaki toplumsal hareketleri gözardı etmeden, 32'lerin Almanya'sından dersler çıkararak, 82'lerin Türkiye'sine bakarak izlenmeli.

KÜÇÜK ADAM N'OLDU SANA

● Yılmaz Onay

□ — *Bu oyunun seçilme nedenleri ve uyarlama süreci hakkında bilgi verir misiniz?*

■ — Aslında yıllardır düşündüğümüz şey, bu oyundaki temayı, gene böyle günlük hayattan getirerek enine boyuna işleyen, aynı gerçekçilikte bir yerli oyun yazmaktı. Bunun için gene "Küçük Adam Ne Oldu Sana" romanından yararlanılabilirdi. Çünkü roman bu tema için önemli bir itki ve esin kaynağı idi. (Tabii, eğer yerli bir oyun olarak, yani Ahmet'lerin, Ayşe'lerin öyküsü olarak yazılsaydı, o zaman sanatsal zenginleştirme üslupları da ona göre olurdu, ama 'revü' olmazdı.) Roman, bilindiği gibi 1942 yılında dilimize çevrilerek yayınlanmış durumda. Öte yanda romandan yapılmış iki film, bir televizyon filmi, bir de tiyatro uygulaması vardı. Tiyatro uygulaması, 1972'de Zadek-Dorst ikilisinin Federal Almanya Bochum tiyatrosunda yaptıkları revü tarzındaki uyarlama idi. Ancak bu uyarlama, romanda zaten var olan diyaloglarla sahnelerin hemen tümünün aynı sırayla olduğu gibi alınarak revü bağlantılarıyla ardarda düzenlenmesi şeklindeydi. Dolayısıyla, dört saat süren o oyunda, hem revü bağlantıları elbette ki o kurguya göre düzenlenmişti, hem de en önemlisi, romanın en çok tartışma götürür yanları, yani konuyu dağıtabilen ve "tipik" durumları karmaşaya götürebilen yanları hemen hiç süzgeçten geçirilmeksizin aynen aktarılmıştı.

Bu veriler çerçevesinde, bu tiyatro mevsimi için şu çözümde karar kılındı: Romanı bizim seyircimiz için bizim oyunlaştırmamız. 1932'ler Almanya'sından küçük memur Pinneberg'lerin, işçi kızı Emma'ların yaşam öyküsünü bizde de en geniş seyirciye ulaştırabilmenin en isabetli üslubu olarak gene bir 'revü' düşünülmekle birlikte, bizim, romanın gerçekçi özünü iyi bir seçme ve yoğunlaştırma ile aktaran ve revü bağlantılarında da bunu gözeten bir oyunlaştırma yapmamız gerekiyordu. Bunun için, biz, romanın özünü esas alarak kendimiz için oyunlaştırıp sahneledik.

Oyunun seçilmesine temel olan bu özün ne olduğunu ise, dilerseniz, bırakalım oyun ve roman kendisi söylesin.

□ — *Oyunda Revü'ye yer verilmesinin amacını biraz daha açıklar mısınız? Türkiye'de revü ne zamandan bu yana kullanılmaktadır? Müzikal oyunlarla revü karşıtlığı nedir?*

■ — Kısa olması için sorunuzu sondan başa doğru yanıtlayayım. Genelde müzikal ile revü arasında bir karşıtlık söz konusu değildir. Hatta tersine bunlar içiçedir bile. Ama, bugün piyasayı kaplayan büyük sermaye "musical" ticareti ile bizim yaptığımız "Küçük Adam N'oldu Sana" revüsü arasında karşıtlık vardır. Bu karşıtlık meselenin özündedir. Biçim yansımaları da buna bağlıdır. Brecht'in şu sözünü bir kez daha hatırlatmakta yarar var: "Seslendiği kitlenin bilgi ve tecrübesine birşey katmayan, kaba içgüdüleri gıcıklamaktan ve ham ya da içi geçmiş görüşleri beslemekten başka endişesi olmayan bir sanatın değeri sıfırdır. Kof eğlentinin, ya da sırf hoşça vakit geçirtme denen şeyin ardında ancak bir sarhoşluk tortusu kalır. Ne var ki, kitlesini eğitmekten başka birşey düşünmeyen ve bu uğurda kendine bir lokma bir hırka muamelesi yapan, yani kendini tüm çok yönlü zengin olanaklardan yoksun bırakması gerektiğine inanan bir sanatın da daha fazla bir değeri yoktur. Böyle sanat esasen eğitim de veremez, olsa olsa sıkıntı verir." İşte revü, bu sanatsal zenginlik kazandırma üsluplarından biridir bizim için, ve de oyunun özünü en geniş seyirci kesimlerine, en zevkli, en kolay, en anlaşılır ve en etkili biçimde aktarabilmek adına düzenlenmişti'r. "Yerli" bir üslup değildir elbette. Ama 1932 Almanya'sının anlatılan öyküsü de yerli değil ki! Yerli'ciliği saplantı haline getirmek, özü unuttuğu için, seyircinin somut gerçeğine sırt çevirip kendi kısır döngüsüne kapandığı için, pratikte en karşı çıktığı batı'cılık saplantısı ile aynı kapıya çıkabilmektedir. Örneğin bir zamanlar "Türk Revü Opereti" topluluğunun, zeybek kıyafeti giydirdiği kızları çıplaklaştırarak şeklen "revü"ye benzettiği, ama halksal bir temaya uydurarak da güya "yerli"leştirdiği "Efenin Aşkı" gibi uygulamalar. (1939-Metin And. 100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi. 1970) İşte asıl yanlış olan, yabancı bir geleneksel üslubu ille yerli temaya yapıştırmağa çalışarak bizde "yerleştirmeyi" hedef almaktır. Ya da tam tersi. Sorunuzun ilgili kısmına ancak bu kadar değinip kaynak göstererek geçiyorum. Kırk yıl sonra şimdilerde yapılan ise "Çöpçatanın Fendi" gibi "Hello Dolly"den "Meloş"a yerlileştirme müzikal ticareti. Bunda kırk yıl önceki iyi niyeti bulmak da zor.

Buna karşılık, özün gereklerine göre iyi seçilmiş olarak birçok başarılı danslı oyun, "müzikli oyun" türleri,"kabare" uygula-

(* 30. sayfada sürüyor)

● Nurseli Çamlıbel

□ — *Kısaca özgeçmişinizi anlatır mısınız?*

■ — 1980'de konservatuvarın tiyatro bölümünü bitirdim. Okulun son yılında, Satre'nin Gizli Oturumunda Estelle'yi ve Aksal'ın Kahvede Şenlik Var'ında Garson'u oynayarak seyirci karşısına çıktım. Küçük Adam N'oldu Sana profesyonel sahnedeki ilk oyunum. 1980 Eylül'ünde Devlet Tiyatrosundan istifa ettim ve AST'a geçtim.

□ — *Oyundaki başarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?*

■ — Oyundaki başarım, grup başarısının yansımasıdır. Eğer AST'da Yılmaz Onay'ın rejisi, AST'ın fedakârlıkları ve grup arkadaşlarımla yaptığımız görev dağılımı olmasaydı, başarım diye bir şey söz konusu olamazdı. Bir oyuncu için en önemli şey bir ansemble oyununda çalışmak ve oyuncu arkadaşlarıyla kafaca, ruhça ve fikir olarak tiyatro olayını paylaşmaktır.

● Altan Erkekli

□ — *Kısaca özgeçmişinizi anlatır mısınız?*

■ — 1955 İstanbul doğumluyum. Kadıköy Maarif Koleji'nde okurken, tiyatro kolundaki çalışmalarda yoğun biçimde görev aldım. 1975'de DTCF Tiyatro bölümünü kazandım. Aynı yıl AST'ta çalışmaya başladım. Fakültedeki tiyatro çalışmalarının yanı sıra, AST sahnesindeki her oyunda sahne üstü görev aldım. Halen tiyatro oyunculuğunun yanı sıra, AST sanat kurulu üyeliğini yapmaktayım.

□ — *Küçük Adam rolünüzü anlatır mısınız? Küçük adamların toplumdaki yerleri, gelecekleri için neler düşünüyorsunuz?*

■ — Küçük insanın bireysel çıkmazının toplumsal boyutlu dramını anlatıyordu Fallada. Oyunun dramatik yapısı, temiz, "iyi" yurttaş Pinneberg'den, nedenini kendisinin de anlayamadığı, kavramakta zorluk çektiği "kötü" yurttaşa doğru evrimleşen bir kurguya dayanıyordu. Bir yanda bireysel gereksinimlerinden ödün vermeyen sınıfsal-psikolojik kişiliği, diğer yanda, karşılaştığı algılanması güç, nedenleri "küçük adam"larca bilinemeyen toplumsal-ekonomik bunalım, Pinneberg'in dramını oluşturuyordu. "Temiz yurttaş" Pinneberg, 1929 bunalımıyla işsiz ve "kötü" yurttaş oluyordu yavaş yavaş. Kimlerden yana olacağını bilmiyordu bu süreç içinde. Genç karısının doğruyu neden simgelediğini bile bilemeyecek kadar çaresizdir, o anda. Neden işsiz kaldığını anlayamıyordu ve attığı her adım onu uçuruma götürüyordu. Kendi kabuğu içine saklandıkça çevreye olan kuşku ve korkusu artıyordu.

Pinneberg'de "küçük adam"ın saflığını ve çaresizliğini uygulamaya çalıştım. Çocuksu aşkını, naif rüyalarını, gerçekleşemeyecek küçük umutlarını oyunlaştırmaya çalıştım. Her episodda şaşkınlığını ortaya koymak istedim. Sanırım her toplumun, belirli bir tarihsel anında çokça rastlanan böyle "küçük adam"ları vardır. Almanya "küçük adam"larının suskun şaşkınlığından sonra bilinen toplumsal gelişmeyi veriyor. Ben de Pinneberg'in dramını yansıtmaya çalıştım. Sanırım oyunun tümü toplumsal manzarayı veriyor, biz oyuncular da bireysel tarafı sergiliyoruz. Her rolü severek oynamak, rolde sevilecek yan bulmak, sıcak bir kompozisyon çizmek seyirciye olan görevimizi yerine getirmek için gereklidir. Ama eleştirel yaklaşım da özellikle Pinneberg gibi roller için oyunun yapısının gerektirdiği birşeydir. Kısacası kendi adıma her ikisini de yapmaya çalışıyorum.

Çocuklar, bizim çocuklarımız. Güleç yüzlü, kırmızı yanaklı, güzel çocuklar. Yaşamları, coşkulan, yazgıları değişen çocuklar.

Bizler, yüz bebeden on beşinin daha kundağı açılmadan, daha ana sütüne doymadan ölüp gittiği bir ülkede yaşıyoruz. Yani, tesadüfen yaşıyor çocuklarımız.

Kimileyin doğa bile acımasız onlara karşı. Kilometrelerce uzaklardaki okuluna giderken yolda donarak ölen çocuklarımız var. Bir ceketi bile olmayan çocuklar. Yazar Muzaffer Hacıbasanoğlu "Bir Ceket Anlatıyor" adlı öyküsünde şöyle diyor: "Belki de birgün güneş her çocuğun ceketi olduğu bir dünyada doğar." Güzel bir ümitleniş.

Çocuklar, Savaş ve Biz

Kimileyin, yüzyılın "teknolojik harikası" olarak nitelendirilen bombalar bile cephe almış çocuklara. İşte Hiroşima'da ölen çocuklar. Anasız, babasız, sakat kalan çocukların ardından boşunadır ozanın: Çocuklar öldürülmesin / Şeker de yiyebilsinler, yakanşı.

Ya savaşı yaşayan çocuklar. Onlar için de ortak bir tepki var. Canlı kalabilme savaşı veriyorlar, onca olanaksızlık içinde. Üstelik çocukluklarını yaşayamadan.

Oysa çocuklar ne savaşı, ne de savaşan bir dünyayı seviyorlar. Onlar sıcacık, savaşsız bir dünya düşlüyorlar.

Neler veriyoruz çocuklara? Onlara yönelik TV izlenceleri, çocuk şenlikleri, ümit dolu sözler gerçekten tatmin edici mi? Tek yanıt var: Hayır.

Oysa onlar yuvalarımızın neşe kaynağı. Gelecek güzel günlerin gençleri olacaklar. Onlara değer verelim istiyorum, onları savsaklamayalım. Giyecek ceketleri, mutlu bir yuvaları, onları seven ana-babaları olsun istiyorum.

Şeker yiyebilmelerini istiyorum.

● bilge tamer

Güvercinler Alçıdan da Olsa Öldürülmesin

GAZETELERDEN, AJANSLARDAN

ABD, ———Eğitim işleriyle ilgili başkan yardımcısı, Amerikan halkının silahlanmaya olan tutkusunun hızla arttığını ve bu nedenle ana okullarına ve ilkokullara "silah eğitim dersi" konulduğunu açıkladı. Dersde, alçıdan yapımış beyazgüvercinler hedef olarak kullanılacak ve 5-12 yaşlarındaki çocuklar gerçek silahlarla "talim" yapacaklar. (ANKA — 1 Eylül 1981)

ABD,———Reagan yönetiminin hazırladığı1983 yılı bütçesinde Amerikan toplumunda en büyük fedakârlığı çocuklar yapmış olacak. Savunma ve silahlanma harcamalarının artırılması için Çocukları Koruma Fonundan kısıntı yapıldı. Fon, 49 milyondan 41 milyona düşürüldü. Bunun sonucu olarak 100 bin muhtaç aileye bakım yapılamayacağı ve 5.8 milyon öğrencinin öğretmlerini yanda kesecekleri açıklandı. (Günaydın — 21 Şubat 1982)

UNICEF,———Unicef'ce hazırlanan 1982 "Dünya Çocuklarının Durumu" raporunda yeraldığına göre yılda yalnızca 5 dolar (yaklaşık 750 lira) aşılama fonu ayrılmaması nedeniyle her yıl 5 milyon çocuk ölmektedir. Rapor şöyle sürmektedir: "Acı gerçek şudur ki, 1982 yılında 12 milyon çocuk henüz bir yaşını doldurmadan ölecektir... Eğer 1981'de çocuk başına 100 dolar harcanmış olsaydı 17 milyon çocuğun ölümü önlenmiş olacaktı." (Bulvar — 4 Mart 1982)

Evet YARIN, bırakın alçıdan da olsa beyaz güvercinler öldürülmesin diyor!
Evet YARIN, bırakın çocuklar yaşasın diyor!

✻ Filistin Ulusal Marşını Mikis Theodorakis Besteledi

Ünlü Yunanlı müzisyen Mikis Theodorakis, FKÖ Yürütme Kurulu Başkanı Yaser Arafat'ın isteği üzerine, Filistin Ulusal Marşını besteledi ve besteyi geçtiğimiz günlerde yaptığı ziyarette, Arafat'a verdi. Theodorakis, Lübnan Turizm Bakanının davetlisi olarak bulunduğu Beyrut'da, ünlü Yunanlı şarkıcılar, Petro Pantis, Ani Thampoulos ve Mari Faranturi ile birlikte bir dizi konser verdi.

★"İFSAK 3. ULUSAL K SA FİLM YARIŞMASI" ÖDÜLLERİ 8 MART'DA DAĞITILIYOR

İFSAK'ın üçüncüsünü tamamladığı Ulusal Kısa Film Yarışmasının ödülleri 8 Mart 1982 günü saat 19.00'da İFSAK salonunda verildi.

Başarılı görülen yarışmacılardan Muammer Özer, İsmail Güneş, Aydın Erel, Engin Büyükinal-Haydar Karabey ve Fuat Koran İFSAK, FİLMA, YAZKO ve EGE ÜN. SİNEMA-TV BÖL.'nün koyduğu ödülleri aldılar.

4. Ulusal Kısa Film Yarışması'nın hazırlıklarını başlatan İFSAK sinema bölümü sorumluları, yarışmanın amaçları konusundaki görüşlerini şöyle açıkladılar:

"Amacımız salt ödül dağıtmak değildir. Ana hedefimizin sinema alanında sabırla ürün ortaya koyan arkadaşlarımızın birbirlerine tanımalarına ve dışa açılmalarına ortam hazırlamak olduğunu daha önceki yarışmaları düzenlerken de belirtmiştik."

Bir Yürekten.
Bir Yaşamdan
ŞÜKRAN KURDAKUL
KARACAN YAYINLARI
Bütün Kitapçılarda

maları yapıldı. Yerli geleneksel üslupların başarılı uygulamaları yanında bütün bunlar da tiyatronun işlevine, seyirciye, gelişmeye çok şey kattılar. Bizim "revü" tercihimiz bu çerçeve içinde biraz yeni sayılabilir belki. Ama özün gerektirdiği biçimi arama çabası olarak hiç de yeni değil. Kaldı ki revü de belli bir kalıp değil zaten. Sözlük tanımlarına bile baksak biribirini tutmuyor. Brockhaus 1926: "En yakın geçmişin olaylarına taşlamacı bakışlar getiren tantanalı, zengin, gösterişli tiyatro oyunları". Musiklexikon (DAC): "Sahne gösterisi; aktüel dans biçimlerinin kullanılışı ile serbestçe ardarda dizilen, çoğu kez şöylece dokunulan bir çerçeve aksiyonla biribirine bağlanan sahneler.. Biraz bale ile operet arası Kabaretist katkılar olabilir." Dahası, Tbeater d.Zeit'da yazar Elke Tasche (1979/1) "Frech wie Oskar" adlı çağdaş bir revü uygulamasının değişik tiyatrolardaki oynanışını yazarken bu tanımların ardından şunu sormuş: "Ya İşçilerin kültür hareketi boyunca gelişen 'politik revü' üslupları?". Görüldüğü gibi mesele salt "Broadway kültürü" meselesi olmadığı gibi, revü kızlarının boy, renk ve sayı kalıbı hiç değil. Eğer herşeye böyle kalıpçı gözle bakılsaydı, örneğin Brecht modeli de ille şudur denseydi, çok beğenilen değişik Brecht uygulamalarına nasıl yaklaşılırdı? Ya da, kabare ille birbirinden tamemen kopuk güncel taşlama sahnelerinden ibarettir diyerek, gene çok beğenilen bir kabare uygulamasına sırt çevirmek mi gerekirdi? Elbette hayır. Aslolan, doğru bir özün en geniş seyirciye, zevkle ve kalıcı etkide ulaştırılabilmesidir herhalde. "Küçük Adam Ne Oldu Sana" revüsüne de bu esaslardan yaklaşmağa çalıştık.

Bir Fabl

Barış İstemeyen Kartal

Leş yeri gibiymiş ülke.
İsteyen istediğini,
İstediği gibi yiyormuş.
Herşey güçlüden yanaymış,
Doğada ve ülkede.
Yasaları koyan da güçlüymüş,
Hakları yiyen de...

Bu ülkenin bir dağ başında,
Küçücük bir okul varmış.
Küçükler okulu imiş bu okul.
Küçük kuşlar okulu.
Bu kuşları eğiten - öğreten,
Bir öğretmen varmış okulda.
Küçük kuşlara gerçeği öğreten,
O dağdan o dağa atılmış,
Gagalanmış ve gagalanan bir öğretmen.

Bir gün o dağların kartalı,
Denetlemek için gelmiş,
Küçük kuşlar okuluna.
Sorular sormuş kuşlara.
Beğenmemiş düşüncelerini kuşların.
"Ne demek; şahinlerin gagasındaki kan?"
Demiş.
Bakmış çantalara, dolaplara.
Her taraf kitap dolu.
Bağırmış:
"Girmeyecek bu okula,
Bir daha kitap!
Hele hele, ne bu,
Yarasaları anlatan kitaplar?"

Sonra gözü ilişmiş,
Duvara çiçeklerle yazılı,
"Barış istiyoruz!" sözüne.
"Bu da ne?"
Diyerek yürümüş öğretmenin üzerine,
"Ne demek barış?
Seni güvercin uşağı seni...
Gösteririm sana ben...
Sen Kafdağının ardındaki,
Dağın okuluna gitmeden,
Kalkacak bu çiçeklerle yazılmış,
Barış sözü.
Yerine yazılacak örümceklerle,
Sulh...
Böylece;
Ne istediğini anlayamayacak kuşlar."

DURMUŞ MERT

Çocuk Diliyle

★ ★

O koca adamı hapse attılar.
Suç işlemiş.
Babam da beni odaya kitledi
"sen suç işledin, hapissin" dedi.
Ben odada ne düşünürüm,
o koca adam hücrede ne düşünür,
cevap ver babacığun.

★ ★

Sen yoksun artık baba.
Annem hasta
kardeşim ikisinde.
Bense dokuz yaşındayım.
Birşey daha yok babacığnn,
birşey daha yok.
Düşünüyorum
bulamıyorum...

★ ★

Büyük balık küçük balığı yutarmış...
O koca adamlar bizleri yutuyor
onları kim yutacak?

ÖMER SÜHEYL

Karikatür: ÜMİT KARTOĞLU

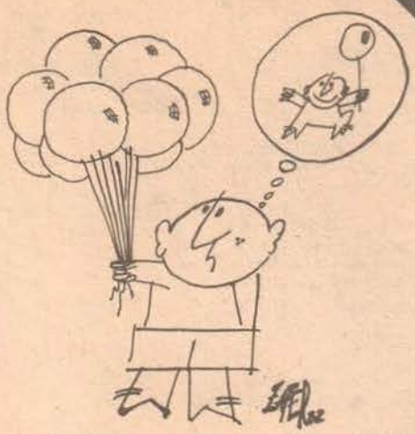

Karikatür: ZAFER TENGERŞE

Sen Yoktun

tanımsız bir istekti
seni kucaklamak
suskunluğumu sorma
bir istekti
sıcaklığını duymak
gittiğin akşam
sana değip değip yandım
sen yoktun
suskunluğumu sorma
sen yoktun
sensiz herşey yan güzeldi
karıştırdığım iskele
lodoslu 8,15 vapuru
beklediğim duraklar
ve iniş binişlerinde otobüslerin
sen yoktun
suskunluğumu sorma
sen yoktun
ve sensiz geride kalan
yıktık gibi bir garip insan
suskunluğumu sorma
sen yoktun...

KEMAL ÇAĞIN

YARIN'dan okurlarına...

• "... Yarın 7. sayısına kadar sanat ve edebiyata sayfalarının önemli bir bölümünü ayırmış bunun dışında ise yalnızca gençliğin cinsel sorunlarıyla ilgili yazılar yayınlamıştır. Derginin bu konuyu ele almasının, gençliğin yaşantısındaki önemli bir sorunla ilgili boşluğu doldurmayı amaçladığını düşündük ve çok olumlu karşıladık. Konuyu işleyen tüm yazıları değerlendirdiğimizde soruna bireyci bir açıdan yaklaşıldığını sezdik... Oysa bizce gençliğin cinsel sorunlarının kaynağı toplumsal yapıdır. Örneğin genç bir ailede eşler arasında eşitlik sağlanması, kadının erkekten daha alçak bir statüde değerlendirildiği bir toplumda kadının ezilmişliğine bir çözüm müdür?.. Gençliğin cinsel sorunlarının çözümünü toplumsal kurtuluşa erteliyor değiliz. Yalnızca gençliğin cinsel sorununun ve çözümünün dahi toplumsal savaşımdan ayrılamayacağını vurgulamak istedik... Burada Yarın için oldukça önemli gördüğümüz bir noktaya daha değinmek istiyoruz. Yarın gençliğin cinsel sorunlarına eğilerek yalnızca sanat ve edebiyat dergisi olmadığını göstermiştir. Ama gençliğin cinsel sorunları dışında da oldukça çok sorunu vardır. Örneğin, 'işsizlik', 'eğitim', 'sosyal haklar' vb..." H. UYGAR / Ankara

• *Arkadaşımız da bilecektir ki, cinsellik "aydınlarımız" arasında bile daha doğru yaklaşılamayan bir sorun olarak duruyor. "Cinsellik" ya da "kadın" vb. konularda düzenlenen panellerde, açık oturumlarda yapılan tartışmaların düzeysizliği apaçık. Hele iş bu konularda yazmaya gelince, "aydınlarımız"ın elleri ayakları iyice dolaşıyor. Yarın'ın cinselliğe yüreklice yaklaşımı değerlendirilirken, bu hastalıklı, cehalet ortamını da görmek zorundayız. Evet, Yarın cinselliğe yüreklice, salt kendi çabasıyla yaklaşmaya çalışıyor. Yürekliliği, şimdiye dek Yarın niteliğindeki der-*

→

"SANAT-KOOP ORTAKLAŞA"
Kültür, Sanat Dergisi Nisan 1982'de Çıkıyor!

Merkezi İzmir'de bulunan SANAT-KOOP (S.S. İzmir Kültür ve Sanat Çalışanları Üretim, Temin ve Dağıtım Kooperatifi) Nisan 1982'den başlayarak bir kültür ve sanat dergisi çıkaracak. Derginin toplumcu gerçekçi bir dünya görüşü doğrultusunda hazırlanacağını belirten kooperatif yetkilileri, sanatın her dalında ürünlerin dergide yer alacağını söylediler.

Derginin yıllık abonesi: 1200 TL. Yazışma Adresi: Akdeniz Cad. Akdeniz İşhanı. 709 İzmir.

karikatür notları...

Dergimizin bu köşesini, sanatın en ele avuca sığmaz dalına, karikatüre ayırıyoruz. Bu köşe genç karikatürcülerin sanat köşesi. Bu sayımızdan başlayarak, bu köşede karikatür notlarımızı yayımlayacağız.

Karikatür notları'nda, karikatür sanatına ilişkin her türlü sorun konuk olabilecek. İlkin genç karikatürcüleri doğrudan ilgilendiren sorunlar üstünde duracağız. Değinilerle, özlüce. Sonra gittikçe genişleyecek yürüdüğümüz alan. Karikatürümüzün daha oluşturulamamış ilkelerinin oluşmasında karikatür notları'nın da bir katkısı olur belki.

Karikatür notları'nın konuklarına ev sahipliğini tabii ki genç karikatürcülerin yüreği ve çizgisi yapacaktır. Genç karikatürcü arkadaşları Bize yazın, yazışalım. Adresimiz: Karikatür Notları, P.K.: 723, Kızılay-Ankara.

1/ ilk üç koşul

Karikatürcü olmanın ilk üç koşulunu sayın denildiğinde, şu sırayı yeğlemek en doğrusu olur: Karikatürü çok sevmek, çok çizmek, çok izlemek! Yan son üç koşulu? Yeri gelmişken onları da sıralayıp geçelim: Karikatürü çok izlemek, çok çizmek, çok sevmek.

Sözü açtığımız yerden sürdüreceğiz ama, son koşuldan başlayarak:

2/ çok izlemek

Karikatür çizmeye, şu soruyu kendimize döndürerek kalkışalım: Karikatür çizmeye başlıyorum ama, ülkemiz ve dünya karikatürünün başlıca ustalarını tanıyor muyum? Onların ustalıklarının nasıl oluştuğunu, çizgi üsluplarını ve espriye (içeriğe) yaklaşım biçimlerini biliyor muyum?

3/ karikatürümüzün klasikleri

Karikatürümüzün 10 doruk noktasını saptamak gerektiğinde, şu adları açık seçik görebilmeliyiz: Cem (1882-1950), Cemal Nadir (1902-1947), Şadi Dinççağ (1919), Turhan Selçuk (1922), Ali Ulvi (1926), Ferruh Doğan (1932), Tonguç Yaşar (1932), Yalçın Çetin (1934-1977), Oğuz Aral (1936), Tan Oral (1937).

Bu ustalarımızı geleceğe taşıyacak olan başyapıtlarını ise şöyle saptayabiliriz: Cem Dergisi (Cem), Amcabey Dergisi (Cemal Nadir), Karikatürler (Şadi Dinççağ), Söz Çizginin (Turhan Selçuk), Cumhuriyet gazetesinde sürdürdüğü günlük karikatürler dizisi (Ali Ulvi), Çizgili Dünya ve Sergi (Ferruh Doğan), Sülüname (Tonguç Yaşar), Vatan Millet Sakarya ve Dosya (Yalçın Çetin), Ant Dergisinde çizdikleri ve Avanak Avni (Oğuz Aral), Böyük Türkiye (Tan Oral).;

Bunlar karikatürümüzün klasikleri. Edinmek, izlemek, tanımak zorundayız onları. Bir bölümünü bugün de kitapçılarda bulma olanağı var. Ama bir bölümüyle genç karikatürcülerin pek çoğunun karşılaşması hemen hemen olanaksız. Cem'i, Cemal Nadir'i "Milli Kütüphane" dışında izleyebilmenin olanağı neredeyse yok. Turhan Selçuk'un toplu karikatürlerinin yeraldığı Söz Çizginin albümünün fiyatı ise 3500 lira. Pek çoğumuzun edinme olanağı neredeyse yok... Neyse ki, geriye kalanlarını kitapçılarda bulma olanağı hâlâ yokolmadı. Hiç yoksa onları bir an önce edinelim, karikatürümüzün ustalarını izleyelim, onların üsluplarını, tekniklerini, mizah dünyalarını kavrayalım

Hakan Eken

HAKAN EKEN

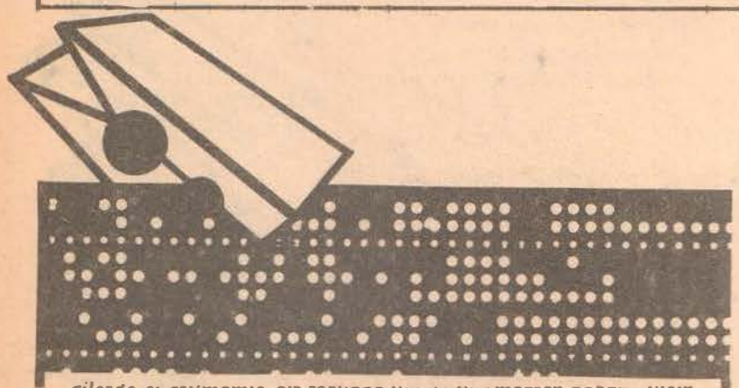

gilerde ei atılmamış bir sorunaa yanlış yapmaktan korkmayışındadır. Yarın'da yeralan yazılar bu konuda söylenebilecek doğruları sıralamayı amaçlamıyor. Yazılmayanlar yazılırken eksikler de olacaktır, yanlışlar da. Bu yazıların asıl amacı da, Yarın'ın, kendince bir tartışma çerçevesi oluşturabilmesidir. Okurlarımızın çok olumlu tepkisi de, bu amacımıza çok yaklaştığımızı, doğru yolda olduğumuzu gösteriyor. Cinsel sorunların çözümü, elbette toplumsal savaşımın bir sorunudur ama, Yarın bu alçakgönüllü çabası içinde, genç insanların düşüncelerini yenileyip değiştirirken, bir yığın sözde aydının da saplantılarını deşmeye çalışıyor... İşsizlik vb. sorunlara gelince, Yarın bir kültür dergisi olarak bu sorunlar üstünde de durmayı düşünmektedir. Bu sayımızda yeralan yazıların da bu tutumumuzu örneklediğini düşünüyoruz.

• "Yarın'ın yeni biçimi bizleri oldukça şaşırttı. Yeniliklerle çıkacak sayıyı merakla bekliyorduk. Gerçekten de yepyeni bir Yarın'la karşılaştık. Ama boyutlarının büyük olusu her bakımdan güçlük çıkartıyor. Taşınması, saklanması güç. Eski boyutlarına yeniden dönülmesi düşünülüyor mu acaba?.." RİFAT UZUN / Adana

• Yarın her sayısında okurlarının karşısına yeniliklerle çıkmayı bir tutum olarak seçmiştir. İlk yarıyılımızı doldurup ikinci yarıyılımıza başlarken, yeniliklerde de bir sıçrama yapma gereksinimi duyduk. Bu sıçramanın bir yanı biçimsel değişikliklerdi. Dergimizin boyutlarını büyüterek, sayfa düzenindeki olanaklarımızı genişlettik, daha canlı ve hareketli bir gençlik dergisi oluşturmayı başardık. Yarın, albenisiyle, elde taşınamama, kitaplığa sığamama gibi gerekçeleri çok geçmeden anlamsızlaştıracaktır.

• ELEŞTİRİ ÇABALARI

Levent Efe, Ali Firuz, Yankı Yazgan

Hakan Eken'in karikatürü.

Bir karikatürün çok yapılması, işlediği konunun yine ele alınmaması demek değildir. Ele almada önemli olan yeniden üretim biçimidir.

Bu karikatür; belki benzer simgelerin yaygınlığı nedeniyle çok yapılmış hissi uyandırdıysa da, bizi etkiledi. Bir buruklık kapladı içimizi.

Düşündük.
Liseyi. Üniversite giriş sınavını. Özellikle bu yıl ki varsayılan (parası olabilenin okuması örneğin; ya çalışmak, ya okumak örneğin v.b) üniversite eğitimi zorluklarını.

Kimler girebiliyordu üniversiteye? Çalışmak yeterli mi sınav için? Hadi üniversiteyi kazandık diyelim; ekonomik kuzimizi nasıl çözecektik?

Düşündükçe acı acı gülümsedik. Hele üniversiteyi isteyip de, girememişsek, bu yıl da pek umudumuz yoksa boynumuzu büktük. Umarsızlık kapladı her yanımızı.

Duyarlı olmamızı sağlamıştı karikatür. Peki ama ayağımıza bağlanan güllelerden kurtulsak, n'olacaktı. Acımız, boğazlanmamız sürecek miydi? Boynumuzdaki ipten kurtulma yolu yok muydu?

Bir konuda çok karikatür yapılmış olabilir. Aynı öz yeniden işlenebilinir. Ancak çizer "hapçı" olmayı bırakmayıp, kendinden öncekilerden elde ettiği birikimleri kendi süzgecinden geçirmedikçe, yeniden üretimi ve gelecekteki ürünleri "çok yapılmış" damgası yiyecektir. İzleyicilerin alıştığı bir ürün olduğundan bir kenara atılabilecektir.

Bir ürün biçim ve özüyle değerlendirilir, öz kadar, biçim de birikim ister. Bu ikili ayrılmaz. Herhangi birinin çok öne çıkması, birşeyleri eksik bırakır.

Hakan Eken'in biçime önem vermesi gerekir kanısındayız. İpin adamın boynunda duruşu bozuk. Ayağında bu kadar ağırlık olan adam bütün ağırlığıyla ipi çeker. Oysa karikatürde bir hareketlilik yerine durağanlık (gerçekdışılık) görüyoruz.

Hakan Eken'in yeni ürünlerini bekliyoruz.

Fotoğraf: ALİ BAYDAS

Benim inancım daima o olmuştur ki, gerçek sanatçı gerçek bilim adamı gibi çeşitli araç ve yöntemler kullanarak gerçeği ve yaşadığı dünyanın anlamını araştırır. Yarattığı, daha doğrusu geri getirdikleri, bu araştırmalarının objektif sonuçlarıdır. Yeteneğin —isterseniz dehasının— ölçütü ise yaşam boyu süren bu araştırma yolculuğunda bulduğu zenginlik ve seçliği sanat ortamında biçimlendirdiği bu zenginliğin etki derecesi olacaktır.

Paul STRAND

AMATÖRLER ve FOTOĞRAF

Aldıkları günlük harçlığın yarısını ay sonunda kart, film ve banyo alabilmek için biriktiren öğrenciler... Salonda kuracağı karanlık oda için misafirlerinin gitmesini bekleyen memurlar... Bulabildiği filmi, kartı, banyoyu kullanan bu nedenle de çok yanlış yapan, çok fire verenler... Göz yordamıyla iyiyi, güzeli arayan ve kendi kendilerini yetiştirenler... Sergileyebildikleri fotoğraflarını başarısını satış sayılarında veya düzmece övgü yazılarında değil, izleyicilerde yarattıkları sevinç, heyecan ve umutla ölçenler... Deklanşöre her basışta geleceğe birşeyler bırakabilmenin heyecanını duyanlar... Bir derviş sabrı ve yetinirliği ile hiçbir karşılık ve çıkar beklemeden, objektiflerini konularına sevgiyle yöneltenler... İşte amatörler... Ve işte onların dev boyutlu sorunları... Gelişigüzel ithal edilip gene gelişigüzel fiyatlandırılan fotoğraf malzemeleri, başı bozuk bir piyasa. Hiçbir destek görmeyen çalışmalar, yaşama savaşımı veren amatör fotoğraf dernekleri.. Ve daha nice sayısız sorunlar, engeller...

Ancak bütün bu sorunlar ülkemizde bulunan gizli amatör potansiyelin yavaş da olsa ortaya çıkmasını engelliyemiyor. Amatör fotoğraf dernekleri iğneyle kuyu kazarcasına cefalı bir çalışmayı sürdürmekteler. Neredeyse tüm gelirlerini kiralarını ödeyebilmeye yönelten bu kuruluşlar, düzenledikleri kurslar ve toplantılarla fotoğraf eğitiminde bir boşluğu doldururlarken, yeni yeni yeteneklerin ortaya çıkmalarına olanak sağlamaktadırlar. Amatörler, uluslararası yarışmalara bu derneklerin duyuru veya yardımlarıyla katılmaktadırlar. Özellikle son yıllarda alınan başarılar gerçekten göğüs kabartıcıdır. Geçen yıl İFSAK'ın düzenlediği İkinci Uluslararası İstanbul Fotoğraf Yarışması'na dünyanın dört bir yanındaki amatörlerin gösterdiği büyük ilgi, başarı ile gerçekleştirilen sergi ve saydam gösterileri göğsümüzü kabartan bir başka olaydır. Gerçekleştirdiği sergi, gösteri ve kurslarla AFSAD Ankara'dan, köylere kadar götürdüğü fotoğraflarıyla Ali Hikmet Varlık Balıkesir'den, Lütfü Özgümaydın Kemaliye'den, Enver Özkahraman Hakkari'den, EFOT'lular Edirne'den, AFAD'lılar Adana'dan, AKÇE'liler Eskişehir'den, sayısız amatörler ülkenin dört bir yanından, yükselen bu fotoğraf potansiyeline katkıda bulundular. Bütün bu çalışmalar 1981'de amatör fotoğrafçıların ağırlığını kanıtladı. Bu noktada bir parantez açarak, amatör çabaları öteden beri küçümsemekte olan bazı "ustalar"ın bu başarılar karşısındaki tavırlarının ilginç olduğunu belirtmeliyiz. Ancak kim ne derse desin, hangi koşullar altında bu çalışmaların yapıldığı gerçeği bile ülkemizdeki zengin potansiyelin ölçüsü olabilir. Bu potansiyelin durağanlıktan kurtarılması, filizlenip çiçeklenmesi için desteklenmesi, yüreklendirilmesi gereklidir.

İFSAK aracılığı ile 1979'da ülkemizde gerçekleştirilen Yugoslav Foto Klub Natron-Maglaj sergisi sırasında, her sanayi kuruluşunun bir fotoğraf kulübü olduğunu ve üye sayılarının oldukça kabarık bulunduğunu öğrenmiştik. Kulüb üyelerinin sergiledikleri fotoğrafların kaliteleri ise ulaşılan üstün düzeyi göstermekteydi. Uluslararası fotoğraf yarışmalarında başarı kazanan fotoğrafların, ülkeler açısından değerlendirilmeleriyle de benzer bir sonuç çıkarılabilmektedir. Amatör fotoğraf çalışmaları devletçe de desteklenen ülkelerdaha başarılı olmaktadırlar. Bu elbette ki beklenen bir sonuçtur, çünkü fotoğraf kişisel yeteneklerden kadar eğitim ve parasal olanak sorunudur. Bir devlet desteğinin oldukça uzak bir olasılık olduğu ülkemizde, amatörlerin kendi aralarında birleşerek dernek ve klüpler kurmaları, ve daha üst düzeyde bir federasyonu oluşturmaları bugün de geçerliliğini koruyan bir çözüm yoludur.

Konularına sevgiyle yaklaşan, türlü olanaksızlıklar içinde, karşılığında hiçbirşey beklemeden fotoğraf üreten ülkemiz amatörleri elbette önlerindeki sorunları el birliği ile aşmayı başaracak, gerek nicelik gerekse nitelik olarak daha ileri noktalara varacaklardır.

• **kemal cengizkan**

Devlet Tiyatrolarından Ayrılanlar, Emekli Olanlar...

Mart ayı başında Devlet Tiyatrosundan üç sanatçı emekliye ayrıldı: Ergün Uçucu, Ferdi Merter ve Alp Öyken. Sanatçılar kendileri ile yapılan konuşmalarda, 42-43 yaşlarında olduklarını, bir tiyatro sanatçısı için deneylerin olgunlaştığı, en verimli bir çağda bulunduklarını söylediler. Ancak, bu verimli çağlarında neden emekli olmak istedikleri konusunda kimselerin kendilerine soru sormadığını, bunun yerine emekliliklerin onaylandığını belirttiler. Sanatçının "emekli" olması, gerçekten garip bir kavram. Son aylarda Devlet Tiyatrolarından emekli olan, istifa eden ve re'sen emekliye ayrılmak zorunda bırakılan sanatçı sayısının gittikçe artması, bu sanat kuruluşunda huzurlu bir ortamın var olduğunun belirtisi midir acaba?

İstifalar: *Mümtaz Sevinç, Zekai Müftüoğlu, Nur Subaşı, Tarık Ünlüoğlu, Tülay Ünlüoğlu, Nihat İleri, Derya Baykal.*

Emekliler: *Ertan Savaşçı, Ferdi Merter, Aclan Sayılgan, Alp Öyken, Adnan Başer, Ergün Uçucu, Kerim Afşar.*

Resen emekli: *Ziya Demirel.*

SONGÜL ÖZTÜRK

SONGÜL ÖZTÜRK'ün bu başarılı portre çalışması, bir küçük kızın sevincini ve heyecanını anlatıyor. Ancak fotoğrafçı, küçük kızın yüz ifadesiyle yetinmeyerek çerçevesinin içine aldığı arka plandaki yarı belirgin figür ile fotoğrafa duygusal bir boyut ve derinlik getirmiştir. Böylece yüzeysel ve kaba saptamacı bir yaklaşımdan uzaklaşarak anlatımı güçlü ve çok boyutlu bir fotoğraf elde etmiştir. Yaşanılan çevre fotoğraf içinde doğrudan yer almasa bile, konunun başarılı anlatımı nedeniyle bu çevre de aktarılmaktadır.

Başarılı içerik ve kompozisyona karşın teknik yönden bazı eksiklikleri belirtmek gereklidir. Fotoğraf üzerindeki çizgi ve noktalar rahatsız edicidir. Baskı daha seçik olarak yapılabilir, daha ince gren yapısında film ve film banyosu kullanılması daha iyi bir sonuç verebilirdi.

dr. selçuk alsan
a. mümtaz idil

OYUN SONLARI:

Siyah Şaha Karşı Şah ve Piyon

Burada sorun piyonun vezir çıkıp çıkamayacağıdır. Doğaldır ki siyah Şah piyona yetişemezse, beyaz kazanacaktır. Şimdi size kare kuralını öğretiyoruz: Hamle beyazdaysa, piyondan sekizinci yataya kadar olan kare sayısını kenar alarak büyük kare oluşturun (Şekil 1'e bakınız)

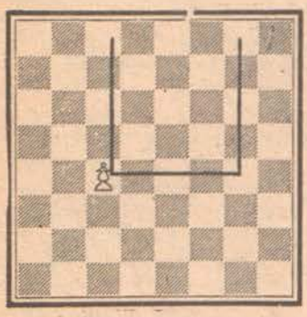

(Şekil 1)

eğer siyah Şah bu karenin içindeyse, oyun berabere biter. Dışındaysa beyaz kazanır. (Piyon ikinci yatayda ise, büyük kare üçüncü yataydan başlamalıdır.) Hamle siyahtaysa, eğer siyah Şah yapacağı hamle ile karenin içine girebilirse beraberlik sağlar, giremezse beyaz kazanır (Şekil 2'ye bakınız)

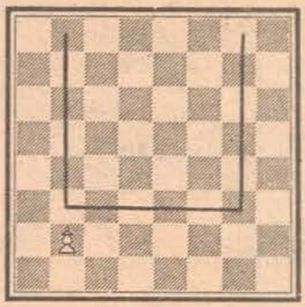

(Şekil 2)

Şimdi şekil 3'e bakınız. Bu daima berabere biter. Çünkü siyah isterse opozisyonu sürekli elinde tutabilir.

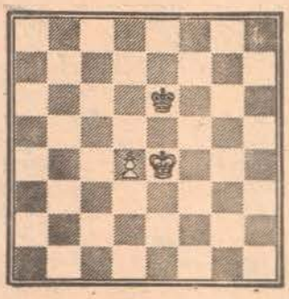

(Şekil 3)

Şimdi size opozisyonu açıklayalım:

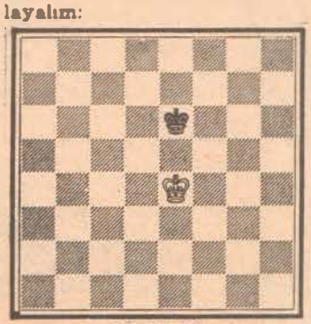

(Şekil 4)

Şekil 4'de siyah ve beyaz Şah aynı dikeyde, aralarında bir kare bulunur durumdadır. Bu durumda kim Şahını ilk oynarsa, ona opozisyonu kaybetti denir.

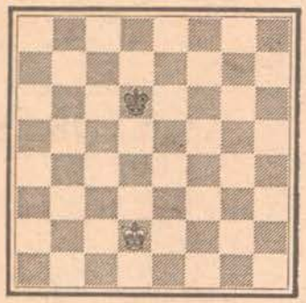

(Şekil 5)

Şekil 5'de uzak opozisyon görülmektedir. İki Şah aynı dikeyde, fakat aralarında 3 kare vardır. Bu durumda da ilk oynayan Şah opozisyonu kaybeder.

Şekil 3'de siyah isterse opozisyonu asla kaybetmez demiştik. Şimdi bunu görelim:

1. d5 + şd6, 2. Şd4 Şd7, 3. Şe5 Şe7, 4. d6 + Şd7, 5. Şd5 Şd8 ! (zorunlu) 6. Şe6 Şe8, 7. d7 + Şd8, 8. Şd6 PAT

Görülüyor ki, siyah Şah asla çapraz gitmeyip, dikine geri gider ve opozisyonu eline tutarsa daima berabere kalır. Bunun aksini yaparsa beyaz Vezir çıkar. Örneğin;

5. ... Şe8 ?? (Şah dikine geri gideceğine çapraz hareket etmiştir.)

6. Şe6 Şd8, 7. d7 Şc7, 8. Şe7 ve beyaz vezir çıkar

PROBLEM: 2

İki hamlede mat

GEÇEN AYKİ PROBLEMİN YANITI:

1. Ah6
   Siyah Şah için, Atı almaktan başka yapacak hamle yoktur.
1. ... Ş x A
2 Kh8 + +

"Yarın Gençlik Ödülleri '82"ye katılma süresi sona erdi. Dergimizin düzenlediği bu ödüller, sanat ve edebiyat ortamımızda saygınlığını giderek yitiren ödüllere karşı, doğru bir seçenek oluşturmayı amaçlıyordu. "Yarın Gençlik Ödülleri", her yıl değişik sanat dallarında yinelenerek, giderek kurumlaşacaktır. İlk oluşu nedeniyle, belki amaçlarımızın tümüne ulaşamayacağız ama, getirdiğimiz 'Özel Ödül' anlayışıyla, ödül kurumunu canlandırıp yeniden anlamlı kılacak bir çabayı başarıyla gerçekleştirdiğimize inanıyoruz.

"Yarın Gençlik Ödülleri '82"ye Özel Ödül ile katılıp omuz veren kuruluşlara bakıldığında görülecektir ki, Yarın, ülkemizin en saygın, en seçkin kuruluşlarını, sanat merkezlerini, yazarlar kooperatiflerinin tümünü, kardeş yayın organlarının desteğini yanında bulmuştur. Bu, sanat ve edebiyatımızda gerçekleşen çok anlamlı bir sonuçtur. Çoktandır gerçekleşemeyen, umut ışıklarını çoğaltan bir yan yana geliştir.

KARİKATOR Özel Ödülleri:

ÇAĞDAŞ GAZETECİLER DERNEĞİ
AFSAD
BİLİM VE SANAT DERGİSİ
TÜRKİYE YAZILARI DERGİSİ
SOREÇ DERGİSİ
TÜRK HABERLER AJANSI SANAT SERVİSİ
TOPLUM YAYINEVİ
YENİ GÜN GAZETESİ
SANAT-KOOP İZMİR ÜRETİM TEMİN VE DAĞITIM KOOPERATİFİ
ORTAKLAŞA DERGİSİ
METİS YAYINEVİ
BOKAK

Yarın, "Gençlik Ödülleri '82"ye Özel Ödül ile katılan ve yanda adları bulunan kuruluşların tümüne, okurları önünde teşekkür eder, bu örnek dayanışmanın gereklerini yerine getirmek için hiçbir çabadan kaçınmayacağını belirtir.

ELEŞTİRİ Özel Ödülleri

ÇAĞDAŞ GAZETECİLER DERNEĞİ
ANKARA SANAT TİYATROSU
DAYANIŞMA YAYIN ÜRETİM KOOPERATİFİ
AYKO ANKARA YAYIN ÜRETİM KOOPERATİFİ
AFSAD
BİLİM VE SANAT DERGİSİ
SOREÇ DERGİSİ
TÜRK HABERLER AJANSI SANAT SERVİSİ
YENİ TÜRKÖ ŞİİR YAYINLARI
TOPLUM YAYINEVİ
YENİ GÜN GAZETESİ
DÖNEMEÇ
YENİ OLGU
YAZKO YAZARLAR VE ÇEVİRMENLER YAYIN ÜRETİM KOOPERATİFİ
SANAT-KOOP İZMİR ÜRETİM TEMİN VE DAĞITIM KOOPERATİFİ
ORTAKLAŞA DERGİSİ
METİS
BOKAK

KOYUN...

Beysun Gökçin

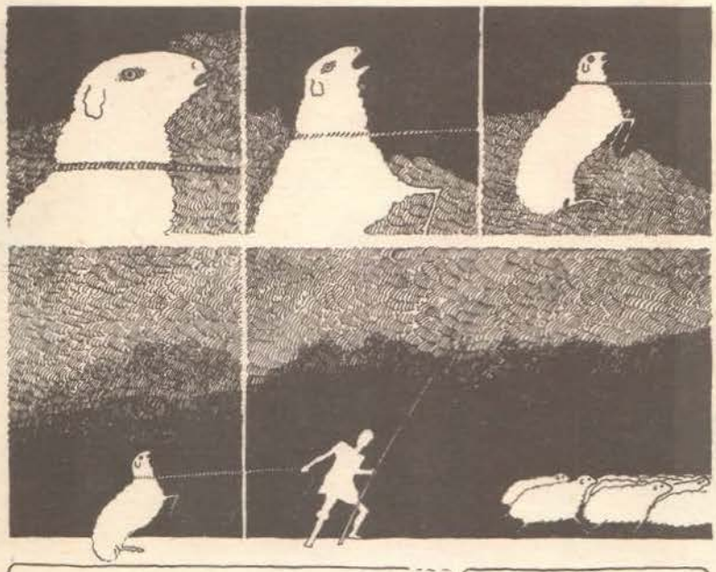

kemal cengizkan